T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SERAMİK VE CAM ANASANAT DALI

FLORA DANİCA SERİSİ VE KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİNİN SOFRA SERAMİĞİNDE DESEN TASARIMI OLARAK KULLANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DAMLA SEVGİ

Tez Danışmanı
PROF. YEŞİM ZÜMRÜT

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SERAMİK VE CAM ANASANAT DALI

FLORA DANİCA SERİSİ VE KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİNİN SOFRA SERAMİĞİNDE DESEN TASARIMI OLARAK KULLANILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DAMLA SEVGİ

Prof. YEŞİM ZÜMRÜT

ÇANAKKALE-2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Damla SEVGİ tarafından Prof. Yeşim ZÜMRÜT yönetiminde hazırlanan ve 30/01/2024 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Flora Danica Serisi Ve Kaz Dağları Endemik Bitkilerinin Sofra Seramiğinde Desen Tasarımı Olarak Kullanılması**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Seramik / Anasanat Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Prof. Yeşim ZÜMRÜT (Danışman)	……
Prof. Ayşe GÜLER	……
Doç. Ayşe BALYEMEZ	……

Tez No : 10607212

Tez Savunma Tarihi : 30/01/2024

……

Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL

Enstitü Müdürü

../../20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Damla SEVGİ
30/01/2024

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Yeşim ZÜMRÜT, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen hayatımın her evresinde bana destek olan biricik annem Şennur SEVGİ, biricik babam Bedri SEVGİ ve dedem Şükrü ŞEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım."

Damla SEVGİ

Çanakkale, Ocak 2024

ÖZET

FLORA DANİCA SERİSİ VE KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİNİN SOFRA SERAMİĞİNDE DESEN TASARIMI OLARAK KULLANILMASI

Damla SEVGİ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Seramik Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Yeşim ZÜMRÜT
30/01/2024, 107

Bu çalışma, 16. yüzyılın sonlarında Çin porselenleriyle başlayan sofra seramiği ve dekor tasarımı kültürünün, Avrupa'da porselen fabrikalarının kurulmasıyla birlikte gelişerek günümüzde marka niteliği taşıyan zengin anlatım biçimlerine dönüşüm sürecini incelemektedir. Meissen, Nymphenberg, Rosenberg, Royal Copenhagen, Röstrand ve Sévres gibi Avrupa'da birçok porselen fabrikasının kurulduğu belirtilerek, sofra seramiklerinin üretildiği dönem, kültür, tasarım anlayışı ve kullanılan teknoloji gibi faktörlerin ürüne değer katan önemli unsurlar olduğu vurgulanmaktadır. Çalışma, dünyanın en prestijli porselen koleksiyonlarından biri olarak kabul edilen 1761'den 1883'e kadar uzanan tarihi bir geçmişe sahip olan ve günümüzde Royal Copenhagen imzasıyla üretimi devam eden Flora Danica yemek takımı serisini ele almaktadır. Bu botanik atlas, Aydınlanma Çağı'na ait olup Danimarka'ya özgü tüm yabani bitkilerin birebir çizimlerini içermektedir. Çalışmanın odak noktası, Flora Danica serisinden ilham alarak, Çanakkale Kaz Dağları'na özgü endemik bitkilerden türetilen sofra seramiği dekor tasarımlarıdır. Tasarımın, dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm coğrafyalarda ortak bir dil olma gücünü kullanarak, uluslararası literatürde önemli bir yer edinmiş ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Kaz Dağları endemik bitkileri adına farkındalık yaratma ve sektöre uluslararası rekabet ortamında marka değeri katan tasarımlar geliştirme amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Endemik, Flora Danica, Sofra Seramiği, Kaz Dağları Porselen, Royal Copenhagen

ABSTRACT

USING FLORA DANICA SERIES AND KAZ MOUNTAİNS ENDEMIC PLANTS AS PATTERN DESING IN TABLEWARE

Damla SEVGİ

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies
Master of Thesis in Ceramic
Supervisor: Prof. Yeşim ZÜMRÜT
30/01/2024, 107

This study examines the evolution of tableware ceramics and decorative design culture, which began with Chinese porcelain in the late 16th century and developed into rich narrative forms with the establishment of porcelain factories, becoming a brand in contemporary times. Mentioning the founding of numerous porcelain factories in Europe, such as Meissen, Nymphenberg, Rosenberg, Royal Copenhagen, Röstrand, and Sévres, the paper emphasizes that factors such as the era of production, culture, design philosophy, and technology used are crucial elements contributing value to the product. The study focuses on the historical Flora Danica dinnerware series, considered one of the world's most prestigious porcelain collections, produced under the Royal Copenhagen signature from 1761 to 1883. This botanical atlas, belonging to the Enlightenment era, includes one-to-one drawings of all wild plants specific to Denmark. The central theme of the study involves deriving tableware ceramic decorative designs from endemic plants unique to the Kaz Mountains in Çanakkale, inspired by the Flora Danica series. The design aims to utilize the power of becoming a common language globally, regardless of language, religion, or race, to raise awareness for endangered endemic plants in the Kaz Mountains and create designs that add brand value to the industry in the international competitive environment.

Keywords: Endemic, Flora Danica, tableware, Kaz Dağları, Porcelain, Royal Copenhagen

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI……..……... i
ETİK BEYAN…… ii
TEŞEKKÜR…….. iii
ÖZET ……..…….…….. iv
ABSTRACT …….. v
İÇİNDEKİLER ……..…… vi
SİMGELER ve KISALTMALAR……..…… viii
TABLOLAR DİZİNİ…….…. ix
ŞEKİLLER DİZİNİ……..……...…….….. x

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Porselenin Tarihçesi ……...…….…… 3
1.2 Çin Porseleninin Avrupa'ya Büyük Miktarda Giriş Etkileri…..……... 7

İKİNCİ BÖLÜM
SOFRA SERAMİĞİ 13

2.1. Seramik Sofra Eşyası Üretiminde Dekor Tasarımı ....…… 13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ROYAL COPENHAGEN PORSELEN FABRİKASI VE FLORA DANİCA 23

3.1. Royal Copenhagen Porselen Fabrikası…..…….. 23
3.1.1. Royal Copenhagen Porselen Fabrikası Sanatçıları……. 31
3.2 Flora Danica…….....…….….... 39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÇANAKKALE BÖLGESİ KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİ 56

BEŞİNCİ BÖLÜM
KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİNİN SOFRA SERAMİĞİNDE DESEN TASARIMI OLARAK KULLANILMASI 71

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER 99

KAYNAKÇA 102

ÖZGEÇMİŞ I

SİMGELER VE KISALTMALAR

End.	Endemik
f.	Forma (Taksonomik bir kategori olup sadece morfolojik özelliği ifade eder)
İned.	Ineditus (Yayınlanmamış isim)
m	Metre
x	Hibrit
ÖBA	Önemli Bitki Alanları
IUCN	Doğayı Koruma Birliği
˚C	Santigrat
M.S.	Milattan Sonra
M.Ö.	Milattan Önce

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Flora Danica botanik atlasının oluşumuna öncülük etmiş yayıncılar ve editörler	35
Tablo 2	Endemik bitkilerin tehdit kategorileri	62
Tablo 3	Kaz Dağları bölgesi milli park sınırları içerisindeki endemik bitki türleri	63
Tablo 4	Kaz Dağlarının Türkiye'ye endemik bitki türleri	67
Tablo 5	Endemik bitkilerin sulu boya eskizleri	76
Tablo 6	Atölye Kale endemik bitki temalı ürün grupları	93
Tablo 7	Kaz Dağları endemik bitkiler özelinde düzenlenen workshoplar	95
Tablo 8	Tez kapsamında Nevruz Köyü Kadın'ları ile işbirliği içinde üretilmiş olan endemik bitkiler temalı el yapımı defter	96

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Hammadde çıkartma aşaması Küçükerman (1987), Yıldız Çini Fabrikası, 21.	3
Şekil 2	Çin'de geleneksel yollarla porselen üretimi Küçükerman (1987), Yıldız Çini Fabrikası, 21.	5
Şekil 3	Avrupa'daki ünlü porselen fabrikaları Küçükerman (1987), Yıldız Çini Fabrikası, 31.	9
Şekil 4	1780 yılında Ansbach'taki bir fabrikada hazırlanmış olan çizimde Türk taşları Küçükerman (1987), Yıldız Çini Fabrikası, 39.	10
Şekil 5	Türk geleneksel sanatı işleme motifleri Küçükerman (1987), Yıldız Çini Fabrikası, 40.	10
Şekil 6	Wanelli Tiffany Flowers yemek takımı	18
Şekil 7	Karaca Blume yemek takımı	19
Şekil 8	Kütahya Porselen Bone Olympos yemek takımı https://kutahyaporselen.com	19
Şekil 9	Porland Botanical yemek takımı	20
Şekil 10	Porland yemek takımı	21
Şekil 11	Karaca yemek takımı	21
Şekil 12	Bella Maison yemek takımı	22
Şekil 13	Danimarka Boğazları ve güneybatı Baltık Denizi Büyük Kuşak	23
Şekil 14	Danimarka Boğazı'nın en solundaki Küçük Kuşak	23
Şekil 15	Kuzey ve güney sınırlarını gösteren Øresund	23
Şekil 16	Modern Midye veya "Mavi Yivli" desenli yemek servisi	25
Şekil 17	Demlik, Fincan, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	27

Şekil 18	Demlik, Fincan, Sütlük, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	27
Şekil 19	Fincan, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	28
Şekil 20	Tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	28
Şekil 21	Tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	28
Şekil 22	Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	28
Şekil 23	Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	28
Şekil 24	Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	28
Şekil 25	Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023	29
Şekil 26	Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023	29
Şekil 27	Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023	29
Şekil 28	Royal Copenhagen klasik mavi yivli servis tabağı	30
Şekil 29	Kase Blue Line	31
Şekil 30	Kase Blue Line	31
Şekil 31	Kase Blue Line	31
Şekil 32	Georg Christian Oeder	32
Şekil 33	Yaban çileği yaprak boyutlu birebir çizim	33
Şekil 34	Eğrelti otu yaprak boyutlu birebir çizim	33
Şekil 35	Fasikül plaka isimlendirme özeti Friis(2019), G.C. Oeder's conflict with Linnaeus and the implementation of taxonomic and nomenclatural ideas in the monumental Flora Danica project (1761–1883), 65	38
Şekil 36	Fasikül plaka isimlendirme özeti	38

	Friis(2019), G.C. Oeder's conflict with Linnaeus and the implementation of taxonomic and nomenclatural ideas in the monumental Flora Danica project (1761–1883), 66	
	Fasikül plaka isimlendirme özeti	
Şekil 37	Friis(2019), G.C. Oeder's conflict with Linnaeus and the implementation of taxonomic and nomenclatural ideas in the monumental Flora Danica project (1761–1883), 70	38
	Fasikül plaka isimlendirme özeti	
Şekil 38	Friis(2019), G.C. Oeder's conflict with Linnaeus and the implementation of taxonomic and nomenclatural ideas in the monumental Flora Danica project (1761–1883), 71.	38
	Fasikül plaka isimlendirme özeti	
Şekil 39	Friis(2019), G.C. Oeder's conflict with Linnaeus and the implementation of taxonomic and nomenclatural ideas in the monumental Flora Danica project (1761–1883), 72.	39
Şekil 40	Carex trinervis Derece. Flora Danica'dan Plaka 2665, bölüm 45(1861), Yaprak boyutlu birebir çizim	40
Şekil 41	Flora Danica'dan Galiım palustre L. 2765, bölüm 47 (1869), Yaprak boyutlu birebir çizim	40
Şekil 42	Flora Danica, Fasikül	41
Şekil 43	Yaprak boyutlu birebir çizim	42
Şekil 44	Yaprak boyutlu birebir çizim	42
Şekil 45	İlk Flora Danica	43
Şekil 46	Yaprak boyutlu birebir çizim	43
Şekil 47	Yaprak boyutlu birebir çizim	43
Şekil 48	Servis Tabakları, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	44
Şekil 49	Flora Danica, Dekorlama örneği	45
Şekil 50	Flora Danica, Dekorlama örneği	45
Şekil 51	Flora Danica, Dekorlama örneği, Flora Danica Catalogue, 2023	45
Şekil 52	Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	46
Şekil 53	Flora Danica, Dekorlama örneği	47

Şekil 54	Kapaklı Tabak 160CL	47
Şekil 55	Flora Danica, Üretim aşaması	48
Şekil 56	Flora Danica, Üretim aşaması	48
Şekil 57	Royal Capenhagen fabrikasından bir görsel, 2023	48
Şekil 58	Flora Danica, Dekorlama örneği	49
Şekil 59	Flora Danica, Dekorlama örneği	49
Şekil 60	Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	49
Şekil 61	Flora Danica, Sanatçı imzası	50
Şekil 62	Flora Danica, mühür	50
Şekil 63	Flora Danica, Seri; tabaklar, kaseler, servis kapları, meyve sepetleri	51
Şekil 64	Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	52
Şekil 65	İkili Çay – Mini Çay Takımı	52
Şekil 66	Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	53
Şekil 67	Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	53
Şekil 68	Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, Fotoğraf: Gülfidan Özmen, 2023.	53
Şekil 69	Flora Danica, illüstrasyon	54
Şekil 70	Royal Copenhagen fabrikasının sanatçı ve zanaatçıları	55
Şekil 71	Harita	57
Şekil 72	ÇOMU Herbaryum, Fotoğraf: Saadet İşlek, 2023.	60
Şekil 73	ÇOMU Herbaryum bitkilerin doslanması, Fotoğraf: Saadet İşlek, 2023	60
Şekil 74	ÇOMU Herbaryum bitkilerin doslanması, Fotoğraf: Saadet İşlek, 2023	60

Şekil 75	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), karakalem eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	73
Şekil 76	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), karakalem eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	73
Şekil 77	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), karakalem eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	73
Şekil 78	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), çizgisel eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	73
Şekil 79	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), çizgisel eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	73
Şekil 80	Digitalis Trojana (Yüksük otu), karakalem eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	74
Şekil 81	Digitalis Trojana (Yüksük otu), karakalem eskiz çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	74
Şekil 82	Digitalis Trojana (Yüksük otu), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	74
Şekil 83	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	74
Şekil 84	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	74
Şekil 85	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	74
Şekil 86	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	75
Şekil 87	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	75
Şekil 88	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	75
Şekil 89	Asperula sintenisii Achers ex Bornm bitkisi, sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	75
Şekil 90	Achillea fraasii Schultz Bip. var. troiana Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayvadana) bitkisi, sulu boya çalışması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	75
Şekil 91	Christabel King'e ait botanik çizim örneği	78

Şekil 92	Işık Güner'in botanik teknik çizim örneği	78
Şekil 93	Fine Classic seri için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	79
Şekil 94	Fine Classic seri için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	80
Şekil 95	Soft Root serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	80
Şekil 96	Soft Root serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	81
Şekil 97	Natural serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	82
Şekil 98	Natural serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	83
Şekil 99	Harmony serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	83
Şekil 100	Harmony serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	84
Şekil 101	Gıldıng serisi için pafta düznlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	85
Şekil 102	Gıldıng serisi için pafta düznlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	86
Şekil 103	Line serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	86
Şekil 104	Line serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	87
Şekil 105	Line serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021	87
Şekil 106	Line serisi için pafta düzenlemesi, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2021.	88
Şekil 107	Sır üstü fırça dekoru ile hazırlanmış olan duvar tabakları, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	88
Şekil 108	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022.	89
Şekil 109	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022.	89

Şekil 110	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022.	90
Şekil 111	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	90
Şekil 112	Fine Classic serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	90
Şekil 113	Fine Classic serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	90
Şekil 114	Natural serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	91
Şekil 115	Natural serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	91
Şekil 116	Ustalar ve Genç Sanatçılar Seramik Buluşması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2023	91
Şekil 117	Endemik bitki türlerinin Atölye kalenin farklı ürün grupları üzerine desen tasarımı olarak uygulanması, Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	92
Şekil 118	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	94
Şekil 119	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	94
Şekil 120	Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	94
Şekil 121	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	94
Şekil 122	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	94
Şekil 123	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022	94
Şekil 124	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi 2022.	95
Şekil 125	Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022.	95

Şekil 126 Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), Fotoğraf: Damla Sevgi, 2022. 95

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

Seramik, insanlık tarihinin yerleşik hayata geçişinden itibaren kap, kacak, pişirme kapları ve saklama amaçlı olarak hazırlanmış ürünler olarak karşımıza çıkar. Mimari alandan, müzik aletlerine, sanattan inanca, savunma sanayinden, ileri teknoloji ve tıp alanına kadar birçok alanda kullanılan seramik, sofra seramiği alanında da geçmişten günümüze birçok dönemde gelişme göstermiştir. Değişen kültür yapıları, gelenekler ve yaşam standartları bu alanda özellikle form üzerinde birçok değişikliğe neden olmuştur.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle alanyazın taraması yapılmış, alanda var olan kaynaklar sistemli bir şekilde derlenmiştir. Veriler neden-sonuç ilişkisi gözetilerek tasnif edilmiş ve açıklanmıştır. Ardından sektör içerisinde sofra eşyası üreten firmalar özelinde yapılan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan katılımcı gözlem yoluyla veriler toplanmış, güncel dekor yöntemlerine değinilmiştir.

Yerleşik hayata geçildiği an itibariyle üretilen kilden nesneler, kimi zaman sadece güzelleştirmek kimi zaman da güzelleştirirken işlevini de desteklemek amacıyla dekorlanmıştır. Günümüz dekor anlayışında da sadece görsel zenginlik sağlamayı hedefleyen, dönemsel olarak değişim gösteren belirli trendlerin şekillendirdiği dekorlar değil, aynı zamanda daha tematik, sürdürülebilirliği, bir bölgenin coğrafyanın kültürünü yansıtmayı amaç edinmiş, farkındalık sağlama misyonu üstlenen bir dekor anlayışının da karşımıza çıktığı görülür.

"Flora Danica Serisi ve Kaz Dağları Endemik Bitkilerinin Sofra Seramiğinde Desen Tasarımı Olarak Kullanılması" adlı yüksek lisans tez çalışmasında ekolojik açıdan Biga Yarımadası'nın güney kesiminde yer alan Kaz Dağları kütlesinin önemli bir kısmını kapsayan Kaz Dağları endemik bitkileri çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Araştırma kapsamında Flora Danica sofra grubu porselenlerinden esinlenilmiştir. Literatür taraması ve müze gezileri ile Royal Copenhagen Fabrikasında üretilen Flora Danica porselenleri incelenerek, hazırlanan tezde yer verilmiştir. Flora Danica serisi rehberliğinde Kaz Dağları endemikleri üzerinden desen tasarım önerileri oluşturulmuştur.

Flora Danica'nın hikayesi Aydınlanma Çağında başlar, özünde 1761-1883 yılları arasında Danimarka'ya özgü olan tüm yabani bitkilerin yaprak boyutlu ve birebir çizimlerini kapsamakta olan bir botanik atlastır. Bu kapsamlı atlas sonrasında savaşların, ittifakların, değişen çağların ve Danimarka'nın ulusal kimliğinin doğuşunu simgeleyen dünyanın en prestijli ve lüks porselen koleksiyonlarından biri olan Flora Danica setinin doğuşuna kaynak olmuştur. Sofra seramiği üretimi yapan firmalar, ürettikleri ürünlerindeki farklılığı, teknolojik makinelerin olanakları, üretim süreci yöntemleri, form ve dekor tasarımlarındaki özgünlük ve sayısal hesaplamaları ile ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında Royal Copenhagen firmasının Flora Danica sofra seramiği üretim yöntemleri gözlemlenmiş, dekor ve form tasarımları incelenmiştir.

Bunun yanı sıra günümüz sofra seramiği tasarımlarında tasarım yaklaşımlarına etki eden faktörler güncel örnekler üzerinden irdelenmiş, sonuç olarak Kaz Dağları endemik bitkileri özelinde yeni ve özgün sofra grubu desen tasarım önerileri geliştirilmiştir. Tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sofra eşyası üretiminde kullanılan porselen malzemenin tarihi, gelişim süreci ve Avrupa'ya olan etkilerine yer verilerek, günümüz tasarım ve tasarım yaklaşımları örnekler üzerinden irdelenmiştir. İkinci bölümde sofra seramiklerinin genel özellikleri araştırılmış; Çin porselenleriyle birlikte ticaret yoluyla tüm Asya ve Avrupa'ya yayılan sofra seramiği ve dekor tasarımı kültürü, porselen fabrikalarının kurulması ile günümüze kadar geldiği durum incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise tasarım kavramı ele alınmış, Danimarka Porseleni ve Royal Copenhagen Porselen Fabrikası irdelenerek kurucu sanatçılarına değinilmiştir. Dördüncü bölümde Flora Danica serisi incelenmiş tasarımda kullanılan bitki florası araştırılmıştır. Beşinci bölümde ise Çanakkale bölgesi Kaz Dağları endemik bitkileri tehlike kategorileri ile ele alınmıştır. Kaz Dağları endemik bitkileri özelinde özgün sofra eşyası desen tasarım uygulaması yeni bir bakış açısıyla sonuçlandırılmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümü, araştırma ve uygulama sonuçlarının değerlendirilmesiyle tamamlanmıştır.

1.1. Porselenin Tarihçesi

Tezin ana çatısını oluşturan Flora Danica serisi Danimarka porselenlerinin önemli tasarım gruplarından biridir. Bu noktada porselenin tarihçesi ve süreçlerine değinmek araştırmanın bütünlüğü açısından faydalı olacaktır.

> Çanak çömlek yapımı, pişirme, depolama, saklama gibi amaçlarla üretmeye başladığımız seramikler, kullanım alanı olarak sofralarımızdaki yerini korumaya devam etmektedir. Sofra seramiği, gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte farklı doku, form, desen ve renklerle karşımıza çıkar. Yemeğin görsel etkisini artırmak için bir araç olarak kullanılan yemek kapları; cam, seramik ve metal gibi birçok farklı malzemelerde karşımıza çıkmaktadır. Ancak en çok tercih edilen seramik ve porselen kaplardır (Sevim, 2017: 199).

Doğanın verdiği nimetlerin ve zengin kaynakların her yönde araştırılıp değerlendirilmesi sonucu, Çinlilerin ilkel seramikten önce gözeneksiz seramiğe, sonra da porselene ulaştıkları kabul edilmiştir. Bu geçiş süresi binlerce yıla mâl olmuştur. Yapılan kazılarda ele geçen seramiklerden anlaşılmıştır ki, sert, gözeneksiz, vurunca tınlayan, ancak çamurunun rengi beyaz olmayan seramikler üretilmiştir. Academia Sinica Arkeoloji Enstitüsü tarafından Batı Chou kültürleri kazılarında bulunan seramik parçalar incelenmiş, bunların Savaşan Devletler dönemine (M.Ö. 481–221) ait, gri renkli pişmiş çamurunun dışında, her özelliği ile porselen ürünler olduğu saptanmıştır (Koçak, 2009: 7-8).

Şekil 1. Hammadde çıkartma aşaması
Kaynak: (Küçükerman, 1987: 21).

Yukarıdaki görselde bahsedilen malzemenin çıkartılması gözlemlenmektedir. Teknik açıdan bakıldığında porselen, Çin'de çok eskiden beri kolayca elde edilebilen iki temel hammaddeden oluşur; bunlar bir çeşit beyaz kil olan Çin hamuru (kaolin) ve öğütülmüş Çin taşı (petuntse) yani feldspat olarak bilinmektedir. Bu maddelerin Jingdezhen yakınındaki madenlerden çıkarıldığını ve dolayısıyla bu bölgenin Çin'in en önemli porselen imalat merkezi olduğunu belirtmektedir. Böylelikle yakın çevrede kolayca bulunabilen malzemelere bağlı olarak gelişen bir teknolojisi vardır.

Genelde gözeneksiz, ince, beyaz ve saydam kırığı ile tanımlanan porselen, iki büyük grup altında incelenir. Sert porselen ve yumuşak porselen Kaolin-Feldispat-Kuvartz üçlü sisteminin içinde yer alır ve sert porselen yumuşak porselene oranla kaolince zengin ve feldspatça fakir olup %50 kil cevheri, % 25 kuvars, %25 feldspattan oluşmakta ve yüksek sıcaklıkta pişmektedir. Mukavemeti yüksek ve aynı zamanda yarı ışık geçirgenliğinin de sağlandığı, sırlı veya sırsız, teknik veya sanatsal amaçlı kullanılabilen bir seramik malzemedir. Porselen hangi amaç için üretiliyorsa o özellik dikkate alınarak üretim yapılmalıdır. Sert porselenden üretilen ürenler arasında mutfak eşyaları, izolatörler, laboratuvar porselenleri, çeşitli sanayi porselenleri ve otel porselenleri üretilmektedir (Arcasoy ve Başkırkan, 2021: 32).

"Porselen sözcüğü emin olmamakla birlikte Latince istiridye anlamına gelen "Porsella" dan türemiştir'' (Arcasoy, Seramik Teknolojisi, 1983: 132). Birçok yazılı kaynak incelenip literatür taraması yapıldığında, porselen kelimesinin farklı ülkelerde farklı kelimelerden türediğini görmekteyiz. "Porselen olarak tanımlanabilen ilk ürünlerin Çin'de MS 10.yy'dan önce Sung devrinde yapıldığı sanılmaktadır. En son bulgulara göre porselenin yaklaşık 2600 yıl önce MÖ 1122-770 yılları arasında, Çin'de batı Chou kültüründe üretildiği saptanmıştır" (Arcasoy, Seramik Teknolojisi, 1983: 132).

Şekil 2. Çin'de geleneksel yollarla porselen üretimi
Kaynak: (Küçükerman, 1987: 21).

"Tang Hanedanlığı Döneminde Çin ordusunun Orta ve Batı Asya'ya ulaşan eski İpek Yolu'nu yeniden açmasıyla birçok ülkeden ziyaretçi, kendi sanatlarını ve geleneklerini de Çin'e getirmişlerdir" (Kalyoncu, 2021: 50). Çin'de seramik yapımına MÖ 3000 yılından itibaren başlanmıştır. Çeşitli aşama ve gelişmelerden sonra Tang (M.S. 618-906) Hanedanlığı döneminde ilk porselen ürünler üretilmiştir. Bu tarihten itibaren bin yıl boyunca porselen üretimi Çinlilerin tekelinde kalmıştır. Tang Hanedanlığı döneminde başlayıp Song Hanedanlığı döneminde (M.S. 960- 1276) gelişen porselen tekniği, Çin'in Moğol hâkimiyeti altına girmesiyle yeni bir döneme girmiştir. Moğollar Çin'de kurdukları hanedanlığa Yuan (M.S. 1290-1368) adını verdi. Yuan Hanedanlığı dönemi Çin porselenlerinin gelişimi açısından önemlidir (Gedük, 2018: 106-107). Çin'de geleneksel bir saray prestij endüstrisi olan porselen yapımı yüzyıllardan beri de geleneksel bir saray sanatı olarak özenle yaşatılmıştır ve sürdürülmüştür (Küçükerman, 1987: 15-18).

> Tang Hanedanlığı'nın dönemlerinde, tekniksel metotların başarı ile kullanılması, porselen üretimindeki başarıyıyı beraberinde getirmiştir. Tang Hanedanlığı döneminde (M.Ö. 618-907) düşük ve yüksek ısılarda pişirilen seramiklerin üretilmesi, porselenin ilerlemesine ve gelişimine katkı sağlamıştır. Bu dönemde sanatçılar basit, tek renkli porselenden açık tonların, mavinin, sarının ve yeşilin kullanıldığı farklı bir tarza geçmişlerdir (Bushell, S. W., 1906: 18).

Çinliler, farklı pişirme teknikleri uygulayarak, farklı renklerde seramik sırları elde etmekte çok başarılıydılar. En büyük amaçları da, kutsal sayılan "tsung" adını verdikleri yeşim (jad) taşının rengini seramiğe uygulamaktı. Uzun çabalar sonucunda bunu da

başardılar ve Han Döneminde (M.Ö. 206 - M.S. 220) yüksek sıcaklıkta pişmiş, ince ve gözeneksiz gövdeli, yeşim taşının rengini anımsatan "Yüeh Seladonları" olarak adlandırılan seramikler üretmeye başladılar. Odunla ısıtılan ejderha fırınlarında 1200 C ° sıcaklıkta, redüksiyonlu (indirgen) olarak pişirilen Yüeh seladonlarının Çin porselen tarihinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü "Yüeh seladonlarını izleyen dönemden sonra Çin'de artık mükemmel porselen üretimine erişilmiştir (Koçak, 2009: 8-9).

"Porselendeki gelişmeler Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde de devam etmiştir. Beyaz porselen türü ilk defa bu dönmede üretilmeye başlanmıştır. Beyaz porselen türünün gelişmesiyle, ülkenin farklı bölgelerinde değişik fırınlar kurularak çok sayıda renkli porselenler üretilmiştir" (Gedük, 2014: 7).

Porselen sanatı ve tarihi açısından en önemli gelişme kobalt cevherinin ilk kez sır altında porselen dekorlarında kullanılmış olmasıdır. Bu sayede Çin'de "mavi-beyaz" (bleu-blanc) porselen ekolü doğmuştur. Porselen ekolündeki bu değişim Çin'in porselen sanatına kattığı en önemli yeniliktir. Çin'de doğal kobaltın şeffaf sır atlında ilk kez denenmesinin Tang Hanedanlığı döneminde, Henan bölgesinde bulunan Gong ilçesindeki bir zanaatkâr olan Xiaohuangzhi tarafından, İran'dan (Pers İmparatorluğu) ithal edilen kobalt mavisini kullanmasıyla başladığı bilinmektedir. Daha sonraki yüzyılda gelen Song Hanedanlığı döneminde ilgi göremeyen mavi beyaz dekor tekniği, Yuan Hanedanlığı döneminde olgunluk seviyesine ulaşmıştır (Gedük, 2018: 107).

Çin'de porselenin 9. yüzyılda keşfinden sonra, batıda porselen üretimi 18. yüzyılın başlarını bulmuştur. Dolayısıyla porselen üretimi yaklaşık bin yıl boyunca Çinlilerin egemenliğinde kalmıştır. Kobalt mavisinin 14. yüzyılın başlarında porselenlerde kullanılmasıyla, porselenlere duyulan hayranlık ve gizem artmıştır. Bu sayede porselen ticarî bir eşya olma özelliği kazanmıştır. İlerleyen dönemlerde Çin'de gerçekleşen teknik gelişmelerle birlikte porselen üretiminde elde edilen başarı artmış yeşil sırlı 'Seladon porselenleri', 'Renkli Çin Porselenleri' ve sır altına uygulanan kobalt mavisinin hakim olduğu 'Mavi Beyaz Porselenler' gibi türler ortaya çıkmıştır (Kocabaş, 1941: 17-38).

1.2. Çin Porseleninin Avrupa'ya Büyük Miktarda Giriş Etkileri

> 1609 yılında «Doğu Hindistan-Hollanda Şirketi» nin kurulmasıyla Çin'den Ming porselenlerinin deniz yoluyla Avrupa'ya büyük sayılarda gelmesi sağlanmaya başlar. Amsterdam ve Antverp şehirleri, bu Çin porselenlerinin bütün Avrupa'ya dağıtıldığı merkezler olmuştur. Hollanda' daki seramik endüstrisi de bu ilgiden yararlanmak ister. Nitekim yerel olarak üretilen ince sırlı fayans kullanımı o tarihlerde yaygınlaşmaya başlamıştır. 1618-1648 yılları arasında, Otuz Yıl Savaşları Almanya'da, İç Savaşlar ise İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da sıkıntılı günler geçmesine neden olmaktadır. Bu yüzden ortaya çıkan politik ve ekonomik sorunlar, pek çok konuda olduğu gibi porselen yapımının sırlarını arama çalışmalarını da yavaşlatmıştır. Daha sonra İngiltere'de Charles II ve Fransa'da Louis XIV, 1665- 1670 yılları arasında sulhu yeniden sağlarlar. Böylelikle porselencilikteki çalışmalar yeniden başlatılır ve desteklenmeye başlanır. Aynı yıllarda Çin'deki sıkıntılı durumlar da düzelmektedir. Ve Doğu'dan Batı'ya yeniden porselen akımı başlar. Sonuçta ortaya çıkan durum şudur: Avrupa'da 17. Yüzyılın son çeyreğinde Çin Odası olmayan, Çin Porselenleri Dolabı bulunmayan hiçbir saray ve hiçbir büyük ev yoktur… Doğu'dan gelen bu yeni, güçlü porselen akımı, Avrupa'da bir kere daha porselen tekniğinin birkaç değişik yönden gündeme gelmesine neden olur. Nitekim İngiltere'de 1671 yılında Porselen, Çini ve İran işi ismiyle bilinen, topraktan yapılan saydam şeyin üretiminin patentinin John Dwight tarafından alındığı görülür (Küçükerman, 1987: 20).

> Doğu'nun bu gizli teknolojisi Batı'da yavaş yavaş sonuca ulaşmıştır. 1692 yılında Francoise de Morin isimli bir kimyacı, Bilim Akademisine Porselen Fabrikasyonu konusunda bir çalışma vermiştir. Paris'in hemen yakınında St. Cloud Porselen Fabrikasının kuruluşuyla ilgilenmiştir. Bir yıl içinde Çin malı kadar mükemmel porselen üretilmiştir (Tait, 1962: 7).

Çok sayıda örnek üreten ve bunları ihraç eden Çinliler, porselen üretiminde kullanılan malzeme ve tekniği saklamak için büyük bir özen göstermişlerdir. Hem bu bilginin saklanması hem de porselen sanatının Çin'de yakın çevrede kolayca bulunabilen malzemelere bağlı olarak gelişen bir teknoloji olması sebepleri ile porselen üretimi Avrupa'da üretimin başladığı 18. yüzyıla kadar Çin'in tekelinde kalmıştır (Gedük, 2014: 7).

1703 yılında Saksonya'nın İsveç'le savaşması nedeniyle porselen konusu daha geri planlarda kalmıştır. Saksonya'lı Augustus, Tschirnhaus ve Johann Friedrich Böttger'le 1707 yılında yeniden araştırmalar başlatılmıştır. 1708 yılında, Dresden'in dışındaki bir seramik fabrikasında ise porselen üretimi başlamıştır. 1710'da Saksonya Kraliyet Porselen Fabrikası

kurulmuştur, Çin'deki gibi, sert porselen elde edilmiştir. 1713'de ise büyük ölçekli ticari üretim başlamıştır. Üretilmekte olan porselen ürünleri Çin porselenlerinden doğrudan alınan kalıplarla üretilen kopyalardır ya da Barok dönemin gümüş kaplarına benzemektedir (Küçükerman, 1987: 20-23).

Avrupa yapımı ilk porselenlerde özellikle süsleme açısından, Çin porselenlerinin her yönden büyük etkisi olduğu açıkça görülür. Ancak zaman içinde, Avrupa saraylarının desteği altındaki porselencilik, bir güzel sanat dalı olarak gelişen önemli bir ağır sanayiye dönüşmüştür. O dönemlerde Avrupa'nın hemen her yerinde değişik özelliklerde pişmiş toprak endüstrisi vardır ve çok değişik türler üretilmektedir. Üretilmekte olan ürünler dayanıksızdır, kolay kırılmaktadır. Fransa yumuşak hamuruyla, Hollanda delft ürünleri ile ünlüdür. Ama bu tanınmış ürünler henüz ısı değişikliklerinden bile etkilenip çatlamaktadır. İngiltere ise 17. yüzyılın son yarısına kadar bu tür herhangi bir milli endüstriye sahip değildir.

"Avrupa'da porselenin bilinmesinde, başta Marco Polo olmak üzere, çeşitli deniz ticaret yollarını keşfeden portekizli tüccarlar büyük rol oynamıştır" (Arcasoy, Seramik Teknolojisi, 1983: 132). Doğuyla ticaret, Orta çağın bitimine doğru hızlanmış, soylu aileler eşyaları arasında Çin porselenlerine yer vermeye başlamışlardır. Bu porselenler, Avrupa'da üretilen seramiklerde bulunmayan kaliteye sahip olup aynı zamanda ince, sert, pekişmiş ve hepsinin üzerleri de şeffaflaştırılmıştır.

> Avrupa'da ilk porselen araştırmalarına İtalya'da, Floransa Büyük Dükü Francesco Maria de Medici öncülük etmiş, büyük çabalar sonucunda Avrupa'nın ilk protoporseleninin 1575 yılında Floransa'da üretilmesi başarılmıştır. Bu ürüne 'alla porcellana' adı verilmiştir. 17. yüzyılda birçok endüstri kolunda olduğu gibi, seramik üretiminde de egemenlik Fransa'nın eline geçti. Révérend'den sonra Fransa'da porselen üretimini başlatan Louis Poterat, 1673 yılında Rouen'de, Avrupa'da 'yumuşak porselen' sınıfına giren 'sırçalı porselen' üretimini başardı. Louis Poterat'dan sonra Fransa'da en başarılı porselen üretimi girişimi Pierre Chicaneau tarafından 1678 yılında Paris Saint-Cloud'da başlatıldı. Alman simyacı Johann Friedrich Böttger, Avrupa'da 'sert porselen' sınıfına giren porselen türünün ilk üretimini başlatan isimdir. Böttger, Saksonya Prensi 2. August'un himayesinde Meissen-Albrechtsburg'da, yardımcıları ile birlikte, 1708-1709 yıllarında sert porselen üretmeyi başarmıştır. 1710 yılında kurulan Meissen Porselen Manufakturu ile Almanya'da devlet himayesinde üretimlerini sürdüren Manufakturlar dönemi

başlamış oldu. Sert porselen üretim teknolojisi, Meissen'den ayrılan ustalar aracılığı ile önce Viyana Porselen Fabrikası'na (1717-1864) oradan da birçok Avrupa ülkesine ulaşmıştır. Ancak İngiltere'deki porselen üretimini en fazla etkileyen ülke Fransa olmuştur. Kemik külünden porselen üretme yöntemi ve porselenlerin dekorlanmasında kullanılan transfer baskı tekniği ilk kez İngiltere'de uygulanmıştır (Arcasoy ve Başkırkan, 2021: 24-25).

Şekil 3. Avrupa'daki ünlü porselen fabrikaları
Kaynak: (Küçükerman, 1987: 31).

Eklenmiş olan harita üzerinde Avrupa'daki ünlü porselen fabrikalarının isimleri yer almaktadır (Küçükerman, 1987: 31).

Anadolu' da çini ve seramik sanatının, Selçuk ve Osman'lı dönemlerindeki önemli mimari yapılarında çok ilgi çekici gelişmeler gösterdiği bilinmektedir. Diğer uygarlıklarda olduğu gibi Anadolu'da da kendine göre gelişmeler gösteren porselen sanatı, birçok aşamalar geçirerek olgunlaşmıştır. Uzun yıllar içinde elde edilmiş olan deneyimlerle o güne

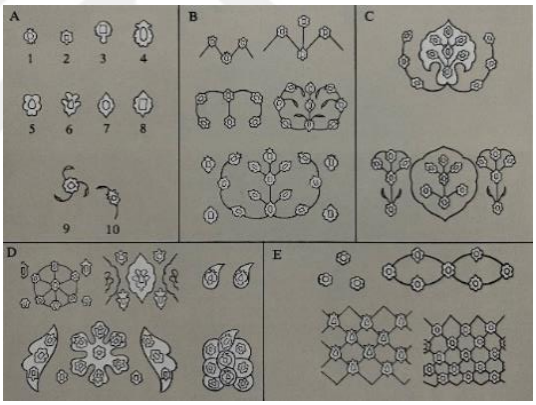
kadar ulaşılan en gelişmiş teknikler, 16.yy daki büyük yapıların vazgeçilemeyen, mekan süsleme elemanı olarak, çini ve seramik ürünlerini ortaya çıkarmıştır.

> "Türk Sarayında, Çin porseleni Fağfur veya Fağfur olarak isimlendirilmekteydi. Farsçadan gelen Fağfur un zaman içinde Çin İmparatoru anlamını da taşımış olduğu anlaşılıyor" (Küçükerman, 1987: 37).

Sade ve gösterişsiz porselenler bile saray zevkine uygun olarak 16. yüzyılda, özellikle de bu yüzyılın ikinci yarısında Ehl-i Hiref adı altında toplanan saray sanatçı ve zanaatçıları tarafından değerli taşlarla süslenmiştir. Çin porselenleri üzerine yapılan değerli taşlarla süsleme tekniği farklı bir sanat dalının doğmasını sağlamıştır. Porselenler Osmanlı sarayında sürekli kullanılan, hiç değer kaybetmeyen kırılsa dahi saray sanatkarları tarafından onarılıp, tekrar kullanıma dahil edilen eserler olarak yerini almıştır (Gedük, 2014: 2).

Şekil 4. 1780 yılında Ansbach'taki bir fabrikada hazırlanmış olan çizimde Türk taşları
Kaynak:(Küçükerman, 1987: 39).

Şekil 5. Türk geleneksel sanatı işleme motifleri
Kaynak: (Küçükerman,1987: 40).

Eklenmiş olan görselde Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve değerli taşlar ile süslenmiş porselenler üzerinde yapılmış olan Türk geleneksel sanatı işlemeleri görülmektedir. Taşların oturdukları altın ve gümüş plakalar, stilize edilmiş nar, lale, karanfil, sümbül, gül ve erik çiçeği gibi bitki motiflerinden oluşmuştur. Oluşturulmak istenen motiflerde ise basitten gelişmişe doğru giden dal ve çiçek motifleri çeşitli çiçek kompozisyonları, birçok geometrik biçimler ve tepelik motifleri kullanılmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde Çin porselenlerinin fazlasıyla yer alması Türk Sarayında Doğu porselenlerinin özel bir önem kazanmış olduğunun göstergesidir. 10.700 parçadan oluşan bu Çin porselenleri dünyanın en büyük ve en ünlü koleksiyonlarındandır. Bu porselenler saraya çeşitli yollarla gelmiştir. Savaşlarda ele geçirilen porselenler, başka devletler tarafından hediye edilen porselen takımlar, saray tarafından kullanılmak üzere alınan porselenler ve ölen ya da görevlerinden alınan devlet adamlarına ait olan kişisel kullanım eşyaları sarayın malı olarak kabul edilmiştir. Sarayın porselen koleksiyonu zaman içinde gittikçe çoğalmaya devam etmiştir (Küçükerman, 1987: 37). Çin porselenlerinin değerli taşlarla yeniden değerlendirildiği 269 parça eser bulunduğu anlaşılmıştır. Bu porselenlerden bazıları geldiği gibi kullanılmamış, altın ve gümüşten eklemeler yapılarak değerli taşlarla süslenmiştir. Bu porselenler üzerine kıymetli taşlar Kakma tekniği ile yerleştirilmiştir. Aynı zamanda saraydaki sanatkârlar Doğu porseleninden etkilenerek yeni ürünler üretmeye çalışılmış ve daha farklı yorumlar araştırılmıştır. Bu işlemelerin amacı, porselen parçaları süslemek ve değerini arttırmanın yanı sıra, kırılan değerli porselenlerin eksik kısımlarını tamamlayıp restore ederek yeniden kullanılabilir duruma getirmek ve birkaç kırık veya ayrı porseleni bir araya getirip yeni bir eser ortaya koymaya çalışmaktır (Küçükerman, 1987: 37-40).

İstanbul'da eskiden beri günlük porselen üretimi, ustalar tarafından küçük tezgâhlarda yapılmıştır. Ortaya çıkan kap kacakların zemin renkleri beyaz veya tahin rengindedir. Bu ürünler "Eser-i İstanbul" olarak adlandırılmıştır. Bunun nedeni, ürünlerin alt kısımlarına basmış oldukları "Eser-i İstanbul" yazısıdır. Galata ve Balat imalathanelerinde üretilmekte olan bazı ince porselen ürünlerin üzerlerinde gömme damga ve bazısında elips çerçeveli "Talik" denilen Yesari hattıyla yazılı "Eser-i İstanbul" kelimeleri vardır. Kap kacak üretiminin yanı sıra bu imalathanelerde porselen karoların da üretilmiş olduğu bilinmektedir. Topkapı Sarayı Müzesindeki örneklerde görüldüğü gibi beyaz zemin üzerine yeşil ve yaldızlı desenlerin yer aldığı karolar karşımıza çıkmaktadır. Bunlarda da "Eser-i İstanbul" damgası yer almaktadır (Küçükerman, 1987: 53).

Porselen üretimi için İstanbul ve çevresinde çeşitli tarihlerde başka girişimlerin de yapılmış olduğu bilinmektedir. Fethi Paşa Batı ülkelerindeki teknolojiyi yakından incelemiş ve ülke genelinde bulunan bütün ustaları tek çatı altında toplayarak 1862 yılında Beykoz'da

bir fabrika kurmuştur. Fethi Paşa bu fabrikada dönemin padişahı adına büyük yatırımlar yapmış, sarayda ve çevresinde kullanılmak üzere renkli porselenler ve fayans üretimi gerçekleştirmiştir. Avrupa'daki porselen fabrikaları, kendi ihtiyaçları için ürettikleri ürünleri Türkiye'ye göndermişlerdir. Bu fabrikalar, Türkiye için özel üretim yapmaya başlamış ve ürettikleri ürünlerde Türk geleneklerine uygun motiflere yer vermişlerdir. Özellikle çiçek demetleri ve gül desteleri gibi Türk geleneklerine uygun öğeler, üretilen porselenlerde geniş bir şekilde kullanılmış ve bu ürünler Avrupa genelinde popülerlik kazanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, özellikle 19. yüzyılda Avrupa porselen fabrikalarının ürünleri Türkiye'de geniş bir yaygınlık kazanmıştır. Dönemin şartları ve ihtiyaçları detaylı bir şekilde incelenerek, İstanbul'da Yıldız Sarayı'nın bahçesinde porselen fabrikasının kurulmasına zemin hazırlayan en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Tez kapsamında yeterince yazılı kaynağa rastlanmamıştır. Birçok fabrikada olduğu gibi bu üretimde uzun süreli ayakta kalamamış zararına satışlarla sarsılarak kapanmak zorunda kalmıştır (Küçükerman, 1987: 54).

1890'lı yıllardan bu yana Yıldız Sarayı'nın Boğaziçi'ne bakan tepelerinden birinde faaliyet gösteren Yıldız Çini Fabrikası, ilk bakışta mütevazı görünse de Türk çini ve porselen sanatının son yüzyılının önemli eserlerine öncülük etmiştir. Türk çinicilik sanayisinin gerilemesine karşı bir çözüm olarak, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali-si'nin hemen ardından Yıldız Sarayı içinde kurulan bu fabrika, Anadolu'nun geleneksel sanayisinin içine düştüğü sıkıntılara çare olma amacını taşımıştır. Batı'daki sanayi devriminin etkisiyle, Anadolu'nun seramik kimliğinin hızla gerilemesini önlemek için önemli bir girişim olarak ortaya çıkmıştır. Bu fabrikanın kuruluşu, özellikle Avrupa'da sanayiden sonra geleneksel çinicilik konusundaki önemli girişimlerden biri olarak değerlendirilebilir. Yıldız Çini Fabrikası ve Sanayi-i Nefise Mektebi, devletin üst düzeyde bir "araştırma-geliştirme merkezi" olarak işlev görmüş, bu sayede Türk sanatına önemli katkılarda bulunmuştur (Yıldız, 1992: 152-154).

İKİNCİ BÖLÜM
SOFRA SERAMİĞİ

Bu bölümde, 16. yüzyılın sonlarında Çin porselenlerinin Asya ve Avrupa'ya yayılmasının sofra seramiği ve dekor tasarım kültürünün gelişimine nasıl öncülük ettiği incelenmiştir. Günümüzde, sofra seramiği alanındaki rekabet gücü büyük önem taşımaktadır. Beslenme ihtiyacı, insan hayatının temel bir gereksinimi olmanın ötesinde, sofra düzeni ve seramik tasarımı üzerinden yaşam biçimini şekillendirmekte ve kültürel bir ifade aracı haline gelmektedir. Bu bölüm, geçmişten günümüze sofra seramiği üretiminde kullanılan dekorasyon yöntemlerini ve tasarımın evrimini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Türk sofra adabı üzerinden incelenen kültürel zenginlik ve toplumsal normlar, sofra düzeninin sosyal bağlamdaki yansımalarını irdelemektedir. Ayrıca, günümüz markalarının tasarım anlayışları ve üretim süreçleri, sektördeki mevcut durumu anlamak adına detaylı bir şekilde incelenmektedir. Tasarımcı Nil Göksun ile gerçekleştirilen röportaj, sektöre dair tasarım süreçlerinin içsel dinamiklerini aydınlatmaktadır. Bu bölüm, sofra seramiğinin 16.yy'dan itibaren 21.yy'a kadar ki evrimini anlamayı ve gelecekteki tasarım trendlerini öngörmeyi hedeflemektedir.

2.1 Seramik Sofra Eşyası Üretiminde Dekor Tasarımı

16.yy'ın sonlarında Çin porselenleriyle birlikte ticaret yoluyla tüm Asya ve Avrupa'ya yayılan sofra seramiği ve dekor tasarımı kültürü, porselen fabrikalarının kurulması ile gelişmiş, günümüzde marka niteliği taşıyan zengin anlatım biçimlerine dönüşmüştür. İhtiyacı karşılamaya yönelik bir ürün olarak görülen, üretildiği zamana, kültüre, tasarım anlayışına ışık tutan sofra seramiklerinde; kullanılan teknoloji ve porselenin niteliği kadar dekor tasarımında seçilen konuların ve tasarımcı kimliğinin de ürüne değer katan bir unsur olduğu görülmektedir (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 150).

Bugün olduğu gibi 21.yy'a damgasını vuracak olan rekabet gücü denilen en önemli güç, ayrıntıda mükemmeliyetçilik ile çok yakından ilgilidir. Her yaptığını daha doğru ve daha güzel yapmak zorunda olan günümüz insanının eğitiminde, güzel sanatların teknoloji ile birleşiminden doğan yeni bir kavram gündeme gelmektedir. Farklı işlev alanları ile porselen yeniden teknoloji dünyasında öne çıkan malzemeler arasındadır.

İnsanın yaşamsal ihtiyaçlarından biri olan beslenme duygusu ile birlikte hayatı boyunca vazgeçemediği yemek kültürü ve kullanılan kaplar, geleneklere dayalı olarak tercihlere göre değişkenlik göstermiştir. Kültürel öğeler bir yaşam biçimidir. İnsanoğlu da yaşadığı coğrafyanın kültür yapısına bağlı olarak bu yaşam biçimlerine uygun davranmıştır. Bir toplumdaki yiyecekler, içecekler ile bunların hazırlanması, sunulması, tüketilmesi ve damak zevki o toplumun yemek kültürünü oluşturur. Yemek kültürü içinde sadece yemek çeşitleri ve yapılışı değil aynı zamanda hazırlanma sebepleri ve sofra adabı da yer alır. Kültürel özellikler toplumdan topluma hatta aynı toplum içinde yöreden yöreye değişiklik gösterir. Bu değişim yörenin yemek kültürünü de etkiler ve zenginleştirir. Sofra adabı öylesine güçlü kültürel bir göstergedir ki; insanlar hayatlarının diğer alanlarını da sofra adabından öğrendiklerine göre uyarlamışlardır (“yenisafak.com”, 2024).

Seramik üretimi başladığı ilk dönemlerden itibaren onu dekorlamak, güzel göstermek ve bazen de işlevi ile örtüşen estetik değerler katmak insanoğlunun çabaları arasında yer almıştır. Bu çaba zaman ilerledikçe, medeniyetler, imkânlar ve teknoloji geliştikçe yeni boyutlar kazanarak varlığını sürdürmüştür. Süreç içerisinde, dekor yöntemleri hem bir ihtiyaç nesnesi hem de bir sanat alanı olan seramik için her zaman üretilene değer katan bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Seramik kültürü içinde en çok estetik kaygı güdülen üretim türlerinden biri olan sofra seramiğinde, 19.yy endüstrileşme süreciyle birlikte başlayan seri üretim olanakları kullanılmış, böylelikle dekorda da yeni yöntemler geliştirilmeye başlanmıştır. Endüstriyel bağlamda çözümlenen yöntemler, sanatçılar tarafından yeniden yorumlanıp güçlü bir ifadeye kavuşmuştur. Dekorlama yöntemleri diğer sanat alanlarında sadece estetik bir değer oluştururken seramikte işlevle paralel düşünülmelidir. Bu çerçevede tez çalışmasında geçmişten günümüze seramik sofra eşyası üretiminde kullanılan dekor yöntemleri ve bu yöntemlerin sanatsal bir ifade aracı olarak nasıl karşımıza çıktığı sanatçı örnekleri üzerinden ele alınmış, günümüzde seramik sofra eşyası üretimi yapan firmalar incelenmiştir. Türkiye bu hususta en iyi örneklerden biridir. Hem Orta Asya topraklarındaki var oluşlarından, hem de Anadolu'ya gelerek zengin kültürel mozaik içinde kendilerine yer bulmaları vesilesiyle Türklerin, mutfakları kadar sofra adapları da çeşitlilik gösterir.

Sofra adabı ile ilgili birkaç örnek vermek gerekirse; başkalarıyla yemek yenecek ise herkesin sofraya oturması beklenir ve sofra etrafındaki kişileri rahatsız edici davranışlardan kaçınılır. Ayrıntılar, görgü kurallarının esası olan, "önce kendini değil, karşındakini düşün"

esasına göre düzenlenmiş bulunmaktadır. Özellikle Osmanlı'dan başlayarak batılılaşma hareketleri neticesinde, şehir kültüründe sofra yerini masaya, bakır çanaklar ise porselene bırakmıştır. Masa kültüründe ortak kaptan yemek yeme de yerini ayrı tabaklara bırakmıştır. Bir diğer önemli değişim de sofranın manasında olmuştur. Yemekte ailenin bir araya toplanması kaynaşma ve birleştiricilik özelliği açısından çok önemlidir. Kendi içinde dinamikleri ve ritüelleri olan bu süreç tasarım anlamında da özgün bir bakış açısı oluşturabilir ("yenisafak.com", 2024).

Günümüzde yemek sofraları aile fertlerinin bir araya geldiği, sohbet ettiği ve sorunlarını paylaştığı ortamlar haline gelmiştir. Yemek kapları; yemek kültürü, teknolojik gelişmeler ile üretim malzemeleri ve yöntemleri, biçimleri, fonksiyonellik özellikleri, kişisel beğeniler doğrultusunda gelişim ve değişim gösterse de insan ile bağı insanlık var olduğu sürece devam edecektir.

Sofra düzeni pek çok kişi için oldukça önemli bir hal almıştır. Tv reklamları, yayınlanan dizilerde yaratılan şehirli insan temsili, bu insanların evlerinin yer aldığı sahneler, kullanılan ürünlerin reklam amacı ile kullanımı, ayrıca sosyal medyada yer alan ve belirli imajların temsiline örnek teşkil eden kişiler aracılığıyla, şehir hayatı ve şehir kültürü sofra düzenine de etki etmiş ve en geleneksel evlere dahi bu sofra kültürü nüfus etmeye başlamıştır. Bunun en belirgin göstergesi de Türkiye'de büyük şehirlerden giderek daha fazla küçük şehirlere ve hatta kasabalara kadar sayıları artmakta olan bayilerle sofra seramiği markalarıdır. Bundan dolayı da sektörde birçok sofra ürünü sunan marka yer almaya başlamış ve çeşitlilik artmıştır. Farklı tasarım anlayışları ile kahvaltı setleri, yemek takımları, çay takımları, servis takımları gibi çeşitlenen sofra grupları, neredeyse her öğün için farklılık gösterir. Bu alanda internet kaynaklarından ve kataloglardan en iyi olarak tanımlanmakta olan ve ülkemizde de en çok tercih edilen on farklı firmanın ürün grupları ve tasarım anlayışları incelenmiştir. Belirlenmiş olan firmaların resmi internet adreslerine bulunan kullanıcı yorumları ve puanlamaları incelenerek bir sınıflandırılma yapılmıştır. Seçilmiş olan firmaların daha çok bitkisel motifli ürün grupları incelenmiştir.

Markalar sırasıyla şu şekildedir; Schafer, Bernardo, Karaca, Güral Porselen, Kütahya Porselen, Emsan, Porland, English Home, Jumbo, Bella Maison, konforlu bir mutfak için farklı model ve desen anlayışı ile en kaliteli ve en iyi yemek takımı markaları olarak

sıralanmaktadır. Sektörde, klasik ve modern üslupta tasarlanan yemek takımlarının 12 kişilik, 6 kişilik ve 4 kişilik takımlar olarak sınıflandırıldığı, kahvaltı takımlarının ise 6 kişilik ve 4 kişilik olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Servis takımları ise kek ve pasta takımları adı altında aynı ebatta 6 kişilik servis tabakları şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Gerekli olan tüm masa elemanları dikkate alınarak tasarlanan sofra setlerinde ihtiyaç duyulabilecek tüm ek parçalar göz önünde bulundurulmaktadır. 18 ya da 24 parça yemek takımı seçenekleri, kalabalık ortamlar için en çok tercih edilen setler olarak karşımıza çıkmakla birlikte takım içinde birbirini tamamlayan diğer parçalar, ekstra işlevler sunarak kullanım kolaylığına katkı sağlamaktadır.

Bu alanda sektörde tasarım ve üretim anlayışının nasıl ilerlediğini araştırmak üzere firmalara ait kataloglar incelenmiş, mevcut literatür taranmıştır. Bir diğer araştırma yöntemi olarak da sektörde farklı birçok firmada tasarımcı kimliği ile çalışmış olan tasarımcı Nil Göksun ile 24 Kasım 2023 tarihinde bir röportaj yapılmıştır. Röportajın içeriğini "Bir sofra grubu ürünleri için tasarım süreci nasıl ilerlemektedir? Desen tasarımlarında nelere dikkat edilmelidir? Tasarım sürecinde kullanılan programlar nelerdir? Tasarımı tamamlanmış olan ürün grubunun üretim aşamaları nelerdir? Tüketici tarafından en çok tercih edilen ve talep gören ürün grubunun özellikleri nelerdir?" soruları oluşturur. Röportajın çıktıları metin içerisinde konu bütünlüğünü sağlamak açısından tek tek soru cevaplar şeklinde değil düz metin halinde aktarılacaktır.

Çok parçalı ve çeyiz seti adı altında zamansız olarak da tanımlanan ürün gruplarında klasik anlayışın hakim olduğu, bu serilerde düz renklerin tercih edildiği görülmekteyken kahvaltı takımlarında daha serbest renk çeşitliliğinin ve desenlerin tercih edildiği görülür. Günlük yemek ve servis takımları olarak adlandırılan serilerde, tema, desen ve renk anlayışında çeşitlilik göze çarpmaktadır. Hemen hemen her sektörde olduğu gibi sofra seramiği sektöründe de trendlerin önemi karşımıza net bir şekilde çıkmaktadır. 2024 yılında ürün grubu olarak sunulacak olan tüm desen ve form çalışmaları bir yıl öncesinden tamamlanır. Satın alma ve planlama bölümleri o sene ne yapılacağını planlamakta, listeler halinde ya da tek tek gelmiş olan taleplere yönelik hazırlanan ürün grupları müşteri kitlesine göre trendlere, sezon renklerine ve ilham konusu var ise o konuya göre tasarımlar çalışılmaya başlanmaktadır. Çiçek desenleri, bitkisel motifler, minimal desenler ve pastel renklerin hakim olduğu zamansız çeyiz ürünleri olarak adlandırılmakta olan ve uzun yıllar

sıkılmadan kullanılması hedeflenen yüksek kaliteli şık, her sofraya veya servis edilecek yemeğe uyması öngörülen çok parçalı yemek takımlarında da trendlerin zaman zaman etkili olduğu gözlenir. Tekstil sektöründe, yer ve duvar karosu üretimlerinde sık sık karşımıza çıkan Damask desenleri buna örnek olarak gösterilebilir.

Tasarım süreçlerinde temel tasarım öğeleri göz önünde bulundurulur, teknik alanda renk, desen yerleşimi ve üretim yöntemlerine dikkat edilir. Yeme içmede kullanılacak olan bir ürün grubu için tasarım yapıldığı bilinci ile süreçler yürütülür. Günümüzde farklı firmaların desen tasarımlarında sıkça hayvan figürlerine yer verildiği görülmektedir. Uzun bir süre önce bu figürlere rastlanmazken şu an en çok karşımıza çıkan desen türleri olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu temalar çalışılırken kullanıcıyı rahatsız etmeyecek şekilde desen tasarımlarının tamamlanması gerektiği Göksun tarafından görüşmeler esnasında özellikle vurgulanmıştır. Örneğin bir uğur böceği, kelebek gibi desenler tasarımlarda kullanılacak ise anten ve bacakları desene dahil edilmemelidir.

Bu tip tasarımlar yemek takımlarında hiç görülmezken kahvaltı ve servis takımlarında kısmen karşımıza çıkmaktadır. Tezde belirtilmiş olan sofra grubu firmalarının neredeyse tamamında çiçek dekorlu motiflerden oluşan tasarımlar mevcuttur. Bu tasarımlar yapılırken sektörde "Adobe İllustrator" programında desen tasarımları geliştirilmekte aynı zamanda "shutterstock" web sitesinden belirli şablonlardan faydalanılmaktadır. Bu şablonlar üzerinde değişiklikler yapılarak tasarımlarda kullanılmaktadır. Tasarım süreci bu programlarda tamamlandıktan sonra hazırlanmış olan desenin belirlenmiş olan ürün gurubunun üzerine aktarılması aşamasında "Adobe Photoshop" programı kullanılır. Aynı zamanda bu programda ürünün sunum paftaları da hazırlanmakta ve firmalar oluşturmuş oldukları desenlerini farklı uygulamalar ile sunmaktadır. Ülkemizde üretim maliyetleri göz önünde bulundurularak neredeyse hiç uygulanmayan el dekoru ürünler en son tercih olarak düşünülmektedir. Tasarımı tamamlanmış olan desenlerin yüzeye uygulanabilirlik durumuna göre her firmada farklılık gösterebileceğine değinmek gerekmektedir. Ancak Göksun'un röportajına istinaden desenin yüzeye aktarılmasında etken olan durumlar şu şekilde açıklanmaktadır; İnci porseleni olarak tanımlanmakta olan kaliteli porselen ve uzun süreli kullanım için düşünülen ürün gruplarda dekal (çıkartma) yöntemi de karşımıza çıkmaktadır. Günlük yemek takımları porselen kalitesi daha orta sınıf olan ya da malzemesi seramik olan gruplarda ise dijital baskı yöntemi daha sık kullanılmaktadır. Bazı markalar desenlerini

rölyef etkileri ile desteklemekte bazıları tek renk belirleyip tüm deseni o renk ile oluşturmakta ya da birçok rengi bir arada kullanarak desen tasarımlarını yüzeylere aktarmaktadır. Aynı zamanda farklı tonlarda renk kullanmak yerine klasik anlayış benimsenip bordür ve desen tasarımlarında inci beyazı kullanılarak uygulamalar yapılmaktadır. Platin veya yaldız dekoru yerine kullanılan bu inci beyazı ürünün bulaşık makinesinde yıkanmasında bir problemle karşılaşılmaması adına sektörde önemli bir gelişmedir.

Şekil 6. (“ Wanelli Tiffany ”, 2023).
Kaynak: (“ Wanelli Tiffany Flowers yemek takımı”, 2023).

Görseli eklenmiş olan Wanelli markalı porselen yemek takımı birinci sınıf porselen üzerine yaldız dekoru ve desen işlemeleri el dekoru ile oluşturulmuştur.

Şekil 7. (“Karaca Blume yemek takımı”, 2023).
Kaynak: (“Karaca Blume yemek takımı”, 2023).

Karaca Blume serisinde kırmızı rengin ve farklı tonlarının kullanılmasıyla çiçek desenlerinden oluşan bir yemek takımı serisi oluşturulmuştur. Bu seride kırmızı rengin hakim olduğu görülmekteyken, başka renkler de bu şekilde yüzeye aktarılabilir ve farklı renklerde tasarımlar geliştirilebilir.

Şekil 8. (“ Kütahya Porselen Bone Olympos yemek takımı”, 2023).
Kaynak: (“ Kütahya Porselen Bone Olympos yemek takımı”, 2023).

Kütahya Porselen fabrikasının şekil 8’ de bulunan serisinde güncel tasarımları takip ettiği, beyaz zemin porselen ürünlerin kenarlarında ince hatlar şeklinde ince ve net çizgiler halinde objeleri çevreleyen bakır işlemelere, beyaz çiçek motiflerine yer verdiği görülür.

Bu zarif ve ince dokunuşlar sayesinde hem şık hem de minimal bir tarz yakalanmıştır. 1700’lerdeki gibi hala özenle ve el işliği ile üretimlerine devam etmekte olan Royal Copenhagen firmasının Flora Danica serisinin tabak kenarlarında da bakır işlemeler karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 9. (“ Porland Botanical serisi”, 2023).
Kaynak: (“ Porland Botanical serisi”, 2023).

Porland firmasının kaynağını doğadan aldığını belirttiği şekil 9’ daki Botanical serisi incelendiğinde, desen tasarımlarında kırlardaki yabani çiçeklerin her bir birimde birbirini tamamlayacak şekilde büyük küçük dengesi içerisinde bir arada kullanıldığı pastel yeşiller, sarılar, sistemli tekrarlar ve kenar bordüründe altın dekor uygulamaları gözlemlenmektedir. Firmanın resmi internet sayfasında koleksiyonun ürün hikayesi kısmında; menekşe, lavanta, kelebek gibi bitki ve hayvan desenlerinin, sır üstü altın ve platin dekorlarının bir arada kullanıldığı belirtilmiştir.

Şekil 10. (“Porland yemek takımı”, 2023).
Kaynak: (“Porland yemek takımı”, 2023).

Gül ve yaprak motiflerinin, pembe ve yeşil tonlarının kullanıldığı şekil 10’ da görselde bulunan ürün grubunda diğer serilerden farklı olarak rölyef etkileri görülmektedir.

Şekil 11. (“Karaca yemek takımı”, 2023).
Kaynak: (“Karaca yemek takımı”, 2023).

Karaca’nın Botonica serisinde pastel ton değerlerde çiçek motifleri ve geometrik çizgilerin bir arada kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 12. (“Bella Maison yemek takımı”, 2023).
Kaynak: (“Bella Maison yemek takımı”, 2023).

Şekil 12 de bulunan Bella Masion firmasına ait botanik temalı çiçek dekorlu ürün görseli eklenmiştir. Yemek takımı olarak belirtilmiş olan ürün grubunun; servis, yemek tabağı ve kasenin üzerinde bulunan desenler ile rölyef etkilerinin birbirini tamamlayacak şekilde tasarım sürecinin ilerletildiği görülmektedir.

Bu anlamda incelenmiş olan, botanik temalı porselen yemek takımları üzerine bir karşılaştırma yaparak, özellikle Flora Danica serisi, Porland, Karaca ve Bella Masion firmalarının benzer tasarım anlayışlarını karşımıza çıkmaktadır. Flora Danica, Danimarka'nın botanik zenginliğini bir sofra teması olarak kullanmasıyla öne çıkan prestijli bir koleksiyondur. Flora Danica serisi, 1761'den bu yana Danimarka'nın tüm bitkilerini birebir çizimlerle içeren bir botanik atlası olarak üretilmektedir. Bu koleksiyon, bilimsel ve estetik bir sentez sunarak, sofra grubunda eşsiz bir tema yaratmaktadır. Porland, Karaca ve Bella Masion gibi firmalar da benzer bir tasarım anlayışını benimseyerek botanik temalı porselen ürünler üretmektedir. Seriler özelinde bir ayrım yapmak gerekir ise şekil 9 ve şekil 11 gibi öne çıkan ürün grupları üzerinden bu benzerlikler görülmektedir. Bu karşılaştırma, benzer tasarım anlayışlarına sahip olan farklı markaların ürünlerinin görsel ve işlevsel açıdan değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ROYAL COPENHAGEN PORSELEN FABRİKASI VE FLORA DANİCA

Danimarka'da porselen üretimi ilk olarak 1775 yılında başlamıştır. Kraliçe Juliane Marie, porselen ile yakından ilgilenmiştir. Bu alana büyük bir sermaye sunan ve 50 yıllık imtiyazla, "Kobmagergade"deki bir postaneyi, porselen fabrikasına dönüştürmüştür. Böylece "Den Kongelige Danske Porcelains Fabrik" ortaya çıkmıştır. Bugün "Royal Copenhagen" olarak dünya çapında önem kazanmış olan, bu fabrika 1807 yılında ise İngilizlerin Kopenhag'ı bombalamasıyla, üretimini uzun süre durdurmak zorunda kalmıştır (Küçükerman, 1987 – 28).

3.1. Royal Copenhagen Porselen Fabrikası

Resmi adı "Kraliyet Porselen Fabrikası" olan Royal Copenhagen, 1775 yılında Danimarkalı Kraliçe Juliane Marie'nin liderliğinde kurulmuştur. Royal Copenhagen, beyaz zemin üzerine mavi desenli porselenleriyle öne çıkan bir markadır. Storebælt, Lillebælt ve Øresund adlı üç boğazı temsil eden üst üste üç dalgalı çizgi olan logosuyla tanınmaktadır ("nordiksimit.org", 2021).

Şekil 13.
(" Büyük Kuşak", 2023).
Kaynak: ("Danimarka Boğazları ve güneybatı Baltık Denizi Büyük Kuşak", 2023).

Şekil 14.
("Küçük Kuşak", 2023).
Kaynak: ("Danimarka Boğazı'nın en solundaki Küçük Kuşak", 2023).

Şekil 15.
("Kuzey ve güney sınırlarını gösteren Øresund", 2023).
Kaynak: ("Kuzey ve güney sınırlarını gösteren Øresund", 2023).

Kraliyet Kopenhag Porselen Fabrikası 1775 de Kopenhag'ın merkezindeki Købmagergade'deki eski bir postane dönüştürülerek kurulmuştur. Çin'den ihraç edilen mavi ve beyaz porselenden uzun süre etkilenen Avrupalılar, değerli eşyaları taklit etmeye başlamışlar porselenin sırrını çözmek için yüzyılı aşkın çaba sarf etmişlerdir. Yüzyıl ilerledikçe birçok Avrupa krallığı, "beyaz altın" lakaplı ender malzemeyi ürettikleri kendi porselen fabrikalarını kurmayı başarmıştır ("floradanicaonline.com", 2024).

Danimarka'da kimyager Frantz Henrich Müller, bu girişime tüm kalbini ve ruhunu koymuştur. Yıllarca süren deney ve denemelerin ardından, imrenilen sert porseleni üretmeyi ve kraliyet ailesinin desteğini almayı başarmıştır. Fabrikanın ilk yıllarında Mühler ve küçük seçkin zanaatkârlar ekibi kararlı ve ısrarlı bir şekilde çalışmış, fabrikanın devam etmesi için sağlam bir temel oluşturulmuştur. En ekonomik yöntemde porselen ve sırı kaynaştırmak için 1400˚C sıcaklıkta yalnızca bir pişirim yapılması gerekmiştir. Bu durumda sır altı uygulamalarda kobalt mavisi bu kadar yüksek bir sıcaklığa ulaşabilmiştir. O zamandan beri fabrikanın ayırt edici özelliği haline gelmiştir ("floradanicaonline.com", 2024).

Fabrikanın ilk başta resmi olmasa da, üretilen ilk parçaları kraliyet ailesi için yemek servisleriydi. Aynı zamanda halen üretimde olan ilk akşam yemeği servis modeli olarak bilenen "Musselmalet" serisidir. 'Midye boyalı' olarak çevirebileceğimiz serinin isminin anlamı hakkında pek çok eski hikaye olmasına rağmen kimse bu ikonik ismin nereden geldiğini kesin olarak bilmemektedir. Bazıları ismin porselenin deniz kabuğunu andıran yivli ve pürüzsüz bölümlerinden oluşan yapısını ifade ettiğine inanırken, tasarım direktörü Arnold Krog gibi diğerleri ise ismin elle boyanmış dekorlarda kullanılan kobalt mavisi renginden geldiğini iddia eder. Bu renk "Midye rengi" olarak da adlandırılır. Serinin ürünleri tek tek incelendiğinde künye bilgisi olarak Danca "Musselmalet Riflet" İngilizce "Mussel painted Fluted" ve Türkçeye çevrildiğinde "Midye boyalı yivli" olarak karşımıza çıkar. 1779'dan günümüze hala üretimine devam edilen bir başka mavi beyaz seri de çağdaş Avrupa natüralist çiçek stilinde dekorlanan Blue Flower'dır ("floradanicaonline.com", 2024).

Şekil 16. (“Modern Midye veya Mavi Yivli”, 2023).
Kaynak: (“Modern Midye veya "Mavi Yivli" desenli yemek servisi”, 2023).

Bir statü simgesi haline gelen Danimarka porseleninin ilk örnekleri 1790-1802 tarihleri arasında görülmektedir. Fabrikanın müşterileri ağırlıklı olarak kraliyet ailesi ve soylulardan oluşmaktadır. Bu ürünler aynı zamanda yabancı hükümdarlar için hediye olarak gönderilmiştir. Üretilen eserler, çok renkli sır üstü ve incelikle modellenmiş detaylarla zengin bir şekilde dekore edilmiştir. Bu serilerin en büyüğü ve en ünlüsü, enfes akşam yemeği serisi Flora Danica'dır. Danimarka kralı tarafından 1790 yılında Rusya'nın Büyük Catherine'i için yaptırılmıştır. Eserler on iki yıl sonra tamamlanarak 1.802 parça kraliyet ailesine teslim edilmiştir. 3.2. Flora Danica bölümünde seri detaylı olarak incelenecektir (“floradanicaonline.com”, 2024).

Avrupa’da yaşanan 1807 Napolyon Savaşlarının neden olduğu yıkım Kopenhag porselen fabrikasını da büyük ölçüde etkilemiştir. Şehrin İngiliz bombardımanı altında kalması fabrikayı neredeyse yok edecek büyük çaplı bir yıkıma yol açmıştır. Savaşın etkileri çoğu kişinin işten çıkarılmasıyla işgücünün düşmesine neden olmuş, yakıt problemi, kaolin ve diğer hammaddeleri tedarik etme sorunlarının yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Danimarka porselenine tarihsel bir perspektiften bakıldığında, iniş ve çıkışlar birbirini izlemektedir. Üretimde radikal bir canlanma 1816'da başlamış ve bunu birkaç yıl sonra belirgin bir sanatsal yükseliş izlemiştir (“floradanicaonline.com”, 2024).

Danimarka kültürünün Altın Çağı olarak adlandırılan ve 1800'lerin ortalarına kadar süren dönemde, porselen fabrikasının yeniden yükselişe geçtiği ve üretim yelpazesinin dönemin klasik üretimleri şeklinde devam ettiği gözlenir. Fabrikanın sanat danışmanı ve aynı zamanda dönemin trend belirleyici mimarı olan GF Hetsch ve başta çok renkli sır üstü desenleriyle öne çıkan çiçek ressamı JL Jensen olmak üzere birçok sanatçıyı fabrikada görevlendirilmiştir. Hetsch, çeşitli neo-klasik eseler ve zengin altın süslemeli ayrıntılı vazolar tasarlamış ve sık sık yabancı stillerden, desenlerden ve renklerden ilham almıştır. Porselen fabrikasının sanatsal performansı, Hetch'in liderliğinde yüksek bir seviyeye ulaşmış, fabrika 1851'de Londra'daki Crystal Palace'daki ilk resmi sergisi olan Dünya Sergisine katılmaya hak kazanmıştır (“floradanicaonline.com”, 2024).

1849'da yeni bir çağa başlayan Danimarka'da yeni anayasanın yürürlüğe girmesiyle eski devlet tekelleri ortadan kalkmış ve mutlak monarşi kaldırılmıştır. Porselen fabrikası artık serbest piyasada varlığını kanıtlamak zorunda kalmıştır. Figür çalışan Frederik Vilhelm Grøndahl, şehirde sanat taciri olan iki erkek kardeş Meyer Herman ve Jacob Herman Bing'e bir porselen fabrikası kurmalarını önermiştir. Grøndahl, eğitim aldığı Royal Copenhagen Porcelain Manufactory'de geçirdiği yıllardan itibaren üretim süreciyle ilgili büyük bir deneyim kazanmıştır. Kısa süre sonra Danimarka'nın diğer büyük porselen fabrikası Bing & Grøndahl ortaya çıkmıştır. Bir düşüş döneminin ardından Kraliyet Kopenhag Porselen Fabrikası 1868'de özelleştirilmiştir. 1882'de Alümina fayans fabrikası, Kraliyet Kopenhag Porselen Fabrikası'nı satın almış ve kısa süre sonra Alümina'nın Frederiksberg'deki modern fabrika binasına taşınması gerçekleşmiştir. Royal Copenhagen bugün hala buradan faaliyet göstermektedir. Her iki porselen fabrikası da artan sanayileşme çağında, harcayacak parayı burjuvaziden elde etmektedir. Bir kısım Sanayi Devrimi'nin doğasında var olan seri üretime odaklanmayı tercih ederken, Danimarkalı porselen üreticileri kararlılıkla ürünlerinin sanat ve zanaat niteliklerini korumaya, canlandırmaya ve geliştirmeye enerjilerini harcamışlardır (“floradanicaonline.com”, 2024).

Şekil 17. Demlik, Fincan, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 18. Demlik, Fincan, Sütlük, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Sanatçı ve zanaatkâr grubu, porselenin modern atılımının arkasındaki itici gücü oluşturur. Yenilenme ile birlikte, sır altı tekniğine odaklanılmıştır. Günümüzde üretilen şekil 17 ve 18 de ki serisi sır altı tekniğine ve Mavi yivli üsluba uygun üretim anlayışının devam ettiğine örnek gösterilebilir. Dönemin doğayı idolleştirmesinden ve Japon gravürlerinden ilham alan Danimarkalılar, doğal bir rezonans vermek için rengin hem fırçayla hem de üzerine püskürtülerek uygulandığı bir tür sulu boya tekniğini geliştirmişlerdir. Yeni bir renk paleti; krom yeşili, altın kahverengi ve kırmızı yavaş yavaş eklenerek oluşturulur. Kısıtlanmış sır altı paleti öyle bir ustalıkla kullanılır ki, tüm manzaralar şeffaf sırın altında hafif, loş tonlarda görülebilir. Cesur ve özgür modelleme de bu dönemde kendini gösterir. Danimarka sır altı porselenleri 1889 yılında Paris'te düzenlenen Dünya Sergisinde büyük ilgi görür ve Grand Prix ödülünü alır. 1900'de Paris'teki Dünya Sergisinde ödüller ve övgüler artarak devam eder. Artık uluslararası alanda da bilinen Royal Copenhagen Porcelain Manufactory, 1890'da Paris'te bir dükkân açar ("floradanicaonline.com", 2024).

Şekil 19. Fincan, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 20. Tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 21. Tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

"Fabrikanın günümüzde üretmeye devam ettiği bir numaralı modeli *"Mavi Yivli"* midye mavisi rengindedir. 1772'de Danimarka Krallığı'nın bir parçası olan Norveç Krallığı'nda kobaltın keşfiyle birlikte artık kobalt seramik ve cam üretimine de dahil edilir. Bu renk de Royal Copenhagen'ın ikonik renklerinden biri olur" ("nordiksimit.org", 2021).

Şekil 22. Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 23. Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 24. Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Geliştirilen yeni sıraltı tekniği hızla üretim sürecine adapte edilmiştir. Sır altı ressamı FA Hallin, özel bir versiyon kullanarak 1895'te ilk Noel Tabağını üretmiştir; dekorasyonun rölyef şeklinde kesildiği ve değişen renk katmanlarının çeşitli mavi tonlar ürettiği bu tabaklar, dönemin sanat akımlarına öncülük etmiştir. Ancak bu dönemde en önemli gelişmelerden biri, Danimarka porselen üretiminin temel taşlarından biri haline gelecek olan natüralist vazo resminin ortaya çıkmasıdır. Manzaraları, deniz ve hayvan motiflerini tasvir eden bu resimler, hem sanatsal hem de teknik açıdan bir ilerleme sağlamış ve Danimarka seramik geleneğinin temelini atmıştır. 1800'lerin sonu, değişen tarzları benimseyerek günümüze kadar istikrarlı bir şekilde ilerleyen kapsamlı bir Danimarka seramik geleneğinin başlangıcını temsil etmektedir. (“floradanicaonline.com”, 2024).

Şekil 25. Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 26. Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 27. Hayvan figürlü tabak, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Birkaç yetenekli sanatçı, kendine özgü üslupları ile yaptıkları çalışmalarla porselen fabrikasında yüzyıllık modernitenin şafağı olarak tanımladıkları yeni bir döneme geçiş yapar ve sınırları yeniden kırma, modern zaman için yeni deneyim aramaları başlar. Bu dönemde yeni bir teknik olarak karşımıza çıkan porselen yüzeyler üzerine sır üstü çalışmalar kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 28. (“Klasik mavi yivli servis tabağı”, 2023).
Kaynak: (“Royal Copenhagen klasik mavi yivli servis tabağı”, 2023).

> Genç bir mimar olan Arnold Krog, fabrikayı canlandırmak amacıyla sanat yönetmeni olarak atanır. Krog'un Kraliyet Danimarka porselen dünyasına yeni bir soluk getirme çabasındaki ilk adımı, sır altı boyama tekniğini daha da geliştirmek olur ve bu sayede porselen üzerine manzara ve doğalist dekorasyonları tasvir etmek mümkün hale gelir. Krog, özellikle fabrikanın Desen No. 1, Mavi Yivli olarak bilinen deseni üzerinde odaklanır ve kısa sürede dünya çapında tanınan bir isim haline gelir (“royalcopenhagen.com”, 2024).

Herkesin işlevsel nesneler edinme isteği Danimarka'da basit ve doğal zarafet ile karakterize edilen bir stilin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Danimarka tasarımı, uluslararası çağrışımlarıyla tüm dünyada 50'lerin ve 60'ların tarzı haline gelmeye başlamış, bu üslup Danimarka porselen fabrikalarında hem stoneware hem de porselen üretimlerde büyük bir ustalıkla uygulanmıştır.

Şekil 29. (“Blue Line”, 2023).
Kaynak: Şekil 29. (“Kase Blue Line”, 2023).

Şekil 30. (“Blue Line”, 2023).
Kaynak: Şekil 29. (“Kase Blue Line”, 2023).

Şekil 31.(“Blue Line”, 2023).
Kaynak: Şekil 29. (“Kase Blue Line”, 2023).

Heykeltıraş Henning Koppel'in basit ve organik çizgileriyle parlak beyaz porselen tasarımlarında lüksü çağrıştırdığı ve işlevselliği koruduğu görülmektedir. Mimar Grethe Meyer ise gri sır ve mavi çizgili işlevsel olarak tasarladığı Blue Line (Mavi Çizgi) serisiyle, sade, modern bir üslup yakalamış, seri Danimarka’nın en popüler serisi haline gelmiştir (“floradanicaonline.com”, 2024).

3.1.1. Royal Copenhagen Porselen Fabrikası Sanatçıları

Royal Copenhagen fabrikası sanatçıları arasında önde gelen isimler GC. Oeder, Micheal Rössler ve oğlu Martini Rössler’ dir. Bunların dışında literatür taramasında karşımıza çıkan farklı editör isimleri de mevcut olmasına rağmen öncü isimler ve hakkında daha fazla veriye ulaşılan isimler ele alınmıştır.

GC. Oeder (1728-1791), Roma İmparatorluğu'nun bir prensliği olan Ansbach, günümüzde ise Almanya'nın bir kenti olan Bavyera doğumludur. Göttingen Üniversitesi'nde Albrecht von Haller altında tıp okuyan Oeder daha sonra tıp doktoru olarak Schleswig şehrine yerleşmiştir (Friis, 2019).

Şekil 32.(“ G C. Oeder”, 2023).
Kaynak: (“ Georg Christian Oeder”, 2023).

Danimarka'daki Kopenhag Üniversitesi'nde Kraliyet Botanik Profesörü ve zamanının önde gelen botanik illüstratörü Georg Christian Oeder, 1753'te Danimarka kraliyet ailesi tarafından Danimarka'nın tüm yerel bitkilerini resmetmek gibi anıtsal bir görevle görevlendirilmiştir.

Kısa süre sonra yeni bir botanik bahçesinin kurulmasına öncülük etmeye başlayan Oeder, Kral, von Haller'in tavsiyesi üzerine 1751'de Kopenhag'a çağırılmıştır. 1753'ten itibaren, ilk başta Danimarka kralı, Schleswig-Holstein, Oldenburg - Delmenhorst'un topraklarına özgü briyofitler, likenler ve mantarlar dahil tüm bitkileri kapsaması planlanan anıtsal bir botanik levha çalışması olan Flora Danica'nın yayınlanmasında büyük rol oynamıştır. Oeder, 1758-1760 yılları arasında Norveç'in Trondheim'a kadar olan dağlık bölgelerini ziyaret etmiş, bu ziyaretleri sonucunda Flora Danica'nın ilk fasikülleri birçok alp bitki türünü içermiştir. Oeder, o dönemde birçok meslektaşı ile görüşmüştür ve kendine önemli bir botanik kütüphanesi oluşturmuştur (Townsend, 2013: 6).

1770 yılında başlatılan Flora Danica projesi, Danimarka'nın botanik zenginliklerini sistematik olarak belgelemeyi amaçlayan önemli bir girişimin temelini atmıştır. Bu proje için kurulan Kopenhag Kraliyet Botanik Enstitüsü, hem botanik bahçesi hem de kütüphanesi ile dikkat çekmiş ve 1770'de proje, Kopenhag Üniversitesi'nde botanik profesörü olan Christian Friis Rottbøll'a devredilmiştir. 1752 yılında üniversitede profesörlük için başvuran Oeder'in karşısına çıkan direnç, Flora Danica projesine olan bağlılığını sarsmamıştır. Renkli levhalar, Oeder'in editörlüğünü üstlendiği dönemde eserin kalitesini artırmış ve bilinen bir referans eser haline getirmiştir. 1780'lerden 1790'lara kadar üretilen Flora Danica adlı yemek

servisi, Danimarka Kralı için Kopenhag Kraliyet Porselen Fabrikasında üretilmiş ve eserin itibarını büyük ölçüde artırmıştır. Bu dönemde, Flora Danica projesine üniversitede yer bulamayan Oeder, doğrudan Kraliyet desteğiyle projeyi küçültülmüş bir ölçekte sürdürebilmiştir. Ancak, 1772'de Struensee'ye karşı yapılan darbe, Oeder'i Flora Danica projesinden tamamen uzaklaşmaya zorlamıştır. Bu tarihten sonra, projenin yürütülmesindeki liderlik ve etkileşim Oeder'in elinden çıkmış, ancak Flora Danica'nın önemi ve etkisi Danimarka'nın bilim ve sanat tarihinde derin izler bırakmaya devam etmiştir. Flora Danica projesi, botanik biliminin yanı sıra sanat ve kültürle de iç içe geçmiş bir girişim olarak önemini sürdürmektedir. Kopenhag Kraliyet Botanik Enstitüsü'nün devri, Flora Danica'nın geniş kapsamlı etkilerini ortaya koyarken, Kraliyet Porselen Fabrikası'ndaki üretim ise eserin prestijini daha da artırmıştır (Knudsen, 2014: 53- 62).

Şekil 33. (“Yaban çileği”, 2023).
Kaynak: . (“Yaban çileği
Yaprak boyutlu birebir çizim”, 2023).

Şekil 34. (“Eğrelti otu”, 2023).
Kaynak: Şekil 34. (“Eğrelti otu
Yaprak boyutlu birebir çizim”, 2023).

Yaban çileğinin yaprakları ve meyveleri, Avrupa'da erken tıbbın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Oeder'in tasvirinde görüldüğü gibi narin beyaz çiçekleri vardır ve bitkinin yeterince güneş ışığı almasına izin verildiğinde yaz sonunda olgun meyveler verir. Kuru topraklı açık tarlalarda olduğu kadar zengin topraklı ağaçlık alanlarda da bulunabilen dayanıklı, çok yönlü bir tür olarak gözlemlenmiştir (Oeder, 1866).

İskandinavya'nın kuzey ılıman bölgelerine özgü Eğrelti otları, tüm çiçek ve meyve veren ağaç türlerinden daha eski bir ataya sahip olduğu bilinmektedir. 34. şekildeki eğrelti otu Flora Danica koleksiyonunun bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Flora Danica botanik atlası Danimarka florası üzerinde alanı için önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Bu projenin botanik bilimine giriş ve bölgedeki tüm bitki örtüsünün yararları ve zararları hakkında bilgi vermesi amaçlanmıştır. Asıl amaç halka fayda sağlamak ve yerli bitkiler hakkındaki bilgilerin ülkelerinde yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Yalnızca botanik uzmanlarının ilgi alanlarında kalacak şekilde bir botanik atlas oluşturmak yerine tüm halkın faydalanabileceği bir botanik atlas oluşturmayı hedeflemişlerdir. Atlası oluşturacak bilgiler ve bitkiyi daha doğru anlatacak olan botanik çizimleri mevcuttur.

Tüm bitkilerin cep formatında ve açıklamalar olmadan sistematik bir şekilde numaralandırılması, aslında floranın bir kontrol listesini oluşturmuştur. Modern bir bitki örtüsü kılavuzuyla karşılaştırılabilecek tamamlayıcı bir çalışma ortaya konulmuştur. Bu projede Georg Christian Oeder, Flora Danica botanik atlasının oluşumunda öncülük etmiştir. Dönemler içerisinde görev alan diğer yayıncılar ve editörler 1 nolu tablo ve devamında belirtilmiştir (Friis, 2019).

Tablo 1

Flora Danica botanik atlasının oluşumuna öncülük etmiş yayıncılar ve editörler

Hacim	Tamamlanma yılı ve editör(ler) başlıkta belirtildi cilt sayfası	Fasikül	Yılı fasikülün yayınlanması	Plaka sayılar	Fasikülle rin editörleri
1	1766 G. C. Oeder	1	1761	1–60	G.C. Öder
		2	1763	61–120	
		3	1764	121–180	
2	1767 G. C. Oeder	4	1765	181–240	
		5	1766	241–300	
		6	1767	301–360	
3	1770 G. C. Oeder	7	1768	361–420	
		8	1769	421–480	
		9	1770	481–540	
4	1777	10	1771	541–600	
	OF Müller	11	1775	601–660	İLE İLGİLİ. Müller
		12	1777	661–720	
5	1782 OF Müller	13	1778	721–780	
		14	1780	781–840	
		15	1782	841–900	
6	1792 M. Vahl	16	1787	901–960	M. Vahl
		17	1790	961–1020	
		18	1792	1021–1080	
7	1799 M. Vahl	19	1794	1081–1140	
		20	1797	1141–1200	
		21	1799	1201–1260	

Tablo 1 devamı

Flora Danica botanik atlasının oluşumuna öncülük etmiş yayıncılar ve editörler

Hacim	Tamamlanma yılı ve editör(ler) başlıkta belirtildi cilt sayfası	Fasikül	Yılı fasikülün yayınlanması	Plaka sayılar	Fasiküllerin editörleri
8	1810 J.W. Hornemann	22	1806	1261–1320	J.W. Hornemann
		23	1808	1321–1380	
		24	1810	1381–1440	
9	1818 J.W. Hornemann	25	1813	1441–1500	J.W. Hornemann
		26	1816	1501–1560	
		27	1818	1561–1620	
10	1823 J.W. Hornemann	28	1819	1621–1680	
		29	1821	1681–1740	
		30	1823	1741–1800	
11	1828 J.W. Hornemann	31	1825	1801–1860	
		32	1827	1861–1920	
		33	1829	1921–1980	
12	1834 J.W. Hornemann	34	1830	1981–2040	
		35	1832	2041–2100	
		36	1834	2101–2160	
13	1840 J.W. Hornemann	37	1836	2161–2220	
		38	1839	2221–2280	
		39	1840	2281–2340	

Tablo 1 devamı

Flora Danica botanik atlasının oluşumuna öncülük etmiş yayıncılar ve editörler

Hacim	Tamamlanma yılı ve editör(ler) başlıkta belirtildi cilt sayfası	Fasikül	Yılı fasikülün yayınlanması	Plaka sayılar	Fasiküllerin editörleri
14	1849 F.M. Liebmann	40	1843	2341–2400	J.F. Schouw ve J. Vahl
		41	1845	2401–2460	F.M. Liebman
		42	1849	2461–2529	
15	1861 F.M. Liebmann ve J. Lange	43	1852	2521–2580	
		44	1858	2781–2640	J. Steenstrup ve J. Lange
		45	1861	2641–2700	J. Lange
16	1871 J. Lange	46	1867	2701–2760	
		47	1869	2761–2820	
		48	1871	2821–2880	
17	1883 J. Lange	49	1877	2881–2940	
		50	1880	2941–3000	
		51	1883	3001–3060	
Takviye hacmi	1874 F.M. Liebmann ve J. Lange	1	1853	1–60	F.M. Liebman
		2	1865	61–120	J. Lange
		3	1874	121–180	

Fasiküllerde plaka isimlendirme özetleri ve Danimarka bitki örtüsünün simgeleri yer almaktadır. Şekil 35 ve 36 da yer alan ilk iki fasiküldeki isimlendirme özeti Oeder'in fikirlerini ve düzenlemelerini takip ederken, şekil 37, 38 ve 39 da yer alan fasikül örneklerinde dönemin editörüne göre değişiklikler olduğu gözlenmiştir.

Namen und Orte
der in diesem ersten Hefte
enthaltenen Pflanzen.

Tab. I.

Chamæmorus Norvagica. *Chyf. Hift.* 119. mit einem Auszug aus einem Brief von Henrich Kayer, von den Kräften und Gebrauch dieser Pflanze bey den Norwegern. Hievon ist nicht verschieden Chamæmorus anglicana. *Bj. l. c.* 113.
Chamærubus foliis Ribes. *C. B. P.* 480.
Chamæmorus Norvagica. *S. Paul. Fl.* 339. *n.* 189. *Barthol. med. dan.* 106. *Pontopp. H. N. N. I.* 215. *c. fig.*
Chamæmorus *Raj. Syn. III.* 260. *Hift.* 654.
Rubus *Chamæmorus*, foliis fimplicibus lobatis, caule unifloro. *Linn. S. N. ft. lopp.* 208. *t. V. f. fc.* 449.
Landes Namen. In Norwegen Multebær, so auch bey den Dänen und Deutschen.
Ort. Häufig in ganz Norwegen auf und an den Gebirgen, an sumpfigten torfartigen Stellen, die im Sommer oben auf austrocknen.

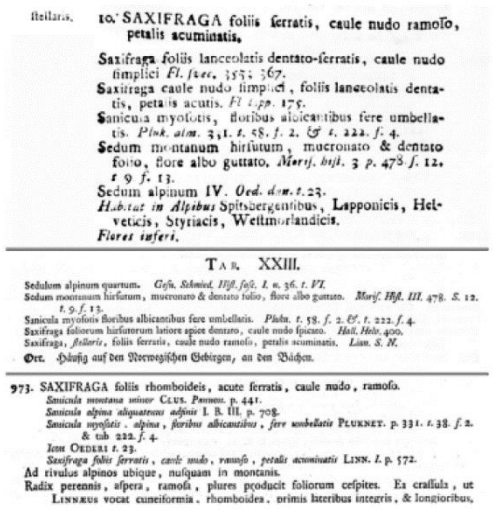
Tab. II.

Pedicularis, *lapponica*, caule fimplici, foliis pinnatifidis ferratis, calycibus bifidis obtufis. *Linn. S. N. ft. lopp.* 242. *t. IV. f. 1. ft. fcet. I.* 507. *II.* 534.
Ort. Hier und dar in Norwegen auf den Gebirgen, zwischen Gruus und Stein.

Tab. III.

Campanula ferpyllifolia. *C. B. P.* 93. *prodr.* 35. *J. B. II.* 816. *Schreuch. It.* 131. 454.
Nummularia Norvagica. *Kylling. Act. Hafn. II.* 346. *obf.* 130. *f. C.*
Nummularia fylveftris repens flore albo. *Pontopp. It. N. N. I.* 193.
Serpillifolia. *Buxb. Act. Petrop. II.* 346.
Linnæa, auctore Gronovio. *Linn. gen.* 692. *Hall. Helv.* 608.
Linnæa *borealis*. *Linn. S. N. ft. lopp.* 250. *t.* 12. *f. 4. ft. fc.* 562. *Kalm. It. II.* 263.
Landes Namen. In Norwegen Mariole, im südlichen Nummedal Norrißte, auf Sundmör Norrettle Græo. Ström.
Ort. Durchgehends in Norwegen auf mooßigten schattigten Grunde.

Şekil 35. Fasikül plaka isimlendirme özeti, Kaynak: (Friis,2019: 65).

ſtellaris. 10. SAXIFRAGA foliis ferratis, caule nudo ramoſo, petalis acuminatis.

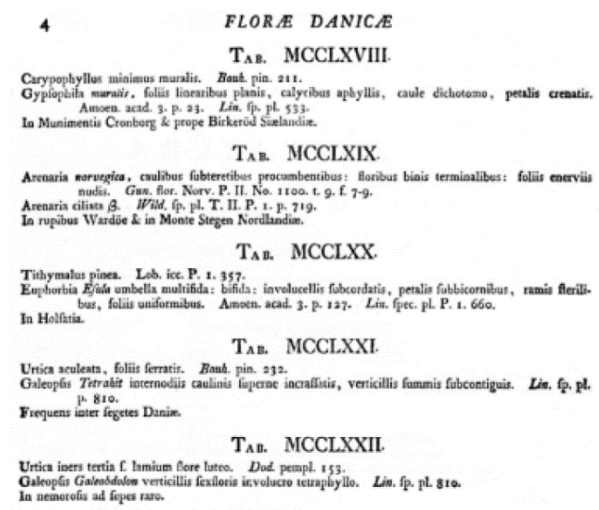
Saxifraga foliis lanceolatis dentato-ferratis, caule nudo ſimplici *Fl. ſuec.* 353; 367.
Saxifraga caule nudo ſimplici, foliis lanceolatis dentatis, petalis acutis. *Fl. lapp.* 175.
Sanicula myoſotis, floribus albicantibus fere umbellatis. *Plukn. alm.* 341. *t.* 58. *f.* 2. & *t.* 222. *f.* 4.
Sedum montanum hirſutum, mucronato & dentato folio, flore albo guttato. *Morif. hiſt.* 3 *p.* 478 *ſ.* 12. *t* 9 *f.* 13.
Sedum alpinum IV. *Oed. dan. t.* 23.
Habitat in Alpibus Spitsbergenſibus, Lapponicis, Helveticis, Styriacis, Weſtmanlandicis.
Flores inferi.

Tab. XXIII.

Sedulum alpinum quartum. *Geſn. Schmied. Hiſt. ſafc. I. n.* 36. *t. VI.*
Sedum montanum hirſutum, mucronato & dentato folio, flore albo guttato. *Morif. Hiſt. III.* 478. *S.* 12. *t.* 9. *f.* 13.
Sanicula myoſotis floribus albicantibus fere umbellatis. *Pluk. t.* 58. *f.* 2. & *t.* 222. *f.* 4.
Saxifraga foliorum hirſuterum latiore apice dentato, caule nudo ſpicato. *Hall. Helv.* 400.
Saxifraga, *ſcillaris*, foliis ferratis, caule nudo ramoſo, petalis acuminatis. *Linn. S. N.*
Ort. Häufig auf den Norwegischen Gebirgen, an den Bächen.

973. SAXIFRAGA foliis rhomboideis, acute ferratis, caule nudo, ramoſo.
Sanicula montana minor Clus. *Pannon.* p. 441.
Sanicula alpina aliquatenus adſimi I. B. III. p. 708.
Sanicula myoſotis . alpina , floribus albicantibus , fere umbellatis Pluknet. p. 331. *t.* 38. *f.* 2. & tab 222. *f.* 4.
Icon Oederi *t.* 23.
Saxifraga foliis ferratis , caule nudo , ramoſo , petalis acuminatis Linn. *I.* p. 572.
Ad rivulos alpinos ubique, nuſquam in montanis.
Radix perennis, aſpera, ramoſa, plures producit foliorum ceſpites. Ea craſſula, ut Linnæus vocat cuneiformia, rhomboidea, primis lateribus integris, & longioribus,

Şekil 36. Fasikül plaka isimlendirme özeti, Kaynak: (Friis,2019: 66).

4 *FLORÆ DANICÆ*

Tab. MCCLXVIII.

Carypophyllus minimus muralis. *Bauh.* pin. 211.
Gypſophila *muralis*, foliis lineatibus planis, calycibus aphyllis, caule dichotomo, petalis crenatis. Amoen. acad. 3. p. 23. *Lin.* ſp. pl. 533.
In Munimentis Cronborg & prope Birkeröd Sælandiæ.

Tab. MCCLXIX.

Arenaria *norvegica*, caulibus ſubteretibus procumbentibus: floribus binis terminalibus: foliis enerviis nudis. *Gun.* flor. Norv. P. II. No. 1100. t. 9. f. 7-9.
Arenaria ciliata β. *Wild.* ſp. pl. T. II. P. 1. p. 719.
In rupibus Wardöe & in Monte Stegen Nordlandiæ.

Tab. MCCLXX.

Tithymalus pinea. Lob. ic. P. 1. 357.
Euphorbia *Eſula* umbella multifida: bifida: involucellis ſubcordatis, petalis ſubbicornibus, ramis ſterilibus, foliis uniformibus. Amoen. acad. 3. p. 127. *Lin.* ſpec. pl. P. 1. 660.
In Holſatia.

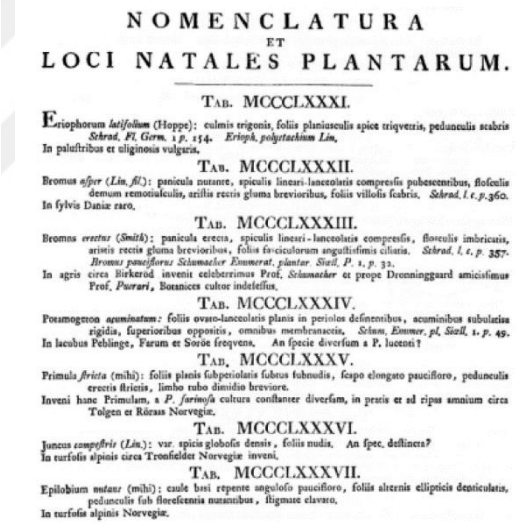
Tab. MCCLXXI.

Urtica aculeata, foliis ferratis. *Bauh.* pin. 232.
Galeopſis *Tetrahit* internodiis caulinis ſuperne incraſſatis, verticillis ſummis ſubcontiguis. *Lin.* ſp. pl. p. 810.
Frequens inter ſegetes Daniæ.

Tab. MCCLXXII.

Urtica ineris tertia f. lamium flore luteo. *Dod.* pempl. 153.
Galeopſis *Galeobdolon* verticillis ſexfloris involucro tetraphyllo. *Lin.* ſp. pl. 810.
In nemoroſis ad ſepes raro.

Şekil 37. Fasikül plaka isimlendirme özeti, Kaynak: (Friis,2019:70).

NOMENCLATURA
ET
LOCI NATALES PLANTARUM.

Tab. MCCCLXXXI.

Eriophorum *latifolium* (Hoppe): culmis trigonis, foliis planiuſculis apice triqvetris, pedunculis ſcabris *Schrad. Fl. Germ.* 1 *p.* 154. *Erioph. polyſtachium Lin.*
In paluſtribus et uliginoſis vulgaris.

Tab. MCCCLXXXII.

Bromus *aſper* (*Lin. fil.*): panicula nutante, ſpiculis lineari-lanceolatis compreſſis pubeſcentibus, floſculis demum remotiuſculis, ariſtis rectis gluma brevioribus, foliis villoſis ſcabris. *Schrad. l. c. p.* 360.
In ſylvis Daniæ raro.

Tab. MCCCLXXXIII.

Bromus *erectus* (*Smith*): panicula erecta, ſpiculis lineari-lanceolatis compreſſis, floſculis imbricatis, ariſtis rectis gluma brevioribus, foliis ſubciculorum anguſtiſſimis ciliatis. *Schrad. l. c. p.* 357.
Bromus paniculatus Schumacher Enumerat. plantar. Siall. P. 1. *p.* 32.
In agris circa Birkeröd invenit celeberrimus Prof. *Schumacher* et prope Dronninggaard amicisſimus Prof. *Pœrari*, Botanices cultor indefeſſus.

Tab. MCCCLXXXIV.

Potamogeton *acuminatum:* foliis ovato-lanceolatis planis in petiolos definentibus, acuminibus ſubulatis rigidis, ſuperioribus oppoſitis, omnibus membranaceis. *Schum. Enumer. pl. Siall.* 1. *p.* 49.
In lacubus Peblinge, Farum et Soröe frequens. An ſpecie diverſum a P. lucenti?

Tab. MCCCLXXXV.

Primula *ſtricta* (mihi): foliis planis ſubperiolatis ſubtus ſubnudis, ſcapo elongato pauciflore, pedunculis erectis ſtrictis, limbo tubo dimidio breviore.
Inveni hanc Primulam, a *P. farinoſa* cultura conſtanter diverſam, in pratis et ad ripas amnium circa Tolgen et Röraas Norvegiæ.

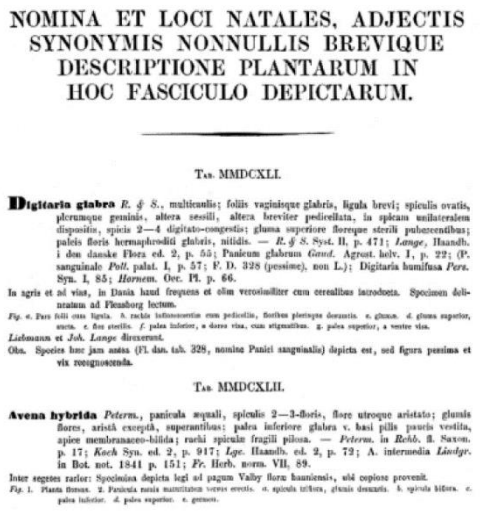
Tab. MCCCLXXXVI.

Juncus *compreſſus* (*Lin.*): var. ſpicis globoſis denſis, foliis nudis. An ſpec. deſtincta?
In turfoſis alpinis circa Tronfielder Norvegiæ inveni.

Tab. MCCCLXXXVII.

Epilobium *nutans* (mihi): caule basi repente angulaſo pauciflore, foliis alternis ellipticis denticulatis, pedunculis ſub floreſcentia nutantibus, ſtigmate clavato.
In turfoſis alpinis Norvegiæ.

Şekil 38. Fasikül plaka isimlendirme özeti,
Kaynak: (Friis, 2019: 71).

NOMINA ET LOCI NATALES, ADJECTIS SYNONYMIS NONNULLIS BREVIQUE DESCRIPTIONE PLANTARUM IN HOC FASCICULO DEPICTARUM.

TAB. MMDCXLI.

Digitaria glabra *R. & S.*, multiculis; foliis vaginisque glabris, ligula brevi; spiculis ovatis, plerumque geminis, altera sessili, altera breviter pedicellata, in spicam unilateralem dispositis, spicis 2—4 digitato-congestis; gluma superiore floreque sterili puberentibus; paleis floris hermaphroditi glabris, nitidis. — *R. & S.* Syst. II. p. 471; *Lange*, Haandb. i den danske Flora ed. 2, p. 55; Panicum glabrum *Gaud.* Agrost. helv. I, p. 22; (P. sanguinale *Poll.* palat. I, p. 57; F. D. 328 (pessime), non L.); Digitaria humifusa *Pers.* Syn. I, 85; *Hornem.* Oec. Pl. p. 66.

In agris et ad vias, in Dania haud frequens et olim verosimiliter cum cerealibus introducta. Specimen delineatum ad Flensborg lectum.

Fig. a. Pars foliii cum ligula. *b.* rachis inflorescentiæ cum pedicellis, floribus plerisque deciduis. *c.* gluma. *d.* gluma superior, aucta. *e.* flos sterilis. *f.* palea inferior, a dorso visa, cum stigmatibus. *g.* palea superior, a ventre visa.

Liebmann et *Joh. Lange* direxerunt.

Obs. Species hæc jam antea (Fl. dan. tab. 328, nomine Panici sanguinalis) depicta est, sed figura pessima et vix recognoscenda.

TAB. MMDCXLII.

Avena hybrida *Peterm.*, panicula æquali, spiculis 2—3-floris, flore utroque aristato; glumis flores, aristâ exceptâ, superantibus; palea inferiore glabra v. basi pilis paucis vestita, apice membranaceo-bilida; rachi spiculæ fragili pilosa. — *Peterm.* in *Rchb.* fl. Saxon. p. 17; *Koch* Syn. ed. 2, p. 917; *Lge.* Haandb. ed. 2, p. 73; A. intermedia *Lindgr.* in Bot. not. 1841 p. 151; *Fr.* Herb. norm. VII, 89.

Inter segetes rariter: Specimina depicta legi ad pagum Valby Horæ hauniensis, ubi copiose provenit.

Fig. 1. Planta florens. *2.* Paniculæ ramis mamillatim versus erectis. *a.* spiculæ trifloræ, glumis deciduis. *b.* spiculæ bifloræ. *c.* palea inferior. *d.* palea superior. *e.* germen.

Şekil 39. Fasikül plaka isimlendirme özeti,
Kaynak: (Friis,2019:72).

Botanik çalışmalarına genel bir giriş ile başlayan Fasiküllerin ilk dört bölümünde bitkilerin yapı ve biçimleri incelenerek, dünyanın farklı yerlerindeki iklimlerde bitkilerin yetişebileceği habitatların oldukça genelleştirilmiş tanımlarına yer verilmiştir. Beşinci, altıncı ve yedinci bölümler, türleri morfolojik olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama türler içinde önemli yapı ve biçimsel çeşitlilik olabileceğini vurgulamaktadır.

Oeder tüm bitkilerin sınıf veya cins tarafından paylaşılan tutarlı yapıları ile bireysel türleri karakterize eden değişik yapıları arasında ayrım yapmıştır. Aynı zamanda bu bitkilerin yapılarını sınıflandırmada kullanılacak genel kurallar uygulamaya çalışmıştır (Friis, 2019).

3.2. Flora Danica

Flora Danica'nın hikayesi, Aydınlanma Çağı'nda başlar. 230 yıllık geçmişiyle dünyanın en prestijli ve lüks porselen koleksiyonlarından biri olan Flora Danica, 1761'den 1883'e kadar Danimarka'ya özgü tüm yabani bitkilerin yaprak boyutlu ve birebir çizimlerini içeren kapsamlı bir botanik atlas olarak tanımlanmaktadır. Bugün ise bu muazzam miras, Royal Copenhagen imzasıyla üretimine devam etmektedir.

Flora Danica'nın ortaya çıkışı, insanların doğa hakkında akılcı bilgi edinmek için çaba sarf ettiği bir döneme denk gelmektedir. Danimarka Kralı 5. Frederik, botanik bilimini yaygınlaştırmak, çeşitli bitkilerin yararlı ve zararlı karakterleri hakkında bilgi edinmek, krallıktaki tüm bitkileri bir referans çalışmasına konulmasıyla zenginliklerinden yararlanmak amacıyla emir vermiştir (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 150).

Şekil 40. Carex trinervis Derece. Flora Danica'dan Plaka 2665 , bölüm 45(1861), Yaprak boyutlu birebir çizim

Şekil 41. Flora Danica'dan Galiım palustre L. 2765 , bölüm 47 (1869), Yaprak boyutlu birebir çizim

"Bu kapsamlı atlas sonrasında savaşların, ittifakların, değişen çağların ve Danimarka'nın ulusal kimliğinin doğuşunu simgeleyen dünyanın en prestijli ve lüks porselen koleksiyonlarından biri olan Flora Danica setinin doğuşuna kaynak olacaktır" (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 150).

Kaynağın bir başka amacı ise botaniği yaygınlaştırmak ve bu şekilde çeşitli bitkilerin yararlı ve zararlı karakterleri hakkındaki bilgileri geliştirmektir.

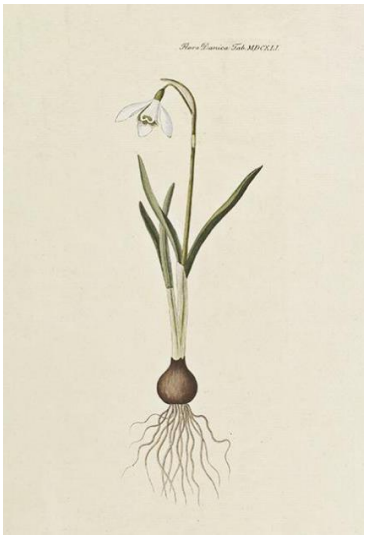

Şekil 42. **(**“Fasikül”, 2023).
Kaynak: **(**“Flora Danica, Fasikül”, 2023).

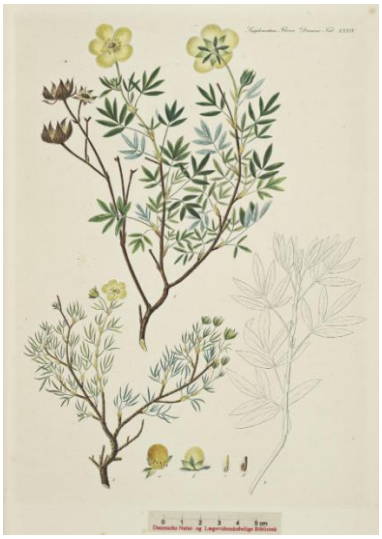
“1752'de bu göreve botanikçi Georg Christian Oeder atanır ve 9 yıl sonra referans çalışmadaki ilk kitapçık yayınlanmıştır. Yazımına başlanan ancak 122 yıl sonra tamamlanabilen Flora Danica, 51 kitapçık ve 3 ek kitaptan oluşmaktadır” (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 151).

Koleksiyonun içerisinde 3240 çiçek ve bitki motifinin detaylı çizimlerini barındırmaktadır. Bu önemli botanik eser, her biri 60 oyulmuş bakır levha baskıdan ve toplamda 18 ciltlik bir folyodan oluşmaktadır. Koleksiyon, bilimsel bir detay ve estetik anlayışla hazırlanmış, her bir cilt zengin bitki çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. (Burgio, 1999: 181).

Flora Danica'nın ilk on cildi, toplamda 600 levha ile çıkartılmıştır. İllüstrasyonların oluşturulması için her iki Rössler, 1755 yılında Kopenhag'a taşınmış ve yaşamlarının geri kalanını burada geçirmiştir. Michael Rössler, bakır oymacılığı konusunda uzmanlaşırken, oğlu Martin Rössler'in çizimleri, Flora Danica'nın en üst düzeydeki örnekleri olarak kabul edilmekte ve botanik illüstrasyon alanında bir referans niteliği taşımaktadır. İlk on sayı, doğal yaşamın çeşitliliğini birebir yansıtarak, Danimarka'nın botanik zenginliğini kapsayan bir kaynak oluşturmuştur. Bu süreç, Rössler ailesinin uzmanlığı ve Flora Danica'nın botanik bilimine olan katkılarıyla birleşerek, eserin öne çıkan özelliklerini belirlemiştir. (Friis, 2019).

Şekil 43. (“Flora Danica çizim örneği”, 2023).
Kaynak: (“Yaprak boyutlu birebir çizim”, 2023).

Şekil 44. (“Flora Danica çizim örneği”, 2023).
Kaynak: (“Yaprak boyutlu birebir çizim”, 2023).

Flora Danica'nın oluşturulma amacı, başlangıçta Danimarka, Schleswig-Holstein, Oldenburg-Delmenhorst ve Norveç'e ek olarak İzlanda, Faroe Adaları ve Görnland bölgelerindeki tüm bitkileri kapsamak olarak belirlenmiştir. Ancak, süreç ilerledikçe iklim ve toprak değişiklikleri nedeniyle çalışmaya tüm bitkilerin dahil edilemediği ve içerikte değişikliklere gidildiği görülmüştür. Georg Christian Oeder, önerilen Flora'nın kapsadığı bölgelerde yoğun bir şekilde seyahat etmiştir. (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 151).

Şekil 45. (“Flora Danica”, 2023).
Kaynak: (“İlk Flora Danica”, 2023).

Danimarka kültür hazinesi olarak tanımlanmakta olan şekil 46 bugün ilk Flora Danica Rosenborg Kalesi, Christiansborg Kalesi ve Amalienborg Sarayı'nda sergileniyor.

Şekil 46. (“Flora Danica çizim örneği”, 2023).
Kaynak: (“Yaprak boyutlu birebir çizim”, 2023

Şekil 47. (“Flora Danica çizim örneği”, 2023).
Kaynak: (“Yaprak boyutlu birebir çizim”, 2023

Bu çizimlerin bir sofra seramiğiyle buluşma serüveni ise 1788-89'da Rusya ve İsveç'in savaşta olduğu ve Danimarka'nın Rusya ile müttefik olduğu bir dönemde Danimarka'nın Rus ordusunu desteklemekte başarısız olması ile başlar. 1790 yılında Danimarka Kralı VII. Christian Rusya ile ilişkileri düzeltmek adına porselen koleksiyonunun zenginliği ile bilinen Rus İmparatoriçesi II. Catherine'e uzlaşma hediyesi olarak porselen bir sofra seramiği seti siparişi verir. Kral ilk Flora Danica'yı sipariş ettiğinde, bunun dünyanın gördüğü en etkileyici porselen olmasını ister. (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 151-152).

Şekil 48. Servis Tabakları, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Danimarka Krallığına parlaklık katacak ve ulusun sanatsal ve teknik becerilerini gösterecek bir yemek seti hedeflenir. Ancak her parçası, Danimarka kır çiçekleri ve bitkilerinin resimli bir kitabı olan Flora Danica Botanik Ansiklopedisi'ne uygun olacak bu porselen takımının mükemmel olması zaman alır ve teslim edilemeden 1796 yılında II. Catherine hayatını kaybeder. Bu tarihten sonra kraliyet ailesi bu porselen yemek setini tutmaya karar verir. Takım sadece devlet yemeklerinde, doğum günü partilerinde, düğünlerde ve benzerlerinde kullanılır, hasar görenler kırılanlar ile birlikte orijinal 1802 parçadan 1500'ü günümüze ulaşır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 151-152).

Şekil 49. (“Dekorlama örneği”, 2023). Kaynak: (“Flora Danica, Dekorlama örneği”, 2023).

Şekil 50. (“Dekorlama örneği”, 2023). Kaynak: (“Flora Danica, Dekorlama örneği”, 2023).

18. yüzyılın sonlarında porselen üzerine sır üstü dekor ve çiçek dekoru oldukça yaygındır. Estetik kriterlere uygun olarak biçim dekor ilişkisi gözetilerek tasarımlar yapılmaktadır. Farklı bir yaklaşımla bir belge niteliği taşıyan Flora Danica serisi üzerindeki dekorlar ise estetik kriterlere göre seçilmemiş, Flora Danica kitabının plakalarının birebir "bilimsel" kopyalarının yapılmasına karar verilmiştir. Ancak kare dikdörtgen plakalardaki bitki ve çiçek resimlerini setin yuvarlak veya oval şekline aktarmak kolay olmamıştır. Deseni yüzeye adapte edebilmek için dekoru yapan sanatçı bazen tavizler vermek zorunda kalmıştır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 152).

Şekil 51. Flora Danica, Dekorlama örneği, Flora Danica Catalogue, 2023.

Flora Danica ressamları, sanatsal ustalıklarıyla öne çıkan porselen üzerine motif aktarımında özgün bir süreci izlerler. Beyaz sırlı porselen ve orijinal motifin kopyası, ressamların referans noktalarını oluşturur. Seçilen motif doğrultusunda ressam, beyaz sırlı yüzey üzerine kurşun kalemle detaylı bir eskiz yapar. Bir çiçeği veya yapraklı bir sarmalı porselen zemine başarıyla aktarabilmek, serbest el çizim yeteneği ve orantı anlayışını gerektirir. Ressam, serbest el çizimini tamamladığında, bu çizimi belirginleştirir. Kontur rengi kuruduktan sonra, renklendirme aşamasına geçilir. Ressam, renk skalasının açık ucundan başlar ve kendi karışımlarıyla doğru tonları elde edene kadar çalışır. Porselen, üçüncü pişirme sürecinden geçtikten sonra renkler derinleşir ve kontrastlık artar. Bu süreç, motiflerin ışık, gölge, renk ve form açısından amaçlanan şekilde oluşana kadar tekrarlanır. Tamamlandığında, porselen altın yaldızcıya devredilir. Kenar özenle 24 ayar altın ile boyanır. Altın rengi başlangıçta koyu kahverengi gibi görünse de, sonraki pişirme işleminden sonra mat bir altına dönüşür. Altın cilalandıktan sonra ise 24 ayar altın gibi parlak bir görünüm kazanır (Flora Danica Catalogue, 2023).

Şekil 52. Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Flora Danica serisinde her fırça darbesi çok önemlidir. Şekil 54 de eklenmiş olan 18. yüzyıldan kalma orijinal Flora Danica botanik ansiklopedisine göre hassas el dokunuşları tarafından sanat eseri niteliği taşıyacak bir Flora Danica servisi boyanmıştır.

Şekil 53. (“Flora Danica,”, 2023). Kaynak: (“Flora Danica, Dekorlama örneği”, 2023).

Şekil 54. (“Flora Danica,Kapaklı Tabak 160CL
Aconitum Neomontanum Köll”, 2023). Kaynak: (“Kapaklı Tabak 160CL
Aconitum Neomontanum Köll”, 2023).

Dekorları yapmak üzere 1769'da Oeder tarafından yurtdışından Flora Danica kitabına da katkıda bulunmak üzere çağrılan ve Danimarka Kraliyet Porselen Fabrikası'nda çalışan Johann Christoph Bayer görevlendirilmiştir. Flora Danica seti Bayer’in yaşam eseri olacaktır. Eski bakır baskılardan ilk motiflerin porselen üzerine boyanıp Kraliyet Ailesine teslim edilmesinin üzerinden 225 yıldan fazla zaman geçmiştir. 1862 yılından itibaren yine bir düğün hediyesi olarak (IX. Christian ın kızı Alexandra, ile İngiliz Kralı VII. Edward ın düğünü) yeniden üretilmeye başlanan Flora Danica yemek takımı günümüzde 1775 yılında Danimarka’ da kurulan Royal Porselen Fabrikası (Royal Copenhagen) tarafından sadece özel sipariş üzerine üretilmektedir. Sipariş için 1440 yeni plakaya ek olarak, orijinal set için model görevi gören tüm plakalar arasından seçim yapmak mümkündür (“floradanica.royalcopenhagen.com”, 2023).

Şekil 55. (“Üretim aşaması”, 2023).
Kaynak: (“Flora Danica, Üretim aşaması”, 2023).

Şekil 56. (“Üretim aşaması”, 2023).
Kaynak: (“Flora Danica, Üretim aşaması”, 2023).

> Flora Danica serisi tabakları porselen çamurundan şekillendirilmektedir. Bazı formlarda oyma ve ajur teknikleri, küçük taç yapraklar, çiçekler gibi parça ekleme dekorları uygulanmaktadır. 950 C ° bisküvi pişirim ve 1375 C ° sırlı pişirimi yapılan formlar ilk şekillendirildikleri boyuttan yaklaşık yüzde 14 küçülerek tamamlanmıştır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 152).

Şekil 57.(“ Fabrikasından bir görsel”, 2023).
Kaynak: (“ Royal Capenhagen fabrikasından bir görsel”, 2023).

1868 yılında Kraliyet Porselen Fabrikası özelleştirilmiş, ilk kadın porselen ressamı işe alınmış ve porseleni elle boyama sanatı giderek kadın işi haline gelmiştir (Flora Danica Catalogue, 2023).

Flora Danica serileri günümüzde hala 1700'lerdeki gibi özenle ve el işçiliği ile üretilmeye devam etmektedir. Çiçek motifleri ve altın sundurmalar iki farklı uzmanlık olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, her Flora Danica parçasında iki imza bulunmaktadır.

Şekil 58. ("Dekorlama örneği", 2023). Kaynak: ("Flora Danica, Dekorlama örneği", 2023).

Şekil 59. . ("Dekorlama örneği", 2023). Kaynak: ("Flora Danica, Dekorlama örneği", 2023).

Şekil 60. Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Sanatçı, orijinal çiçek ve bitki motiflerini referans alarak, kendi sanatsal yaklaşımını kullanarak sırlı yüzeye deseni aktarmaktadır. Serbest çizim sürecini tamamladıktan sonra, ressam mor-gri bir renk tonu ile kontur çizgilerini belirler ve ardından renk skalasının en açık tonundan başlayarak yüzeyi renklendirmeye başlamaktadır. Sır üstü dekorlama, desenin tüm detaylarına kadar olan aşamalarda gerektiğinde dekorun pişirilmesi tekrarlanıp son olarak, altın dekor uygulaması ile eser tamamlanmaktadır. Bu süreçte sanatçının özgün ve estetik yaklaşımı eserin niteliklerini belirginleştirmektedir. (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 153).

Şekil 61. (“ Sanatçı imzası”, 2023). Kaynak: (“Flora Danica, Sanatçı imzası”, 2023).

Şekil 62. (“Mühür”, 2023). Kaynak: (“Flora Danica, Sanatçı imzası”, 2023).

“Formların altında altın dekoru yapan ressamın baş harfleri yeşil, çiçek ressamının baş harfleri ise mor olarak yazılır. Resmedilen bitkinin Latince adı formun arkasında yer alır. Royal Copenhagen porseleninin her parçasının alt kısmında kendine özgü hikaye anlatan bir işaret vardır” (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 153).

> Dowager Kraliçesi Juliane Marie, 1775 yılında Kraliyet Porselen Fabrikasını kurduğunda, üç dalganın fabrikanın alametifarikası olması gerektiğinde ısrar etti. Dalgalar Danimarka'nın en önemli üç su kütlesini simgelemektedir; Ses, Büyük Kuşak ve Küçük Kuşak. Bugüne kadar, dalgalar her bir porselen parçasının arkasına boyanmıştır ve Royal Copenhagen'in tanınmış özgünlük imzasını, ince işçiliğin ve Danimarka porselen sanatının bir işaretidir (“royalcopenhagen.com”, 2024).

Şekil 63. (“Flora Danica, Serisi”, 2023).
Kaynak: (“Flora Danica, Seri; tabaklar, kaseler, servis kapları, meyve sepetleri”, 2023).

Dünyada Flora Danica üzerinde çalışabilen zanaatkar ve sanatçı sayısı 20'nin altındadır, bu özel yeteneği elde etmek köklü botanik bilgisi, uzun yıllara dayanan eğitim ve deneyim, aynı zamanda büyük bir sabır gerektirir. Flora Danica'nın karmaşık renk paleti, renk kombinasyonlarının derinlemesine anlaşılmasını zorunlu kılar. Günümüzde özel siparişlere yönelik hazırlanan seride, 3000 çiçek motifi ve 40 farklı form bulunmaktadır ve ürünler en az 8 kez fırınlanmıştır. Bu karmaşıklık, eserin estetik zenginliğini ve botanik detayların doğru bir şekilde yansımasını sağlamak adına özel yetenek ve özenle ele alınmaktadır. (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 154).

Şekil 64. Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 65. ("İkili Çay – Mini Çay Takımı", 2023).
Kaynak: ("İkili Çay – Mini Çay Takımı", 2023).

Çok sayıda elden geçen ürünlerde motif ve formlar arasından yapılan tercihe göre ressamın üslubuyla ve yaklaşımıyla birlikte desen porselen yüzeylere uygulanmıştır.

En büyük kraliyet etkinliklerinde yüzyıllar boyunca Flora Danica serileri, Danimarka Kraliyet ailesi ile kopmaz bağlantı içinde olduğu gözlemlenmiştir. En önemli Kraliyet etkinliklerinde söz sahibi olmayı başarmıştır. Veliaht doğumları ve çeşitli hanedanlığa hediyeler verilirken, evlilik törenleri gibi değerli sunumlarda da Flora Danica hep başrol oynamıştır. Literatür taramaları sonucunda zaman çizelgesi niteliğini taşıyabilecek belli başlı özel günlere ve tarihlere ulaşılmıştır.

Şekil 66. Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 67. Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

Şekil 68. Servis Tabağı, Kopenhag, Royal Copenhagen Mağazası, 2023.

İlk Flora Danica, Kraliyet Ailesi'nde nesilden nesile aktarılmıştır. İlk kez 1803 yılında 7. Chiristian'ın doğum günü partisinde kullanılmıştır. Set birçok özel günde başrolü oynamış fakat her seferinde setin en az bir parçası kırılmıştır. Resmi olarak kullanıldığı bilinmekte olan son olay 1990 yılında Kraliçe Ingrid'in doğum günü partisidir ("floradanica.royalcopenhagen.com", 2023). İhtiyacı karşılamaya yönelik bir ürün olarak görülen, üretildiği zamana, kültüre, tasarım anlayışına ışık tutmakta olan sofra grupları porselenin niteliği kadar dekor tasarımında seçilen konularda ürüne değer katan önemli bir unsur olduğu görülmektedir.

1862 yılında evlenme kararı almış olan Prenses Alexandra'ya, Danimarka'dan bir parça vermek istenmiştir. En az 765 parçalık bir Flora Danica yemek takımı hazırlatılmıştır. Fakat şimdiye kadar bilinen ilk Flora Danica setinden farklı olarak hazırlanan bu setin yemek servislerini Danimarka'nın en çekici çiçekleri servis takımlarını süslerken tatlı tabaklarında ise klasik çiçek motiflerinin yerini Danimarka şatoları ve malikânelerinin resimleri almıştır. Her parça için motifler özenle seçilmiş ve hazırlanmıştır. Bundan tam bir yüz yıl sonra ikonik Flora Danica yemek takımı tekrar Danimarka Prensesi Anne-Marie ve Yunanistan Kralı II. Kostantin için Kraliyet düğün hediyesi olarak kullanılmıştır. Altmış kişilik bu eksiksiz yemek takımı aynı zamanda bir koleksiyon olarak tanımlanmaktadır ("floradanica.royalcopenhagen.com", 2023).

Hazırlanmış olan yemek takımının desenlerinde Danimarka'nın ulusal kimliği vurgulanmaktadır. Arşiv niteliğini taşımakta olan klasik Flora Danica serisine ek olarak mimari yapılarına da vurgu yapılmıştır.

Veliaht Prens Frederik ve Mary nişanlanınca Danimarka halkı çifte bir düğün hediyesi vermeye karar vermiştir. 800 farklı öneri içinden eksiksiz bir Flora Danica yemek takımı hazırlanmasına karar verilmiş, yaklaşık 200 parçadan oluşan set çiçek motifleriyle süslenmiştir. Klasik Flora Danica'nın, bizzat Kraliçe II. Margrethe tarafından tasarlanan çiftlerin monogramının yer aldığı parçalardan oluşan bir karışımıdır ("floradanica.royalcopenhagen.com", 2023). Flora Danica serileri özel günlerde klasik sofra grubu niteliğinin yanı sıra bir anı nesnesi olarak da kullanılmıştır.

Şekil 69.(" İllüstrasyon", 2023).
Kaynak: (" Flora Danica, İllüstrasyon", 2023).

Royal Copenhagen firması 2005 yılında Danimarka da doğan tahtın varisi Prens Christian için Flora Danica çocuk seti tasarlama kararı almıştır. Ekim ayında olgunlaşan, gücü ve canlılığı simgeleyen bir meyve olan kırmızı ve yeşil elmanın tasvirleri derin bir tabak formuna aktarılmıştır ("floradanica.royalcopenhagen.com", 2023). Yukarıdaki görselde desen olarak kullanılmış olan elma tasviri yer almaktadır.

Arkasında iki yüzyılı aşkın çok güçlü ince işçilik ve gelenekleri olan, Flora Danica porselen sanatında tamamen benzersiz bir seri olarak hala karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ilk günkü ihtişamını, gösterişini korumakta ve üretimine devam etmektedir.

Şekil 70. (“Fabrikanın sanatçı ve zanaatçıları”, 2023).
Kaynak: (“Royal Copenhagen fabrikasının sanatçı ve zanaatçıları”, 2023).

Royal Copenhagen fabrikasının muhteşem ürün gruplarını üretmekte olan zanaatçı ve sanatçılar resmi internet sitesinde bu şekilde belirtilmektedir. Sol köşenden:

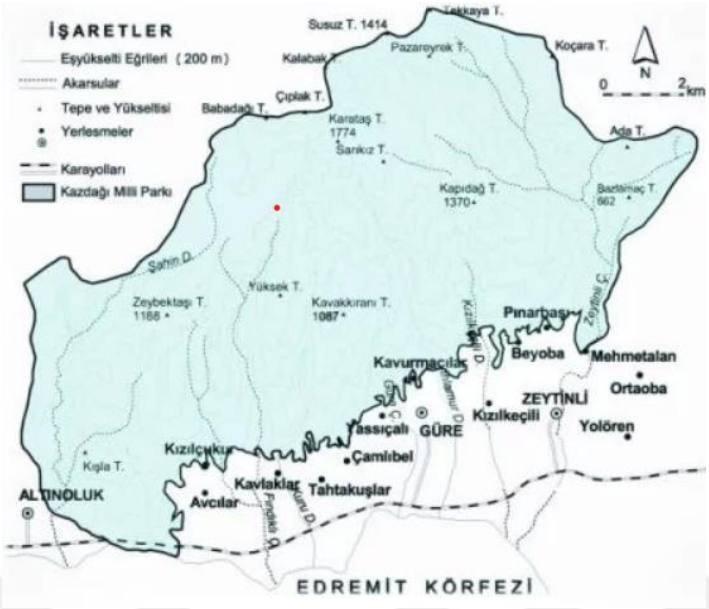
> 1982’den beri Tom Laboratuvar Teknisyeni, 2000’den beri Githa ressamı, 1995’den beri Maiken ressamı, 1976’dan beri Susanne tekeri, 2002’den beri Güzay ressamı, 1978’den beri Anne ressamı, 1997’den beri Tanja ressamı, 2006’dan beri Marlene ressamı, 2014’ten beri Lisa ressamı, 1979’dan beri Marianne ressamı, 2007’den beri Zacqueline ressamı, 2006’dan beri Haidi ressamı, 1974’ten beri Dorthe yaldız, 1977’den beri Sussi ressam, 1977’den beri Susan caster Gıyaben: 2005’ten beri Zania ressamı, 2001’den beri Saima ressamı (Flora Danica Catalogue, 2023).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÇANAKKALE BÖLGESİ KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİ

Endemik, Yunanca endemos kelimesinden gelir. Sınırlı yayılışa sahip bitki gruplarını ifade etmektedir. Bu gruplar tür (üreme bakımından diğer türlerden izole olan benzer bireyler topluluğu) ya da tür altı veya tür üstü düzeyde olabilir. Türkiye'nin endemizm açısından da önemi büyüktür. Bilindiği gibi yeryüzünün belirli bir bölgesinde yaşayan ve başka sahalarda rastlanmayan bitki ve hayvan türüne "endemik", bu olaya da "endemizm" adı verilmektedir. Endemizm bir bitki türünün dar bir bölgede bulunması durumudur. Bir bitki, sınırları belli, dar bir alanda yayılış gösterirse o bitkiye endemik bitki denir. Endemik bitkilerin yayılış alanlarının sınırları konusunda kesinlik mevcut değildir. Bu alan birkaç metrekareden bir kıtaya kadar genişletilebilir. Fakat pratikte, sadece bölgesel veya daha dar alanlarda yayılış gösteren bitkiler endemik olarak kabul edilir.

Çağımızda doğal ortamların korunması ve devamlılığının sağlanması için uluslararası işbirliği artmış ve bu konuda birçok uluslararası sözleşme ve antlaşmalar da imzalanmıştır. Bu bağlamda ülkemizde de 34 Milli Park ve 11 Tabiat Parkı koruma alanı olarak ilan edilmiştir. "Kaz Dağı, olarak da bilinir, eskiden İda, Marmara Bölgesi'nin güneybatısında Ege Bölgesi'yle doğal sınır oluşturan dağ sırası" dır (Beyazıt, 1989: 116).

Bu koruma alanlarından biri olan Kaz Dağları Milli Parkı, Kaz Dağları üzerinde 21463 hektarlık bir alanda 1993 yılında tesis edilmiştir. Ziyaretçi kapasitesi 20.000 kişidir. Kaz Dağları Milli Parkı tamamıyla Balıkesir ili Edremit ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Milli Park, güneyde Akçay ve Güre, doğuda Edremit, güneybatı da Altınoluk yerleşmeleri ile sınırlanmaktadır (Harita 1). Alanın en yüksek kesimleri Karataş (1774 m), Baba tepe (1765 m), ve Sarıkız tepedir (1726 m) (Dirmenci vd., 2007).

Şekil 71.(“ Kaz Dağları Haritası”, 2023).
Kaynak: (“ Harita”, 2023).

Kaz Dağı, batıdan Tuzla Çayı ve Kara Menderes Çayı ile kuzeyden Gönen Çayı tarafından çeşitli düzeylerde aşındırılmış, Paleozoyik çağa ait eski bir kütledir. Batıda Dede Dağı, ortada Kaz Dağı, doğuda Eybek Dağı, kuzeydoğuda Gürgen Dağı ve Kocakatran Dağları'ndan oluşan kütlenin adıdır. Kaz Dağı, bölgenin yer üstü ve yer altı su kaynaklarını oluşturup besleyen, devamlılığını kontrol eden en önemli yaşam kaynağıdır. Kaz Dağ, yüksekliği bölgeye bereketli yağışları taşıyan hakim hava akımları ile yörenin daha nemli bir iklime, bu nedenle de doğal bitki örtüsü ve tarımsal etkinlikler açısından çevreye göre daha zengin olmasını sağlamaktadır (Özgür, 2015: 23-26).

Kaz Dağları’nın yüksek kesimleri sık bir orman örtüsüyle kaplıdır. Kuzey yamaçlarında 1.200 m'ye kadar nemli ortam bitkileri, daha yüksek yerlerde kayınlar görülür. Bu kesimlerde Kaz Dağı göknarı adıyla anılan bir göknar türü doruğa doğru tırmanır. Dağın güney yamaçları daha kurakçıl nitelikli bir orman örtüsüyle kaplıdır. Kaz Dağı ormanlarında kızılçam ve karaçamlar da geniş yer tutar. Yunan mitolojisine göre, tanrılar Troya Savaşı'nı eskiden Ida adıyla anılan Kaz Dağının doruğundan izlemiş, Ganymedes burada kaçırılmıştır. Ida mitolojide, Paris'in ünlü seçimini yaptığı yer olarak da geçer (Beyazıt, 1989: 116-117).

Kaz Dağı; Doğal, ekonomik, tarihi ve kültürel kaynak değerleri açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Çanakkale'nin kültürel, sosyal, ekolojik ve ekonomik açıdan geleceğe bırakacağı en önemli miraslardan biridir. Yer üstü ve yer altı su rezervleri, sıcak ve soğuk su kaynakları ile Biga yarımadasının yaşam kaynaklarını oluşturmaktadır. Kaz Dağı; Oksijen üretimi açısından dünyanın en önemli üç bölgesinden biri olup, doğal bitki örtüsünün önemli bir bölümünü oluşturan ormanları, endemik türler açısından zengin biyolojik çeşitliliği, genetik yapısıyla da dünyanın en önemli bölgelerinden biridir (Özgür, 2015: 24-26).

Kültürün oluşum sürecinde insanın çevresiyle etkileşimi önemli bir rol oynamaktadır. Özgün kültürel değerler bu etkileşimin doğal sonuçlarından biridir. Anadolu'nun özgün kültürel mirası, insanlık tarihi açısından, bunun çarpıcı yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Endemik bitki tanımı dünyada sadece belli bir coğrafi veya siyasi bölgede yetişen bitkileri içermektedir. Türkiye dışında doğal olarak yaşayamayan bitkiler Türkiye'nin endemik bitkileridir. "Ülkemizde tohumlu bitkilerden 11707 tür ve tür altı takson ve kültür formları bilinmektedir. Bunlardan % 31,35'i (3750) endemiktir" (Aytaç, vd., 2020:11).

> Kaz Dağları endemik ve nadir türler bakımından Balıkesir'in en önemli dağlarından birisidir. Kaz Dağlarında yaklaşık 800 bitki taksonu doğal olarak yetişir ve bunların 86'sı ülkemiz için endemiktir. Ayrıca 31 takson ise sadece Kaz Dağları milli parkında yayılış gösteren endemik ve aynı zamanda nadir bitkilerdir (Kara vd., 2013: 26).

> Türkiye'deki endemizm bakımından en zengin yerler Toros dağlarının batı ve orta kesimleri (özellikle Taşeli Platosu), İç Anadolu ile Doğu Anadolu arasındaki geçiş alanlarıdır. Uludağ masifi, Kaz Dağı masifi, Ilgaz masifi gibi masiflerin endemizm açısından özel alanlar olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de metamorfik ana hatları ile dağılışlarını gösteren bir şekil incelendiğinde bu alanların büyük çoğunluğunun "Önemli Bitki Alanı" olarak nitelendiği ve endemizm açısından değer taşıdıkları görülmektedir (Avcı, 2005: 39).

Binlerce endemik bitkinin yaşadığı, binlerce arkeolojik sit alanına sahip Neolitik devrimi başlatan kültürel mirasın çeşitliliğini barındıran Türkiye'de bitkiler mutlaka Anadolu kültürü ve uygarlıklarında farklılıklar yaratmıştır. Endemik taksonlar tarihsel gelişimleri bakımından paleoendemikler ve neoendemikler olarak iki grupta değerlendirilmektedir. Endemikler dağılışları bakımından da farklı gruplandırılmaktadır. Geniş yayılışlı endemikler; örneğin Astragalus hirsutus böyle bir tür olup bütün Anadolu'da bulunurken; Astragalus beypazaricus sadece dar bir bölgede bulunur ki bu gruptakiler dar endemikler veya lokal endemikler olarak bilinmektedirler. Anadolu'daki kültürel sürekliliğin en önemli kaynaklarından birinin de doğa süreklilik ve bitkisel süreklilik olduğu sonucuna varılmıştır (Aytaç vd., 2020:22).

Endemik bir türün alanın boyutu çok dar veya çok geniş olabilir. Ancak önemli olan söz konusu bitki veya hayvan türünün yayılışının belirli bir bölgeyi ilgilendirmesidir. Türkiye'de Avrupa'nın sahip olduğu toplam 3.000 endemik bitkiden daha fazla 3.700 endemik bitki bulunmaktadır (Avcı, 2005). Biyolojik çeşitlilik açısından Kaz Dağlarının önemi oldukça fazladır. Kaz Dağlarının gerek coğrafik pozisyonu, gerek jeomorfolojik yapısı nedeni ile özgün bir floristik yapı görülmektedir. Endemizm oranı çok yüksek olmakla birlikte özgün endemik ve nadir türler önemli bir yer kaplamaktadır (Özel vd., 2003: 26-27).

Birçok endemik bitki bilimsel adlarını yetiştikleri yörelerin coğrafi, tarihi ve kültürel unsurlarından almıştır. Zengin bir floraya sahip olan Kaz Dağı yüz yıllardır yerli ve yabancı botanikçilerin yoğun ilgisini çekmiştir. Bu bölge Sintenis, Quezel, Karamanoglu ve Özhatay gibi birçok ünlü botanikçinin uğrak yeri olmuştur. Kültürel tanımı, o kültürün içinden çıktığı özgün doğal varlıkların da eklenmesi, hedef kitle üzerinde hem kültür hem de doğa tanıtımının etkisini arttırıcı bir işlev göreceği düşünülmektedir (Dirmenci vd., 2007).

Kaz Dağı Milli Parkı, Ege Bölgesi ile Marmara Bölgesini birbirinden ayıran, Balıkesir ili Edremit ilçesi sınırları içerisinde bulunan bir Milli Parktır. Aynı zamanda, antik çağlarda "İda Dağı" olarak anılan Kaz Dağı, Biga yarımadasının en yüksek dağı olma özelliğine sahiptir. Coğrafi konumunun getirdiği avantajla, flora ve fauna yönünden dünyanın ender zengin yerlerinden birisidir. Canlılar doğal engellerle karşılaştıkları zaman, yayılışları kesintiye uğrar ve genelde topluluklar parçalanarak farklılaşmaktadır. Parçalanan yaşam alanları sonucunda türlerin gen yapıları değişerek yeni türler oluşmaktadır. Bir

sahadaki endemizm oranı ise, o alanın jeolojik anlamda ne kadar eski olduğuna, izolasyon derecesine, izalasyonun süresine ve topografik özelliklere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bölge jeolojik olarak ne kadar eski ise, orada eskiye ait flora ya da fauna izleri bulma olasılığı o kadar yüksektir (Avcı, 2005). Özellikle bitki örtüsünün taşıdığı biyolojik çeşitlilik milli parkın ana kaynak değerini oluşturmaktadır. Bölge orman altı florası, endemik türleri ve otsu bitkiler bakımından da çok zengindir. Ayrıca, Türkiye'nin Önemli Bitki Alanlarından (ÖBA) birisidir. Özellikle orman kuşağının üzerinde yer alan bölgelerde, hala varlığı bilinmeyen, çok zengin ve sadece bu dağa özgü nadir bitki türleri yayılış göstermektedir (Satıl, 2006: 391-392).

Toplanan bitki türleri kurutulup herbaryum materyali haline getirildikten sonra, BAÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünde muhafaza altına alınmışlardır. Herbaryumları yapılan türlerin teşhisleri yapılırken; başta Flora of Turkey olmak üzere, çeşitli Flora kitaplarından (Flora Europeae, Flora Hellenica, Mountain Flora of Greece) yararlanılmıştır. Ayrıca, tür tayini için Ankara (ANK), Gazi (GAZI), Hacettepe (HUB) ve İstanbul Üniversitesinin (ISTE ve ISTEF) herbaryumları da ziyaret edilerek türlerin tip örnekleri görülmüştür. Bunların dışında, yurt dışındaki çeşitli herbaryumlardan (WU, WG, E, K, LD) istenen tip örneklerinin digital fotoğraflarından da yararlanılmıştır. Toplanan bu bitkiler için, Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (EKİM ve Ark., 2000) ve IUCN (2001) kriterleri temel alınarak tehlike kategorileri önerilmiştir (Dirmenci vd., 2007).

Şekil 72. ÇOMÜ Herbaryum, 2023.

Şekil 73. ÇOMÜ Herbaryum bitkilerin dosyalanması, 2023.

Şekil 74. ÇOMÜ Herbaryum bitkilerin dosyalanması, 2023.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Botanik Bahçesi ve Herbaryum Uygulama-Araştırma Merkezi Müdürü olan ve aynı zamanda Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ersin Karabacak lisans ve lisansüstü öğretim programlarında yer alan ders ve uygulamalara materyal ve çalışma alanı sağlamaktadır. Üniversitede bulunan bu merkezin amacı;

> Botanik bahçesi ve herbaryum ile ilgili tüm alanlarda, yurt içi ve dışındaki diğer kurumlarla işbirliği yaparak stratejik plan ve hedefler çerçevesinde Türkiye bitkileri ve bitki örtüsü ile ilgili çeşitli alanlarda bilimsel araştırma yapmak, materyal toplamak, bunlardan teşhir ve değişim koleksiyonları meydana getirmek, materyal ve personel değişimi yaparak, karşılıklı bilimsel işbirliğinde bulunmaktır ("mevzuat.comu.edu.tr.", 2023).

Yapılmış olan literatür taramalarından yola çıkılarak ülkemizin bitki çeşitliği açısından oldukça zengin olduğu belirlenmiştir. Kaz Dağı Milli Park sınırları içerisinde bugüne kadar yapılan çalışmalarla; alanda 30'u sadece Milli parka özgü olmak üzere toplam 78 endemik bitki taksonunun bulunduğu ortaya konmuştur. Her yıl yeni endemik bitkiler keşfedilmektedir. Endemik bitki türleri 'çok tehlikede', 'tehlikede', 'zarar görebilir', 'veri yetersiz' gibi belirlenmiş farklı başlıklar altında sınıflandırılmakta ve kayıt altına alınmaktadır. Keşfedilmiş olup sonrasında izine rastlanılmayan birçok endemik bitki türü mevcuttur. Endemik bitkiler familya olarak ayrı ayrı sınıflandırılmakta ve bitkiler bulundukları coğrafyadan da isim alınarak gruplandırılmaktadır. Bazen bulundukları coğrafyanın yanı sıra mitolojik isimleri ve benzeri özellikli yöresel belirteçler kullanılmıştır. Bu belirteçler çiçeğin ismine eklenerek gruplar oluşturulmaktadır.

Endemik bitkilerin tehlike kategorileri yetişmelerine, bolluk durumlarına, popülasyonlarının yoğunluklarına göre uluslararası IUCN kategorileri (tehdit kategorisi) şöyle değerlendirilmektedir. EX, EW, DD ve NE kategorilerindeki bitki türleri doğal olarak kitapta yer almamaktadır. CR ve EN nadir bitkilere karşılık geldikleri için sayıları oldukça azdır. VU, NT, LC endemikler içerisinde yaygın olan kategorilerdir.

Tablo 2	
Endemik bitkilerin tehdit kategorileri	
EX (Extinct):	Takson doğada kesinlikle yok olmuş.
EW (Extinc in the Wild):	Takson doğada yok olmuş ama kültürü yapılıyor, yetişiyor olabilir.
CR (Critically Endangered):	Takson çok dar alanda yetişiyor ve fert sayıları çok az.
En (Endangered):	Takson birkaç lokasyonda yetişiyor, lokasyonlardaki fert sayıları 1000 kadar.
VU (Vulnerable):	Takson daha geniş lokasyonlarda yetişiyor ve buralardaki fert sayıları 1000'in üzerinde.
DD (Data Deficient):	Takson hakkında herhangi bir bilgi yok.
NE (Not Evaluated):	Takson hakkında yeterli bilgi olmadığı için değerlendirilememiştir.
LR (Lower Risk):	Yukarıdaki gruplardan herhangi birine konamayan, onlara göre populasyonları daha iyi bitkiler. Populasyonları oldukça iyi ve en az 5 lokaliteden bilinenler. Gelecekteki durumlarına göre 3 alt kategorisi vardır:
CD (Conservation Dependent):	5 yıl içinde yukarıdaki kategorilerden birine girebilecek taksonlar.
NT (Near Threatened):	Takson yakın gelecekte tehdit altına girebilir, durumları gözlemlenmeli.
LC (Least Concern):	Takson için herhangi bir tehdit söz konusu değil, ama gözlemlenmeli.

Tablo 2 de belirtilmiş olan tehlike kategorileri "Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler" ile "Türkiye Bitkileri Doğa Rehberi" kitaplarından tehdit kategorileri toparlanarak tablolaştırılmıştır.

Kaz Dağı, jeolojik yapısı, iklim çeşitliliği ile beraber, Akdeniz ve Avrupa-Sibirya floristik bölgelerinin arasındaki sınırda izole olmuş konumu nedeniyle zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Bölge özelinde milli park sınırları içerisinde endemik adı altında yetişmekte olan bitki türlerinin isimleri ve bitki özellikleri eklenmiştir.

Tablo 3

Kaz Dağları bölgesi milli park sınırları içerisindeki endemik bitki türleri

BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Jasione idaea Stoj. *(Kum çamı)*		Çok yıllık, beyaz sert tüylü, üst bölümünde hemen hemen tüysüz bitkilerdir. Gövde çok sayıda ve toprağa yatık bir şekilde gelişim göstermektedir. Bitkinin çiçek rengi mavidir.	VU-Zarar Görebilir
Hieracium scamandris Zahn *(Parlak Şahinotu)*		Bitkinin gövde uzunlığu 50-60 cm olan ve çok sayıda basit örtü tüylü yapısıyla bilinmektedir. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede
Hieracium marmoricola Sell & West *(Yştik Şahinotu)*		Gövdesi 30-40 cm boyunda, dağınık yıldızsı ve az sayıda örtü tüylü bazen üst tarafta kısa salgı tüylü yapısı olan sarı renkli bir bitki türüdür.	CR-Çok Tehlikede
Astragalus idae Širj. *(Geven)*		Yastık oluşturan 10- 15 cm boyutunda bodur çalılardır. Yaprak dalları dikenlidir. Çiçekler sapsız ve her yaprak koltuğunda ortalama 4 tane pembe ila morumsu-kırmızımsı renkte çiçeğe rastlanmaktadır.	VU-Zarar Görebilir

Tablo 3 devamı			
Kaz Dağları bölgesi milli park sınırları içerisindeki endemik bitki türleri			
BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Cirsium steirolepis Petrak (Deve Dikeni)		Boyu en az 100 cm olan iki yıllık bitkilerdir. Çiçek rengi morumsu - kırmızımsıdır.	CR-Çok Tehlikede
Centaurea odyssei Wagenitz. (Peygamber çiçeği)		Gövdeleri 10-20 cm dik ve tek yoğun yapraklı olan bitkilerdir. Silindirik, öeümcem ağsı tüylü, ekler 10-20 mm uzunluğunda dikenli ve çiçeği sarı renklidir.	EN-Tehlikede
Achillea fraasii Schultz Bip. var. troiana Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayvadana)		Gövdeleri 25-50 cm boyunda olan bitkilerdir. Kenar çiçekleri beyaz 5-7 tane, 2-3mm Ortadaki çiçekleri sarı renkli 25-30 tanedir.	CR-Çok Tehlikede

Tablo 3 devamı			
Kaz Dağları bölgesi milli park sınırları içerisindeki endemik bitki türleri			
BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Abies nordmanniana (Stev.) Spach subsp. equi-trojani (Asch. & Sint. ex Boiss.) Coode & Cullen (Kazdağı Göknarı, Andız)		35 metreye kadar boylanabilen ağaçlardır. Kozalaklar silindirik, tomurcuklar reçinesizdir.	LR (nt).
Sideritis trojana Bornm. (Sarıkız çayı, Dağ çayı)		Basit ya da az dallanmış gövdelere sahip, 20- 60 cm boyunda çok uıllık bitkilerdir. Gövde yoğun basık beyaz yünsü tüylüdür, çiçek rengi sarı ve 10-12 mm tüylü içte kahverengi çizgilidir.	EN-Tehlikede
Nepeta sibthorpii Benth. subsp. tumeniana T. Dirmenci (Kedi nanesi, Pisik otu)	Görsele ulaşılamadı.	Çok yıllık odunlu kökten itibaren çok sayıda yükselici gövdeli 15-27 cm boyunda bitkilerdir. Çiçek rengi beyaz ve pembe lekelidir.	CR-Çok Tehlikede

Tablo 3 devamı			
Kaz Dağları bölgesi milli park sınırları içerisindeki endemik bitki türleri			
BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Digitalis trojana Ivan. (Yüksük otu, Arı Kovanı)		Gövdesi 30-80 cm olan, iki yıllık ya da çok yıllık bitkilerdir. Çiçeğin rengi kırmızımsı-kahverengi 20-25mm tüp şişkin içte koyu damarlı, alt lop 7-13mm dikdörtgensi yuvarlak, beyaz ile kırmızımsı kahberengi damarlı bitkidir.	VU-Zarar Görebilir
Ferulago idae N. Özhatay et E. Akalın (Kişniş, Kurt kulağı)		5-25 cm boyunda yere paralel olarak gelişen bitkilerdir.	VU-Zarar Görebilir
Thymus pulvinatus Čelak (Yer Kekik)		Çiçekli gövdeleri 2-4 cm boyunda olan çok yıllık otsu bitkilerdir. Çiçek rengi morumsu-kırmızıdır.	CR-Çok Tehlikede
Hypericum kazdaghensis Gemici & Leblebici (Kantaron, Binbirdelik otu)		Gövdeleri 10- 15 cm boyutunda olan çok yıllık bitki türüdür. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede

Dünya'da sadece Türkiye de yetişmekte olan endemik olarak literatüre geçmiş, bitki türlerinin 77 tanesi Kaz Dağları bölgesi milli park sınırlarında yetişmektedir. Bunların 29'u Kaz Dağları milli parkına endemik bitki türü olduğuna bir önceki tabloda değinilmiştir. Alanında uzman kişilerin düzenlemiş olduğu kazdağları.com (http://www.kazdaglari.com/bitkiler/kazdag/abies.html) internet sitesi ve bizimbitkiler.org.tr (https://bizimbitkiler.org.tr/yeni/demos/technical/) internet sitelerinden faydalanılarak görsellerine ulaşılmıştır. Bitkilerin hem Latince hem Türkçe isimlerine karşılaştırılmaları bu iki siteden faydalanılarak tamamlanmıştır.

Kaz Dağlarının Türkiye'ye endemik bitki türlerinin ulaşılabilen görselleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4

Kaz Dağlarının Türkiye'ye endemik bitki türleri

BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Alchemilla hirsutiflora (Aslan Pençesi)		Gövdeleri dik sert kıllı tüylerinin uzunlukları gövdenin üst kısımlarında belirgin, yapraklar böbreksi veya dairemsiye yakındır. Bitkinin çiçek rengi Kremdir.	VU- Zarar Görebilir.
Asineuma rigudum ssp		Kayalık yamaçlarda 1500 metrenin üzerinde yetişmektedir. Milli park içerisinde Sarıkız tepe ve Nane kırında yayılış göstermektedir.	----------

Tablo 4 devamı			
Kaz Dağlarının Türkiye'ye endemik bitki türleri			
BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Crocus gargaricus herbert (Çiğdem)		Bitkinin yaprakları 3-4 tanelidir ve bu yapraklar çiçeklerle aynı zamanda gelişir. Boğazı sarı çiçek örtüsü parçaları koyu sarı renkli ya da turuncu renklidir.	LR(lc)-Az Tehdit Altında
Crocus biflours (Çiğdem)		Çiçek örtüsü boğazı soluk ya da koyu sarı, tüysüz ya da ince papillos tüylüdür. Boyuncuk dalları genellikle yoğun papillos tüylü; erkek organ başçıkları siyah-kestane renkli uzun ince parçalıdır. Bitkinin rengi leylaktır.	LR(lc)-Az Tehdit Altında
Dianthus erinaceus (Hüsnüyusuf)		Çok yıllık 4-14 cm boyunda, gövdesi yoğun mavimsi- beyaz bir mum tabakası kaplı bitkilerdir. Taç yaprakları pembe, dikdörtgen şeklindedir, kısa sakalsı tüylü kısa dik dişli bitki türüdür.	VU- Zarar Görebilir.
Heracleum platytaenium Baldyrgan		Bir defaya çiçek açıp, meyve veren 1-2 m boyunda kaba yapılı, keskin aromatik kokulu bitkilerdir. Çiçek rengi beyazdır.	LR(lc)-Az Tehdit Altında

Tablo 4 devamı			
Kaz Dağlarının Türkiye'ye endemik bitki türleri			
BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü)		Soğanı sürgün vermeyen, soğan örtüsü kirli fildişi beyazı olan bitkilerdir. Yaprakları kalkık ya da dik şeritsi hemen hemen ters mızraksıdır. Çiçekler çoğu zaman kiremitsi dizilişli açık mavi, leylak mavisidir.	LR(lc)-Az Tehdit Altında
Muscari latifolium kirk (Dağ Sümbülü)		Tek gövdeli ve yaprakları 1 veya nadiren 2 tane dik, geniş şeritsi- ters mızraksıdır. Çiçek durumu salkım şeklinde, başlangıçta yoğun, daha sonra seyrekleşir ve silindiriktir. Çiçeği hafifçe geriye kıvrık soluk leylak mavisidir.	LR(lc)-Az Tehdit Altında
Linum bossieri asch (Keten)		Çok yıllık bodur bitkilerdir. Gövde yaprakları şeritsi çanak yaprakları mızraksı son derece dar zarsı ve silli kenarlıdır. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede

Tablo 4 devamı			
Kaz Dağlarının Türkiye'ye endemik bitki türleri			
Paronychia amani chaudhri		Çok yıllık bir bitkidir. Taşlık bölgelerde yere yatık olarak yetişmektedir. Kazdağlarında, Nane kırı ve zirveler düzlüğünde yayılış göstermektedir.	----------
Onosma bracteosum haaus (Emzik Otu)		Çok yıllık bitkilerdir. Gövde dik kılsı ve kısa yoğun tüylüdür. Bitkinin çiçek rengi krem- soluk sarıdır.	LR(lc)-Az Tehdit Altında

BEŞİNCİ BÖLÜM
KAZ DAĞLARI ENDEMİK BİTKİLERİNİN SOFRA SERAMİĞİNDE DESEN TASARIMI OLARAK KULLANILMASI

Bu bölümde yapılan uygulama çalışmaları Kaz Dağları bölgesi endemik bitkilerinden çıkışlı desen tasarımları konusunu temel almaktadır. Aynı zamanda Flora Danica porselenlerini referans alarak konu özelinde yapılan araştırmalardan yola çıkarak desen tasarımları geliştirilmiştir. Flora Danica Danimarka bölgesinin tüm yabani bitkilerinin birebir yaprak boyutlu çizimlerini içeren bir botanik atlastır. Bu atlas Royal Copenhagen porselen firmasında sofra grubu ürünlerinde desen tasarımı olarak da kullanılmıştır. Tüm bulgular araştırılarak, tez kapsamında referans alınmış olan Flora Danica serisi özelinde Kaz Dağları bölgesinde yetişmekte olan endemik bitki türleri ve aynı zamanda Türkiye'ye endemik olan bitki türleri araştırılmış ve bitki analizleri yapılarak desen tasarımları oluşturulmuştur. Tasarım süreci motif analizi, bitkinin birebir çizimi, karakalemi ve renklendirilmiş sulu boya çizimleri şeklinde ilerlemiştir. Tasarımı tamamlanmış olan desenler bilgisayar ortamında photoshop programı kullanılarak daha önceden belirlenmiş olan ürün gruplarının üzerine yerleştirilmiş ve sunum paftaları hazırlanmıştır. Böylelikle ürünün nihai halinin nasıl olacağı görülmektedir.

> Seramik dekorları, seramik üretiminin başladığı Neolitik çağdan (M.Ö. 6800) itibaren günümüze kadar gelen süre içinde farklı yöntemlerle üretilmiştir. Seramik üretimi yapılırken dekor, seramiğin ayrılmaz bir parçası olmuş, bazen de üretilen formların da önüne geçerek son sözü söylemiştir. Yapılan ilk seramik ürünler elle biçimlendirilerek ihtiyaçlara göre çeşitli formlar üretilmiştir. Üretilen formlar dekorla birleştirilerek duygular, inançlar, sevinçler, yaşayış biçimleri kısacası kültürel kimlikler bu dekorlar aracılığı ile nesilden nesile aktarılmıştır. İnsanlığın var oluşundan itibaren çevresini olduğu gibi, kullandıkları eşyalara daha estetik görünüm kazandırma kaygısı sürekli olmuştur. Bu kaygıdan dolayı seramik kapları üretirken daha estetik hale getirebilmek için dekor yöntemleri geliştirilerek farklı arayışlara gidilmiştir (Sevim, 2007: 1).

Tasarımlar üç farklı yöntem ile ürün gruplarının üzerine aktarılmıştır. Bunlardan birincisi dekal baskı yöntemidir.

“Endüstriyel seramik sofra eşyası üretiminde en sık kullanılan çıkartma çeşidi, sır pişirimi yapılmış hazır mamüller üzerine uygulanan sır üstü çıkartmadır. Kullanılan boyaların pişme derecelerine göre 600–850°C civarında pişirilmektedir. Düşük derece pişirim sıcaklığına bağlı olarak renk ve ton çeşitliliği sonsuzdur” (Balyemez, 2009: 86).

İkinci ve üçüncü olarak sır altı ve sır üstü teknikleri kullanılmıştır. Sır altı tekniği sırın pişme derecesine göre seçilen renkli pigmentler ile bisküvi yüzey üzerine fırça dekoru ile desenlerin aktarılmasında kullanılmıştır. Sır üstü tekniğinde ise sırlı pişirimi yapılmış olan ürün gruplarının üzerine fırça tekniği ile desen tasarımları aktarılmıştır. Bu uygulamada da yüksek dereceli ve düşük dereceli olarak iki farklı pigment türü kullanılmıştır.

Desen tasarımları oluşturulurken 3. ve 4. tabloda sınıflandırılan Kaz Dağları bölgesinde yetişmekte olan endemik bitki türleri ve aynı zamanda Türkiye’ye endemik olan bitki türleri arasından seçilen bitkiler çizgisel değerler olarak ele alınmış, kimi zaman bir arada kimi zaman ayrı ayrı karakalem ve sulu boya teknikleri kullanılarak, birebir desen ve bazı örneklerde renk analizleri yapılmıştır.

Şekillerdeki (75- 76- 77- 78- 79), Türkiye endemiği olarak tanımlanmakta olan Latince ismi Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), şekillerde ki (80- 81- 82) Kaz Dağı bölgesinde yetişen endemik bitki türü Latince ismi Digitalis Trojana olarak bilinen Yüksük otu bitkisi, şekil 81 Kaz Dağı bölgesinde yetişmekte olan EN-Tehlikede endemik bitki kategorisinde bulunan Asperula sintenisii Achers ex Bornm bitkisi ve şekil 90 da CR-Çok Tehlike kategorisinde yer alan Achillea fraasii Schultz Bip. var. troiana Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayvadana) bitkisi çalışılmıştır.

Bu aşama daha çok bitkiyi tanıma geometrik alt yapısını çözümleme ve baskın renk değerini belirleme odaklı yürütülmüştür. Flora Danica serisinde de görülen bitki analizlerindeki yaklaşım ile bitkiler dal, çiçek, yaprak, gövde ve kök yapısı ile ele alınmıştır.

Şekil 75. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), karakalem eskiz çalışması, 2021.

Şekil 76. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), karakalem eskiz çalışması detayı, 2021.

Şekil 77. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), karakalem eskiz çalışması, 2021.

Şekil 78. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), çizgisel eskiz çalışması, 2021.

Şekil 79. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), çizgisel eskiz çalışması, 2021.

Şekil 80. Digitalis Trojana (Yüksük otu), karakalem eskiz çalışması, 2021.

Şekil 81. Digitalis Trojana (Yüksük otu), karakalem eskiz çalışması, 2021.

Şekil 82. Digitalis Trojana (Yüksük otu), sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 83. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 84. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 85. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, 2021.

Bitki analizlerinde benimsenen yaklaşım, (80-81-82-83-84-85) şekillerinde görüldüğü gibi bitkilerin dal, çiçek, yaprak, gövde ve kök yapısı gibi temel özellikleriyle detaylı bir şekilde incelenmesini içermektedir. Her bir bitki, bütünsel bir anlayışla bir araya getirilirken aynı zamanda ayrı ayrı olarak da çizilmiş ve detaylı renk analizleri yapılmıştır.

Bu yöntem ile, bitkilerin anatomik özelliklerinin yanı sıra renk paletinin de kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlanarak, bitki dünyasının estetik ve bilimsel yönleri bir arada ele alınmıştır.

Şekil 86. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 87. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 88. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 89. Asperula sintenisii Achers ex Bornm bitkisi, sulu boya çalışması, 2021.

Şekil 90. Achillea fraasii Schultz Bip. var. troiana Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayvadana) bitkisi, sulu boya çalışması, 2021.

Sofra gruplarında kullanılan çorba kasesi, servis tabağı, yemek tabağı gibi formların üstten görünüşleri ve firmalarca kullanılan ortalama boyutları referans alınarak kağıt şablonlar oluşturulmuş desenler geometrik motiflerle temel tasarım ilkeleri gözetilerek uygulanmıştır. Tasarımlarda dikkat edilen hususlardan biri de üst üste yan yana bir sofra düzeni içerisinde bir araya gelecek birimlerin uyumlu birlikteliği ve işlev özelliklerinin korunmasıdır.

İşlevden kasıt yemek sunmak için kullanılacak bir ürünün gerek renk gerek biçim-dekor ilişkisi açısından bu işlevle olumlu yönde birliktelik oluşturabilmesidir. Tezin önceki bölümlerinde vurgulanan sofra seramiği tasarımında kaçınılması gereken konular arasında yer alan kök çizimleri, tezin çıkış noktasını oluşturan Flora Danica serisi örneğinde olduğu gibi aynı zamanda Kaz Dağları endemikleri için bir envanter niteliği taşıma misyonu ile bazı tasarımlarda kullanılması tercih edilmiştir.

Tablo 5

Endemik bitkilerinin sulu boya eskizleri

Tablo 5 devamı	
Endemik bitkilerinin sulu boya eskizleri	
	

Çiğdem örneğinde gövde yapısı, tek başına, bir arada, yapraklı ve yapraksız olarak etüt edilmiş tasarımların genelinde ise desen olarak kullanılan bitkilerin orijinal renklerine bağlı kalınmıştır. Fakat bir botanik ressamı yaklaşımı ile veya bu mesleğin gerektirdiği profesyonellik anlayışı ile değil daha serbest fırça darbeleri ile tasarım süreçleri yürütülmüştür. Bitki ressamlığı başlı başına bir alan uzmanlık gerektirmektedir. Bu alanda Işık Güner, Hülya Korkmaz, Prof. Dr. Ersin Karabacak, Constance Sayas ve Cristabel King botanik ressamların çizimleri sıklıkla incelenmiş ancak tasarımların özgün değerini korumak adına hazır çizimlerden faydalanılmamıştır. Bu anlamda botanik ressamlığının tarihsel sürecine kısaca değinmek doğru olacaktır.

16. yüzyılın ortalarında, baskı tekniklerindeki gelişmeler, bitkilerin detaylı bir şekilde gözlemlenip resmedilmesine yeni olanaklar sağlamıştır. Taş baskı ve gravür tekniklerindeki ilerlemeler, ince çizgilerin yanı sıra noktalama gravürü kullanılarak detaylı tonlamaların gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır. 18. yüzyılın başlarında gerçekleşen keşif gezileri, toplumların yeni coğrafyaları keşfetmeye yönelmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu dönemde, botanikçiler ve sanatçılar, egzotik bitki türlerini Avrupa'ya tanıtarak ve çizimleri aracılığıyla bilgi paylaşarak önemli bir rol oynamışlardır. Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan bu dönemde, bilim ve sanat arasındaki ilişki önem kazanmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise dijital fotoğrafçılığın ilerlemesi, bitkilerin detaylı anatomik yapısını inceleme imkanını artırmıştır.

Dijital fotoğrafların kullanımı, sanatçılara daha keskin ve detaylı resimler oluşturma fırsatı sağlamış ve 'Giclée' baskı teknolojisiyle bu resimlerin orijinaline yakın kopyalarının üretilmesine olanak tanımıştır (Güner, 2020: 16-18).

Şekil 91. (“Christabel King”, 2023).
Kaynak: (“Christabel King’e ait botanik çizim örneği”, 2023).

Şekil 92. (“Işık Güner”, 2023).
Kaynak: (“Işık Güner’in botanik teknik çizim örneği”, 2023).

Şekil 91’de bulunan bitki çizimi Christabel King’e aittir. Christabel 1950 İngiltere doğumlu Kew’in baş botanik sanatçısıdır. 40 yıldır Kew’ deki Kraliyet Botanik Bahçeleri’nin önde gelen botanik ressamı ve bitki türlerinin araştırılması, korunmasında dünya lideri olarak bilinmektedir. Türkiye’ de botanik ressamlığı ile ilgilenmekte olan birçok ressamın da eğitmeni olarak bilinmektedir.

Botanik ressamı Işık Güner, şekil 92 de ki teknik çizim için şu ifadeleri kullanmıştır;

> Bu galeri, farklı proje ve makaleler için yıllar içinde hazırladığım bazı teknik kalem çalışmalarından oluşmaktadır. Bunun gibi teknik kalem, bilimsel illüstrasyonları çok sık hazırlamıyorum çünkü asıl ilgi alanım suluboya resimler. Ama ara sıra böyle bilimsel makaleler için botanikçiler ile birlikte çalışarak bunlar gibi, tamamen bitkiyi teşhis etmek amaçlı yapılan çalışmalar hazırlıyorum. Burada gördüğünüz bitkilerden bazıları yeni tür olarak sınıflandırılmış ve ilk kez resmedilmişlerdir. Orijinal eserler makaleyi hazırlayan botanikçiler içindir (“isikguner.com”, 2024).

Kağıt üzerine yapılan ön eskizler, renk ve desen analizleri bilgisayar ortamına aktarılarak, dijital yöntemlerle tasarımlar tamamlanmış, varyasyonları çalışılmış ve sekiz farklı tasarım paftası hazırlanmıştır. Tez kapsamında yapılan firma araştırmalarında firmaların kullandığı sunum ve pafta düzenleri incelenmiş, yapılan tasarımların sunumları bu dile uygun şekilde tamamlanmıştır.

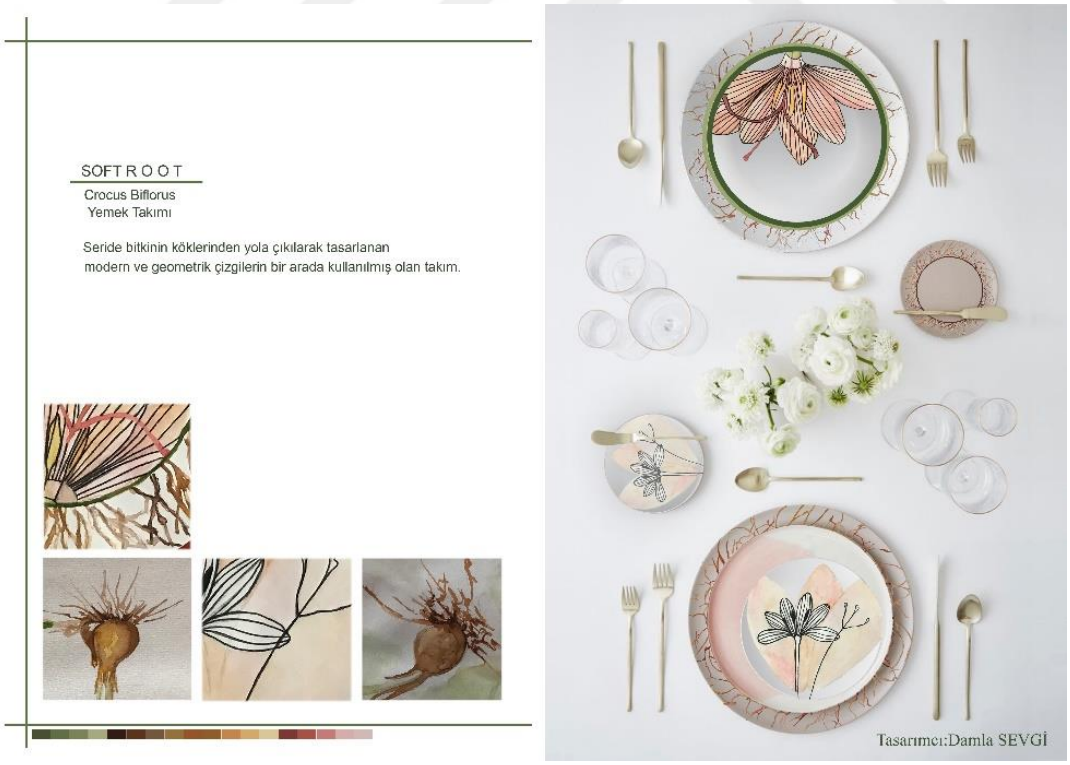

Şekil 93. Fine Classic seri için pafta düzenlemesi, 2021.

Fine Classic serisi Flora Danica serilerindeki gibi bitkinin kökleriyle birlikte düşünülerek çizimi tamamlanan bir seridir. Ülkemizde hayvan figürlerinin bacak ve antenlerinden bitkilerin ise kök ve yoğun gövdelerinin olduğu çizimlerden kaçınılarak desen tasarımları yürütülüyor olsa da tezin temelinde bulunan Danica serisinden referans alınarak bölgemizde yetişmekte olan Crocus Biflorus bitki türü kök, gövde, yaprak ve taç yaprağı şeklinde desen tasarımı olarak çalışılmıştır.

Şekil 94. Fine Classic seri için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 95. Soft Root serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Soft Root serisinin tasarım sürecinde birçok teknik bir arada düşünülerek geliştirilmiştir. Servis tabağı olarak isimlendirilmiş olan tabakta kök detaylarının rölyef etkisi ile desteklenmesi planlanmıştır. Yemek tabağında ve kase de ise bitki çizgisel değerler ile tamamlanması ve serinin tamamında bitkinin orijinal rengine bağlı kalınmaksızın soft renkler kullanılması hedeflenmektedir.

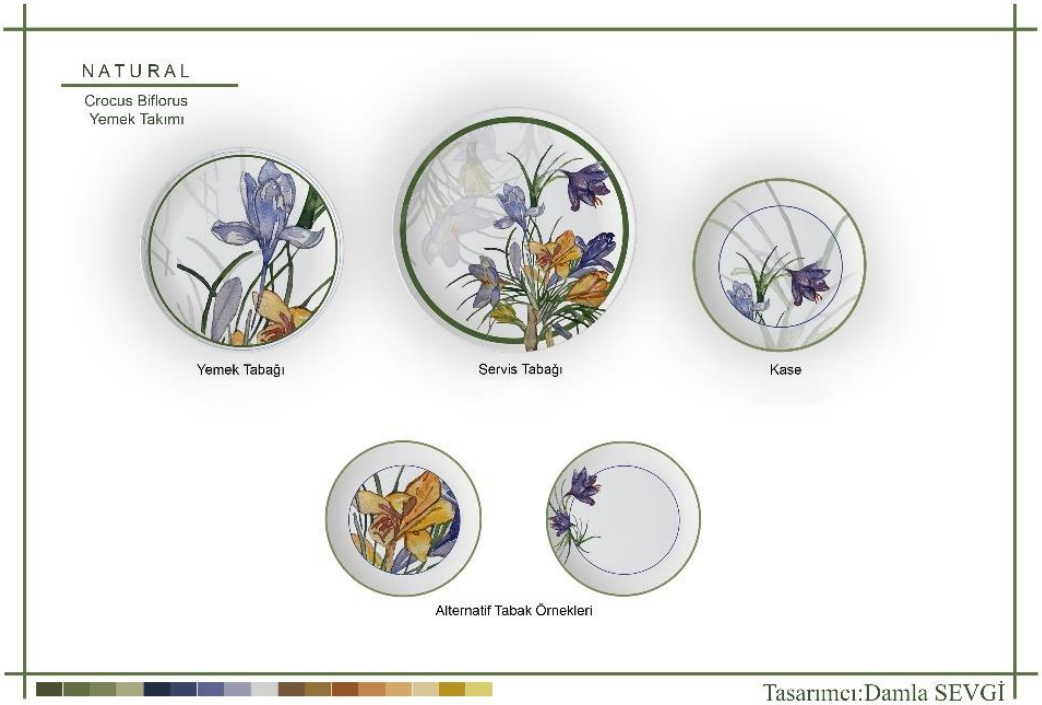

Şekil 96. Soft Root serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 97. Natural serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Bu seride bitki birçok hali ile bir arada kullanılmaktadır. Desenin dijital baskı ya da dekal baskı yöntemiyle üretilmesi planlanmıştır. Desen tasarımında sadece çiğdem türü ve bu bitkinin yaprağı bulunmaktadır. Tek bir bitki ile hem buket halinde hem fon halinde hem de detay halinde bitkinin farklı görünüşleri tasarımda görülmektedir.

Şekil 98. Natural serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 99. Harmony serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Crocus Gargaricus bitkisinden çıkışlı bu desen tasarımında bitki hem birebir olarak tabakların üzerine aktarılmış hem de bitkinin biyolojik yapısından kesit alınarak desen tasarımı yapılmıştır.

Şekil 100. Harmony serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 101. Gilding serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Bu sunum paftasında ise Crocus Gargaricus bitkisi farklı bir görünüşten ele alınmıştır. Seride tüm yemek takımı üst üste geldiğinde bordür detayları ile bir birini tamamlayacak şekilde tasarlanmıştır. Aynı zamanda seride zamansız diye tanımlanmakta olan daha klasik bir anlayış hakimdir.

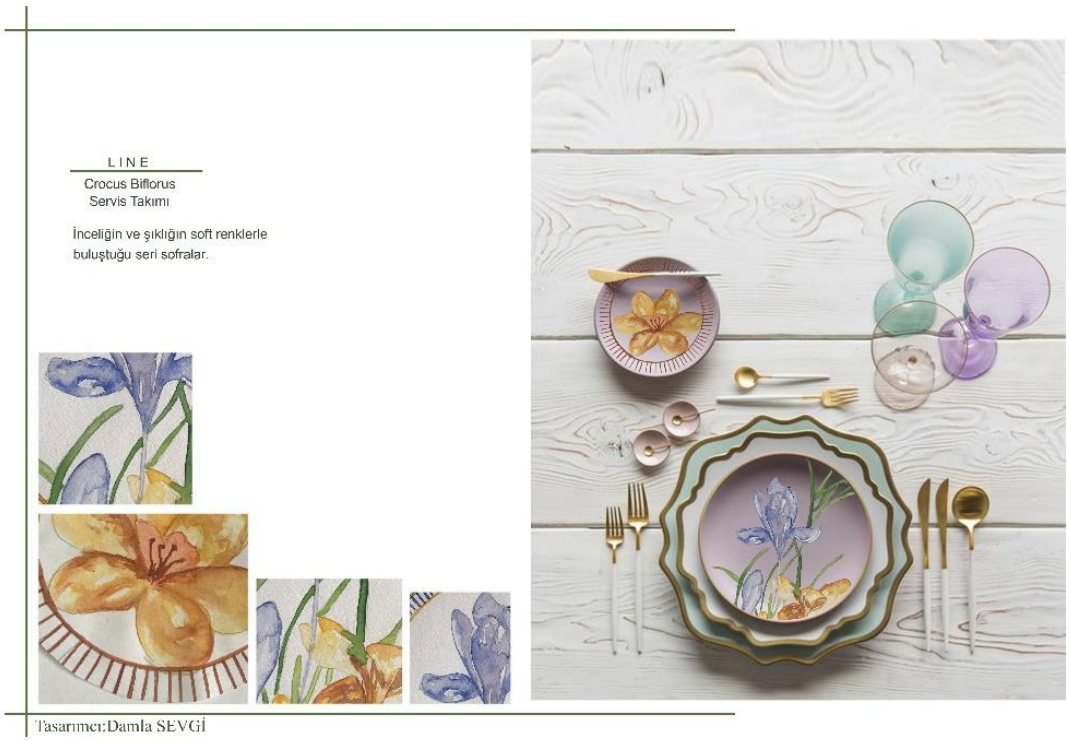
Şekil 102. Gilding serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

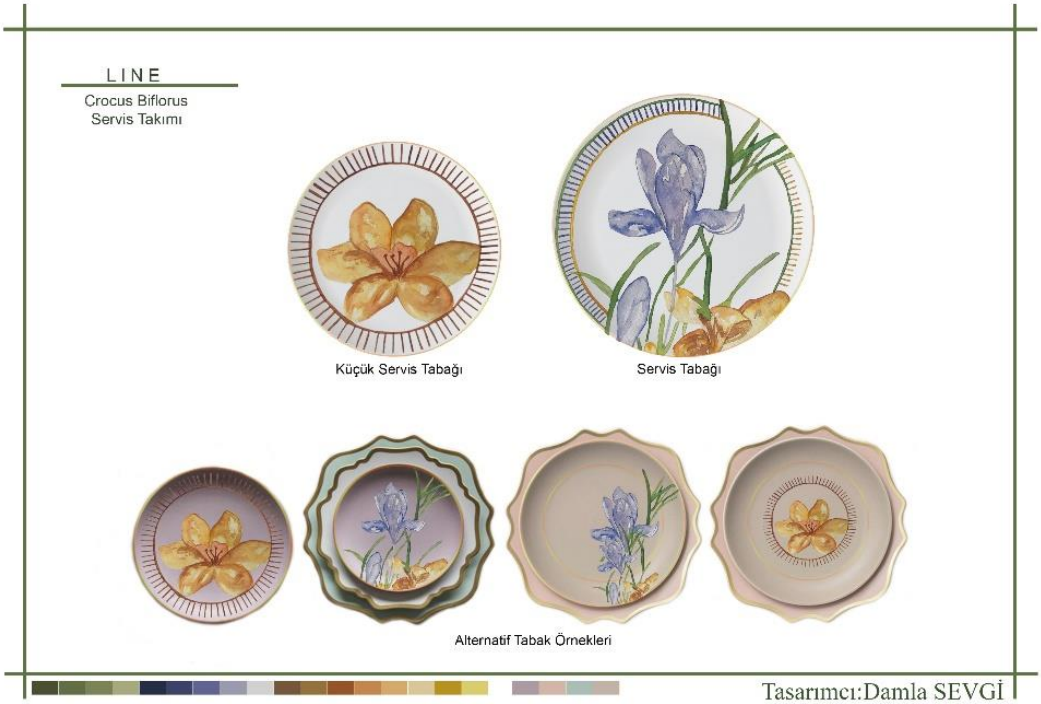
Şekil 103. Line serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 104. Line serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 105. Line serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

Şekil 106. Line serisi için pafta düzenlemesi, 2021.

"Line" serisinde Kaz Dağları bölgesinde yetişmekte olan çiğdem türü etüt edilerek farklı bakış açıları ile desen tasarımı çalışması yapılmıştır. Bu servis takımında yemek takımlarında olduğu gibi bir kompozisyon bütünlüğü oluşturma kaygısı gözetilmemiş birbirinden farklı desen tasarımları bir arada kullanılmıştır.

Şekil 107. Sır üstü fırça dekoru ile hazırlanmış olan duvar tabakları, 2022.

Miras Semboller, Zanaattan Tasarıma 'ÇANAKKALE' projesi; ÇOMÜ Çanakkale Seramik Araştırma Geliştirme ve Uygulama Merkezi (ÇASEM), Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Bölümü ile MSGSÜ Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Çanakkale İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü -

Kaleseramik Çanakkale Kalebodur Seramik San. A.Ş. arasında imzalanan işbirliği protokolü ile hayata geçmiştir. Prof Gaye Kırlıdökme Belen'in 2012 yılında kurgulayarak 2014 yılında uygulamaya başladığı "Miras Semboller Zanaattan- Tasarıma" başlıklı tekstil projesinin Kastamonu ve İstanbul'dan sonra üçüncü ayağı olarak Miras Semboller, Zanaattan Tasarıma 'ÇANAKKALE', seramik ve tekstil olmak üzere iki farklı disiplinin öğrencilerini bir amaç etrafında buluşturmuştur. Bölge değerinin tasarımcı bakış açısıyla keşfedilmesi, yenilikçi ve yaratıcı bakış açısıyla yeniden ele alınmasıyla değerlerimizin yüceltilmesi, bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak seramik ve tekstil alanında yeni ve çağdaş tasarım önerilerinin hayata geçirilmesinin hedeflendiği projenin Çanakkale ayağında, lisans ve yüksek lisans eğitimi alan 35 genç tasarımcı ilgili öğretim üyelerinin danışmanlığında MSGSÜ öğrencileri ile işbirliği içerisinde yeni tasarımlar üretmiştir. 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında başlayan proje çalışmalarımız ülkemizde yaşanan pandemi kısıtlamaları nedeniyle yavaşlasa da 2021-2022 Eğitim Öğretim yılı Haziran ayı itibari ile toplamda 6 yarıyılda tamamlanmıştır. 71 öğrencinin tasarımlarının ve eserlerinin Troya Müzesi sergi salonunda sergilenmesi ve izleyicilerle buluşmuştur. Miras semboller sergisi kapsamında sır üstü fırça dekoru tekniği ile Kaz Dağları endemik bitkileri temalı duvar tabakları üretilmiştir (Miras Semboller Katalog, 2022).

Sır üstü fırça dekorlu duvar tabaklarının detay görselleri aşağıda (şekil 108-109-110-111) verilmektedir.

Şekil 108. Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 109. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 110. Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 111. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), Muscari bourgaei baker (Arap Sümbülü), 2022.

Miras semboller sergisi için hazılanmış olan Şekil 112-113 ve şekil 114-115 de bulunan tasarımlar dekal baskı yöntemi ile ürünün yüzeyine aktarılmış ve düşük dereceli (840 C˚) üçüncü pişirim uygulanmıştır.

Şekil 112. Fine Classic serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, 2022.

Şekil 113. Fine Classic serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, 2022.

Şekil 114. Natural serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, 2022.

Şekil 115. Natural serisi, Dekal baskı yöntemi ile üretilmiştir, 2022.

Şekil 116. Ustalar ve Genç Sanatçılar Seramik Buluşması. 2023

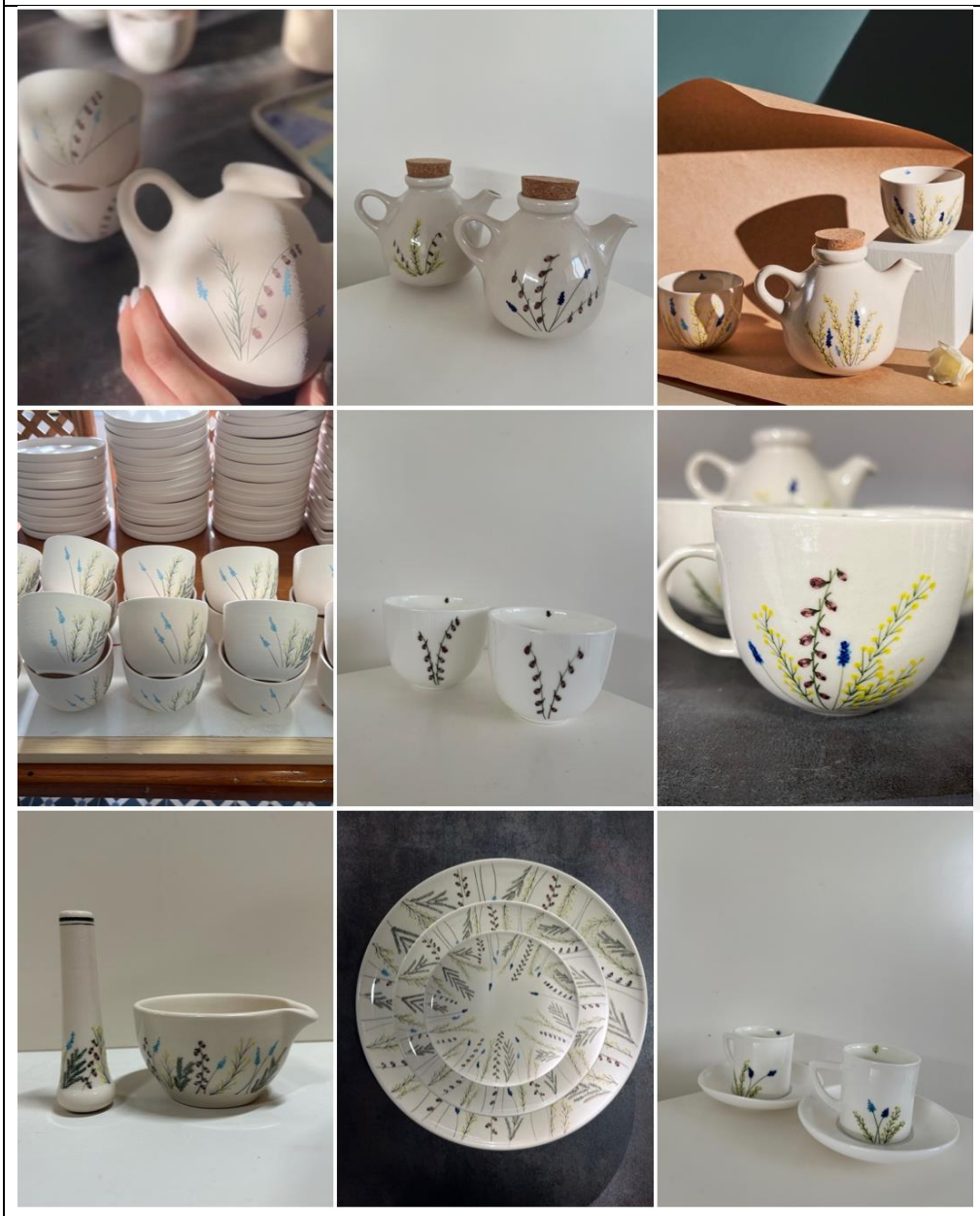
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığınca düzenlenen Troya Kültür Yolu Festivali'nde "Ustalar ve Genç Sanatçılar Seramik Buluşması" sergisine Kaz Dağları endemik bitkileri temasıyla, sır üstü fırça dekor tekniği kullanılarak üretilmiş olan seramik çalışmalarla katılım sağlanmıştır.

Şekil 117. Endemik bitki türlerinin Atölye kalenin farklı ürün grupları üzerine desen tasarımı olarak uygulanması, 2022.

Tablo 6

Atölye Kale endemik bitki temalı ürün grupları

Flora Danica serisi ve Kaz Dağları endemik bitkilerinin sofra seramiğinde desen tasarımı olarak kullanılması başlıklı tezin yazım sürecinde Kale seramik bünyesinde bulunan Atölye Kale'nin üretim grupları arasına bu seriler farklı şekillerde yorumlanarak dahil edilmiştir. Endemik teması birçok farklı ürün gurubunun üzerinde sır altı ve sır üstü teknikleri ile uygulanmıştır. Üretilmekte olan "Çay takımı, Demlik Seti, Kahve Fincanı, Duvar Tabağı, Handmade Servis Tabağı, Bardak Altlığı ve Magnet" ürünleri endemik teması ile satışa sunulmaktadır.

Şekil 118. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), 2022.

Şekil 119. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), 2022.

Şekil 120. Crocus Gargaricus Herbert (Kaz çiğdemi), 2022.

Şekil 118-119 ve Şekil 120 de görülen örnekte farklı bir teknik denenerek ürün deri sertliğindeyken yüzeyde kazıma tekniği ile rölyef etkisinde desen aktarılmıştır. Bisküvi ve sırlı pişirimi tamamlandıktan sonra sır üstü tekniği ile renklendirilmiş ve üçüncü pişirimi yapılmıştır.

Şekil 121. Muscari bourgaei baker
(Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 122. Muscari bourgaei baker
(Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 123. Muscari bourgaei baker
(Arap Sümbülü), 2022.

Sır üstü fırça dekoru ile LR(lc) az tehdit altında olan Muscari Bourgaei Baker (Arap Sümbülü) ve Muscari Latifolium Kirk (Dağ Sümbülü) endemik bitki türleri stilize edilerek desen tasarımları oluşturulmuş ve servis takımlarının yüzeylerine aktarılmıştır.

Şekil 124. Muscari bourgaei baker
(Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 125. Muscari bourgaei baker
(Arap Sümbülü), 2022.

Şekil 126. Muscari bourgaei baker
(Arap Sümbülü), 2022.

Tablo 7

Kaz Dağları endemik bitkiler özelinde düzenlenen workshoplar

Kaz Dağları endemik bitkileri özelinde workshoplar düzenlenmiştir. 21-25 Ağustos 2023 tarihleri arasında İdealist Yaz Atölyeleri kapsamında, 24 Ağustosta Atölye Kale katılımıyla Kaz Dağları Endemik Bitki Atölyesi adlı ile sır altı seramik boyama etkinliği yapılmıştır.

9 Eylül 2023 tarihli Bozcaada Caz Festivali kapsaında, Atölye Kale ile Kaz Dağları Endemik Bitki Örtüsünden İlhamla Seramik Atölyesi adlı workshop ile sır altı boyama atölyesi düzenlenmiştir.

6-10 Kasım 2023 tarihli Unicera İstanbul seramik banyo mutfak fuarında beş gün boyunca üç farklı mimarlık firmalarıyla, Atölye Kale'nin ev sahipliği yapmış olduğu Kaz Dağları endemik bitleri teması ile seramik sır altı boyama workshopu düzenlenmiştir.

Tablo 8

Tez kapsamında Nevruz Köyü Kadın'ları ile işbirliği içinde üretilmiş olan endemik bitkiler temalı el yapımı defter

Kaz Dağları bölgesinde yetişmekte olan Abies nordmanniana (Stev.) Spach subsp. equi-trojani (Asch. & Sint. ex Boiss.) Coode & Cullen (Kazdağı Göknarı, Andız) bitkisi defterin kapağında kullanılmak üzere eskiz edilmiş ve işleme yapılacak olan kumaşa desen aktarımı yapılmıştır.

Defterin nakış işlemeleri, Nevruz Köyü Kadın'ları tarafından yapılmış ve içine tez kapsamında desen sürecinde kullanıllmakta olan bitkilerden sulu boya eskizleri eklenmiştir.

Tablo 8 devamı
Tez kapsamında Nevruz Köyü Kadın'ları ile işbirliği içinde üretilmiş olan endemik bitkiler temalı el yapımı defter

Yapılan araştırmalar, Kaz Dağları Milli Parkı'ndaki endemik ve nadir bitki türlerinin yeterince tanıtılamadığını ve bu zengin bitki çeşitliliğinin geniş kitlelere resimlerle ulaştırılamadığını göstermektedir. Türkiye'deki birçok sofra seramiği üreticisinin, özellikle endemik temalı bir üretim grubuna sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, zengin bir coğrafyada yaşamanın gücüyle disiplinler arası bir bakış açısı geliştirilerek, sanat ve tasarımın, yıllara, coğrafyalara, dillere, dinlere ve ırklara meydan okuyan etkili bir dil kullanarak farkındalık yaratma amacıyla Flora Danica serisi örnek alınmıştır. Bu çalışma, bu alandaki öncü bir yaklaşım olup, yapılabilecek potansiyel çalışmaların önünü açmayı hedeflemektedir.

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez, seramik ve porselenin tarihine ve günümüzdeki sofra seramiği tasarımlarına odaklanarak, özellikle Kaz Dağları'ndaki endemik bitkilerin desen tasarımlarına entegrasyonu üzerine bir perspektif sunmaktadır. Flora Danica serisinin Aydınlanma Çağı'nda başlayan hikayesi, hem tarihsel hem de kültürel bir bağlamda incelenmiş ve bu koleksiyonun Kaz Dağları'ndaki endemik bitkiler üzerinden günümüz tasarımına nasıl ilham verebileceği tartışılmıştır. Kaz Dağları'nın zengin bitki örtüsü, tasarımcılara ve üreticilere ilham verici ve sürdürülebilir bir malzeme kaynağı sunmaktadır. Kaz Dağları'ndaki endemik bitkilerin, hem ekolojik hem de estetik açıdan değerlendirilerek sofra seramiği tasarımında kullanılması, kültürel mirasın korunması açısından önemli bir adım olabilir. Bu tez, geleneksel ve modern tasarım öğelerini birleştirerek, sofra seramiği tasarımında yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Sofra seramiği tasarımında yerel ekosistemlerin ve kültürel değerlerin kullanılması konusunda yeni yollar açarak, tasarım dünyasına çeşitlilik ve özgünlük katan bir sürece katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Çin porseleninin Avrupa'ya girişi, Avrupa'da porselen üretimini etkileyerek kendi gelişimini sağlamış, özgün tarzını bulmuş ve farklı kültürler arasında sanatsal etkileşimlere yol açmıştır. Bu tarihi süreç, porselenin kültürler arası bir dil haline gelmesine ve farklı coğrafyalardan gelen sanatçıların eserlerinde birleşmesine zemin hazırlamıştır. 16. yüzyılda Çin porselenlerinin Avrupa'da yarattığı etkinin sonucu olarak peş peşe açılan porselen fabrikalarının oluşturduğu gelenek ile başlayan seramik kültürü, günümüzde marka değeri taşıyan zengin tasarım biçimlerine dönüşmüştür. Dekor tasarımının, porselenin niteliği kadar ürüne değer katan bir unsur olduğu vurgulanmaktadır.

Çalışma, seramik sofra eşyalarının desen tasarımında teknolojinin etkisinin önemini vurgulamaktadır. Yemek kültürünün, kullanılan kaplardan sofra adabına kadar kültürel öğelerle şekillendiği belirtilerek, bu alanın toplumdan topluma farklılık gösterdiği ifade edilmektedir. Türkiye'nin seramik üretiminde öne çıkan bir örnek olduğunu belirtirken, günümüzdeki markaların çeşitli tasarım anlayışlarına ve ürün gruplarına odaklanmaktadır.

İnceleme, sektördeki çeşitliliği, klasik ve modern tasarımları, kahvaltı setleri, yemek takımları, çay takımları gibi farklı sofra gruplarını kapsayarak ele almaktadır.

Sektördeki tasarım ve üretim anlayışının nasıl evrildiğini belirlemek için tasarımcı Nil Göksun ile bir röportaj yapılmıştır. Tasarım süreçlerinde teknolojinin rolü, desen tasarımlarındaki dikkat edilmesi gereken unsurlar ve kullanılan programlar detaylı bir şekilde incelenmektedir. Günümüzdeki trendlerin sofra seramiği sektörü üzerindeki etkisi vurgulanarak, farklı markaların tasarım anlayışları arasındaki benzerlikler Flora Danica, Porland, Karaca ve Bella Maison gibi örnekler üzerinden karşılaştırılmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, seramik sofra eşyalarının dekor tasarımındaki evrimini ele alarak geçmişten günümüze olan gelişimini incelerken, günümüzdeki tasarım trendlerini ve sektördeki çeşitliliği detaylı bir şekilde analiz etmektedir.

Türkiye'de her sene yeni hayvan ve bitki türleri keşfedilmektedir. Türkiye endemik bitki türleri açısından zengin ülkeler sınıfında yer almaktadır. Ancak bu florada ve fauna türlerinin neler olduğunu, bu türlerin Türkiye, Avrupa ve dünya için ne önem taşıdığı konusunda kamuoyuna yeterli bilgi aktarılamamıştır. Doğal zenginliklerimizin keşifleri ile ilgili yayınlanacak haberler, ülkemizin bir biyolojik çeşitlilik kaynağı olduğunu gösterecektir. Bu endemik bitki türleri için farkındalık sağlanması ile bu türler özelinde sürdürülebilirlik ve korunabilirlik açısından gelişmeler gösterilebileği düşünülmektedir. Bu çalışmada seramik sanatının birleştirici gücü kullanılarak Kaz Dağı endemik bitki türleri başta olmak üzere alan özelinde Türkiye'deki endemik bitki türlerinde bilinçlendirme sağlanması hedeflenmektedir.

Teknolojinin gelişmesi ve endüstrinin ilerlemesi ile birlikte taleplerin farklılaşması ve beğenilerin ön planda tutulmasından dolayı sofra seramiğinde form ve desen tasarımı önemli bir rol oynamaktadır. Bu tez kapsamında, Flora Danica serisinin doğuşunu ve dekor anlayışını inceleyerek, Çanakkale Kaz Dağları'ndaki endemik bitkileri özelinde günümüz sofra seramiği tasarım anlayışına uygun, özgün desen tasarımları sunmayı amaçlamaktadır. Günümüzde sofra seramiği desen tasarımları, estetik kaygı, kullanım kolaylığı, ergonomi ve şıklık kaygısı taşıdığı için kullanıcının dikkatini çekecek tasarımlar yapılmaktadır. Çok zengin bir coğrafyada yaşamanın gücü ile disiplinler arası bir bakış açısının geliştirilmesi ve bu gücün sürdürülebilirliği adına gerekli çalışmaların yapılmasının bilinciyle belgelemek, farkındalık yaratmak, sahiplenmek adına sanatın ve tasarımın yıllara, coğrafyalara, dillere,

dinlere ve ırklara meydan okuyan dili ile Flora Danica serisi örneği üzerinden konu ele alınmıştır. Hazırlanmış olan tez, konuya bir yaklaşım ve bu alanda neler yapılabileceğine dair öncü bir çalışma niteliğindedir. Kaz Dağları endemik bitkilerinden çıkışla tasarlanan sofra seramiği dekor tasarımlarının alana yeni bir soluk getireceği düşünülmektedir. Kaz Dağları endemik bitkilerinden, Crocus Gargarius ve Crocus Biflorus (Kaz Çiğdemi-Çiğdem) çıkışla tasarlanan 8 adet 12 kişilik sofra seramiği dekor tasarımları tamamlanmış ve sunulmuştur. Gastronomi, biyoloji gibi alanlarla seramik sektörünün gücü birleştirilerek bu alanda özgün değer taşıyan çalışmalar yapılabileceği düşünülmektedir.

İncelenen markalar ve tasarımlar göz önüne alındığında, Royal Copenhagen Flora Danica serisi gibi uzun bir geçmiş sahip, ülkenin yerel değerleri ve bilimsel çalışmalarından da kaynak bulan, kültürel olarak değerli bir tasarım geleneğinin Türkiye'de bulunmadığı, oluşturulamadığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

Arcasoy, A. ve Başkırkan, H. (Ed.). (2021). *Seramik Teknolojisi.* Literatür yayıncılık: İstanbul.

Arcasoy, A. (1983). *Seramik Teknolojisi.* Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları: İstanbul.

Aytaç, Z., Ocak, A., İğci, B.(2020). *Türkiye Bitkileri Doğa Rehberi.* Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

Avcı, M., (2005). "Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiyenin Bitki Örtüsü*". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi,* 13, 27-55.

Balyemez, A. (2009). Seramikte Çıkartma Yöntemleri ve Uygulama Olanakları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik ve Cam Anasanat Dalı, İstanbul.

Bella Maison yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi:https://www.bellamaison.com/julia-stoneware-24-parca-6-kisilik-yemek-takimi-yesil-p2003ymtk0083-1079/?_sgm_campaign=scn_a2678d93e2000&_sgm_source=8681790081930&_sgm_action=click

Beyazıt, S. (1989). Anabritannica. *Genel Kültür Ansiklopedisi* (C 13, 116-117). İstanbul: Ana Yayıncılık Sanat Ürünlrti Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Bizim Bitkiler. (2023, 25 Aralık). Erişim Adresi: https://bizimbitkiler.org.tr/yeni/demos/technical/

Bushell S. W (1906), *"Chinese Art - Çin Sanatı"* Victoria and Albert Museum Art Handbook, His Majesty's Stationery Office, London.

Burgio, L. (1999). The Identification of Pigments Used on Illuminated Plates from 'Flora Danica' by Raman Microscopy, *Acta Chemica Scandınavıca,* 53, 181-187.

Christabel King'e ait botanik çizim örneği. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://shirleysherwood.com/-KCG3165

Danimarka Boğazları ve güneybatı Baltık Denizi Büyük Kuşak. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi:https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%98resund#:~:text=%C3%98resund%2C%20Balt%C4%B1k%20Denizi'ni%20Kattegat,deniz%20trafi%C4%9Fine%20sahip%20yerlerden%20birisidir.

Dirmenci, T., Satıl, F., Tümen, G.(2007). *Kazdağı Milli Parkı Çiçekli Bitkileri.* Dileksan Kağıtçılık Tic.San.Ltd.Şti: Balıkesir.

Eğrelti otu yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.decoarte.dk/collections/flora-danica-plakater/products/bregne-flora-danica-plakat

Friis, I. (2019). "G.C. Oeder's conflict with Linnaeus and the implementation of taxonomic and nomenclatural ideas in the monumental Flora Danica project (1761–1883)", Gardens' *Bulletin Singapore,* 71(2), 53-85.

Flora Danica (2023, 10 Mart). Erişim Adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/

Flora Danica: Dünyanın En Prestijli Yemek Takımının İçinde (2023, 10 Mart). Erişim Adresi: https://www.graciousstyle.com/wpblogs/royal-pattern-storied-flora-danica/

Flora Danica Catalogue, Royal Copenhagen Purvetor To Her Majesty The Queen Of Denmark. (2023, 4 Haziran). Erişim adresi: www.ucviden.dk/files/99455031/FloraDanicaCatalogue_200x285mm_LowRes.pdf

Flora Danica. (2023, 15 Ekim). Erişim adresi: https://floradanicaonline.com/the_history_of_royal_copenhagen.htm

Flora Danica. (2023, 24 Ekim). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/, 2023https://floradanica.royalcopenhagen.com/, 2023

Flora Danica, Fasikül. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/

Flora Danica, Dekorlama örneği. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/the-craft/

Flora Danica, Dekorlama örneği. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.graciousstyle.com/wpblogs/royal-pattern-storied-flora-danica/

Flora Danica, Üretim aşaması. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/the-craft/

Flora Danica, Sanatçı imzası. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com

Flora Danica, mühür. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.worldantique.net/apstort.asp?selbinr=21074&T2=royal%20c&fra=21400

Flora Danica, Seri; tabaklar, kaseler, servis kapları, meyve sepetleri. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://smartofjournal.com/files/smartjournal/a43bf8cf-5efa-423e-a4c2-d9eabc5e7270.pdf

Flora Danica, illüstrasyon. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: The story of Flora Danica (royalcopenhagen.com)

Georg Chiristian Oeder. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://denstoredanske.lex.dk/Georg_Christian_Oeder

Gedük, S. (2014). Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Üzerinde Yapılmış Osmanlı Süslemeleri ve Onarımları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik ve Cam Ana Sanat Dalı, İstanbul.

Güner, I. (2020). *Doğanın Detaylarını Görmek: Bilimsel ve Teknik Anlatımla Bitki Resimleri*. ANG Vakfı: İstanbul.

Harita. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2023/08/15/kaz-daglari-ve-yemek-kulturu-alintidir/

Işık Güner'in botanik teknik çizim örneği. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://isikguner.com/tr/gallery/5/teknik-cizimler

İlk Flora Danica. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/

İkili Çay – Mini Çay Takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/the-collection/

Kalyoncu, H. (2021). *Tarih Öncesi Çağlarda "Seramik"* . Cinius Yayınları: İstanbul

Karaca Blume yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.karaca.com/urun/karaca-blume-24-parca-6-kisilik-porselen-yemek-takimi?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAw6yuBhDrARIsACf94RUvedGrt0sf1lylUth3pcsx7eMQHTZyAZPy6ZmhTrYc6I-Y7MVc62UaAme_EALw_wcB&gclsrc=aw.ds

Kase Blue Line. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.royalcopenhagen.com/en-ca/collections/all-collections/blueline#aq=%40categories%20%3D%3D%20(%22blueline%22)%20OR%20%40collectioncode%20%3D%3D%20(%22BLUELINE%22)&numberOfResults=28

Karaca yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.karaca.com/urun/karaca-botonica-new-18-parca-6-kisilik-yemek-takimi

Kapaklı Tabak 160CL. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com/the-collection/

Kara, S., Selvi. S., Dağdelen. A. (2013). "Kazdağlarından (Balıkesir- Edremit) Toplanan ve Çay Olarak Tüketilen Tıbbi ve Aromatik Bitkiler." *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi.* 10 (2), 26.

Knudsen, H. (2014). *Flora Danica.* Lindhardt og Ringhof: Danimarka.

Kocabaş, H. (1941). *Porselencilik Tarihi.* Yeni Basımevi: Bursa.

Koçak, Ş. (2009). Jingdezhen'de Porselen Yapımı ve Çin Porselen Sırları. YL. Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Küçükerman, Ö. (1987). *Dünya Saraylarının Prestij Teknolojisi: Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası.* Apa Ofset Basımevi: İstanbul.

Kütahya Porselen Bone Olympos yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://kutahyaporselen.com/kutahya-porselen-bone-olympos-68-parca-10046-desenli-yemek-takimi

Modern Midye veya "Mavi Yivli" desenli yemek servisi. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Copenhagen

Oeder, G.C., (1866). Flora Danica. *Icones Plantarum* (C 1, 147). Danimarca: TBS The Book Service Ltd.

Özel, N. (2003). "Kazdağları'nda Flora ve Vejetasyon", *Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu*, 2003, Ankara. 26-27.

Özgür, N. (2015). *Çanakkale Rehberi.* Ebat Basım: İstanbul.

Porland Botanical yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi:https://www.porland.com/porland-botanical-27-parca-6-kisilik-yemek-takimi-04alm006591

Porland yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.porland.com/porland-flower-34-parca-6-kisilik-yemek-takimi-04por033497

Royal Copenhagen. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://nordiksimit.org/2021/05/royal-copenhagen/

Royal Copenhagen. (2023, 22 Kasım). Erişim adresi: https://www.royalcopenhagen.com/en-bg/our-legacy/our-history/timeline-of-the-factory-history

Royal Copenhagen klasik mavi yivli servis tabağı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.royalcopenhagen.com.au/pattern-no-1.html

Royal Copenhagen fabrikasının sanatçı ve zanaatçıları. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://floradanica.royalcopenhagen.com

Satıl, F., Dirmenci. T., Tümen, G. (2006). "Kazdağı Milli Parkının Öncelikli Koruma Alanlarının Sınıflandırılması ve Önemli Bitkileri", *Kazdağları II. Ulusal Sempozyumu,* 2006, Çanakkale. 391-401.

Sevim, C. (2017). "Yemek Kültürü ve Sofra Seramikleriyle Etkileşimi". *Sanat ve Tasarım Dergisi,* 7,(2), 195-206.

Sevim, S., S. (2007). *"Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri".* Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

Tait, H.(1962). *Porcelain. Littlehampton Book Services LTD:* United Kingdom.

Townsend, S. (2013). Fungi in floras, 1600–1800: Illustrated mushroom books, part 1. T. *Bull. Hunt Inst. Bot. Doc*. 4, 25(1), 6-10.

Yaban çileği yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: Flora Danica-plakat med bakkejordbær fra decoARTE

Yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: Flora Danica-plakat med vintergæk fra decoARTE

Yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: Flora Danica-plakat med ranunkel fra decoARTE

Yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.decoarte.dk

Yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: Flora Danica-plakat med forglemmigej fra decoARTE

Yaprak boyutlu birebir çizim. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: http://wayback-01.kb.dk/wayback/20101110095835/http://www2.kb.dk/udstillinger/floradanica/floradanica/planenaendret.html

Yıldız, N. (1992). "19. Yüzyıl Osmanlı Saraylarıyla İlgili Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi". E. Pekin (ed.). içinde *Milli Saraylar 1992.* (s.152-154). TBMM Basımevi: Ankara.

Zümrüt, Y. ve Sevgi, D. (2021). "Flora Danica Serisi ve Çanakkale Kaz Dağı Bölgesi Endemik Bitki Türlerinden Çıkışlı Sofra Seramiği Dekor Tasarımı", *10. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi,* 16-17 Eylül 2021, İstanbul. 150-158.

Wanelli Tiffany Flowers yemek takımı. (2023, 15 Kasım). Erişim adresi: https://www.beymen.com/p_wanelli-tiffany-platin-60-parca-yemek-takimi_1169189?_gl=1*1ifazkx*_up*MQ..&gclid=Cj0KCQiAw6yuBhDrARIsACf94RU3pFwkRYZBlYTvcRP2XgBDNyjCJ1EwUXYRGIC1FvOJYTTfBbCrlYYaAmVvEALw_wcB&gclsrc=aw.ds